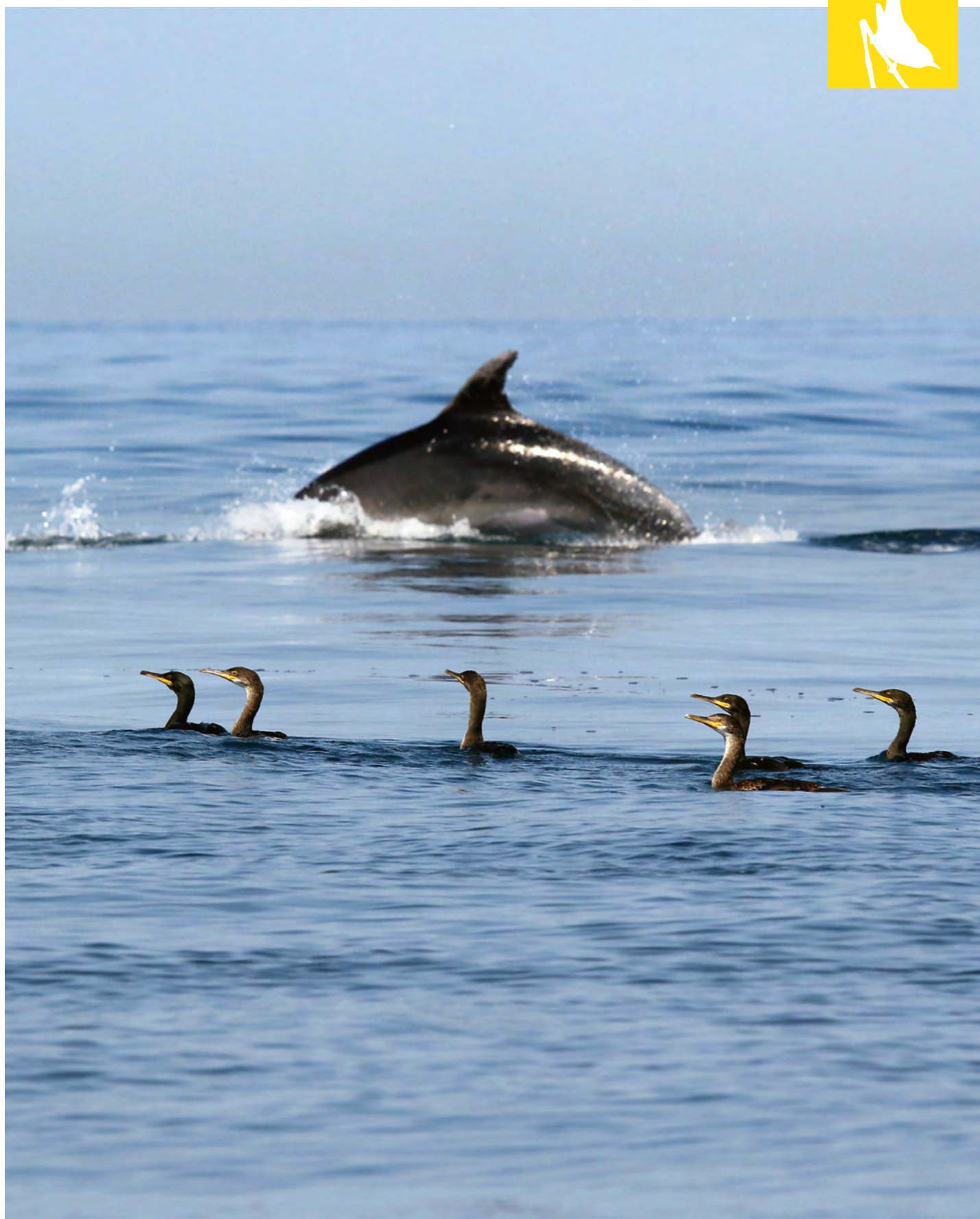


# SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

02  
2018





Atlantske vranjke (*Phalacrocorax aristotelis aristotelis*) na Škotskem ogrožajo podnebne spremembe. Je tako tudi pri naših **SREDOZEMSKIH VRANJEKIH** (*P. a. desmarestii*)?

Na sliki so sredozemski vranjki in velika pliskavka (*Tursiops truncatus*).

foto: Ana Hace, društvo Morigenos



## SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 24, številka 02 junij 2018  
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIJE:  
[www.ptice.si/publikacije/svetptic/](http://www.ptice.si/publikacije/svetptic/)

IZDAJATELJ:  
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia) ©  
E-POŠTA: [dopps@dopps.si](mailto:dopps@dopps.si)  
SPLETNA STRAN: [www.ptice.si](http://www.ptice.si)

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:  
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana  
tel.: 01 426 58 75,  
fax: 01 425 11 81

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec  
E-POŠTA: [petra.vrh@dopps.si](mailto:petra.vrh@dopps.si)

UREDNIŠKI ODBOR:  
Blaž Blažič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič, Mojca Pipan  
ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: NEBIA d.o.o.

TISK: Schwarz print d.o.o.  
NAKLADA: 2500 izvodov  
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSLANSTVO DOPPS:  
Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNIK: Rudolf Tekavčič  
PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik  
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, dr. Pavel Gantar, Eva Horvat, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada, Manca Velkavrh  
NADZORNI ODBOR: Bogdan Lipovšek, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar  
DIREKTOR: dr. Damijan Denac



DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

# 6

## PODNEBNE SPREMEMBE IN VARSTVO PTIC

V lani objavljeni raziskavi so ugotovili, da je negativni odziv na podnebne spremembe opazen že pri skoraj četrtini od 1.272 v raziskavi zajetih vrst ptic. Glas varstva narave je v teh procesih nujno potreben.

foto: iStock



# 14



## MOČVIRSKA SKLEDNICA

Naša domorodna močvirska sklednica je ogrožena. V Sloveniji je znanih le nekaj populacij, kjer se sklednice še uspešno razmnožujejo. To je za vrsto izjemno malo in naša odgovornost je, da poskrbimo za izboljšanje.

foto: Melita Vamberger

# 11

## NARAVOVARSTVENI PODUK IZ PRETEKLOSTI - HUJA

Huja je bila ena najbolj karizmatičnih gozdnih ptic z Nove Zelandije. Ob usodah izumrlih ptic je prav, da se zavemo, da potrebujemo dobro znanost, učinkovite upravljalce in razgledane politike ne le za ekonomski napredek in razvoj človeške družbe, pač pa tudi za uspešno ohranjanje živega sveta, ki nas obdaja.

foto: Auckland War Memorial Museum



# 20

## PODHUJKA

Podhujka je nedvomno ena skrivnostnejših vrst ptic v Sloveniji. Če se bomo v topli poletni noči peljali po lokalni cesti po Krasu ali Pivškem, imamo veliko možnosti, da jo ugledamo.

foto: Duša Vadnjal



## SVETOVNI DAN ŠKURHOV V SLOVENIJI

Na Ljubljanskem barju smo letos že osmo leto zapored popisali velike škurhe, dogodek pa je tokrat potekal tudi v znamenju prvega Svetovnega dneva škurhov.

# 34

foto:  
Urša Koce,  
ilustracija  
škurha:  
Jan Hošek



- 4 PTICE NAŠIH KRAJEV // Blaž Blažič
- 6 PODNEBNE SPREMEMBE  
IN VARSTVO PTIC // Tanja Šumrada
- 11 NARAVOVARSTVENI PODUK  
IZ PRETEKLOSTI – HUJA // Al Vrezec
- 14 MOČVIRSKA SKLEDNICA,  
PRIKRITA PREBIVALKA NAŠIH VODA  
// Gregor Lipovšek, Melita Vamberger,  
Anamarija Žagar
- 16 MED PTICAMI IN NARAVO  
MASKARENOV // Matija Križnar
- 20 PODHUJKA // Ivan Kljun
- 22 KDO BO LAŽJE PREŽIVEL  
PODNEBNE SPREMEMBE  
// Sebastjan Kovač
- 23 E-PRIROČNIKI ZA DOLOČANJE PTIC  
// Petra Vrh Vrezec
- 24 SKOZI OBJEKTIV // Danilo Kotnik
- 26 JOHN JAMES AUDUBON // Tjaša Zagoršek
- 28 PREŽIVETJE UJED IN SOV // Marketa Duži
- 30 POLETNA OPAZOVANJA V NARAVI
- 32 PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV  
IN AKCIJ DOPPS, SEPTEMBER 2018
- 33 DAN ODPRTIH VRAT KOLONIJE ČIGER  
// Eva Horvat
- 34 SVETOVNI DAN ŠKURHOV  
V SLOVENIJI IN POPIS // Urša Koče
- 36 NOVICE
- 48 PRIGODE
- 51 FOTOULOV

**K**ljučni pojem v varstvu narave je ogroženost vrst, ki utemeljuje vse naravovarstvene dejavnosti. A kaj sploh pomeni? Po definiciji z ogroženostjo opisujemo verjetnost izumrtja vrste, bodisi izumrtja lokalne populacije bodisi globalnega izumrtja. Po letu 1500 je z obliča zemlje izginilo 158 vrst ptic oziroma več kot 250 taksonov, če upoštevamo še podvrste. Številke so še osupljivejše, če upoštevamo še izumrtja pred letom 1500, vse od začetka širjenja vrste *Homo sapiens* po planetu, ko naj bi po nekaterih ocenah izumrla že skoraj polovica vseh vrst ptic. Prav izumrle ptice so bile ene tistih, ki so v ljudeh sprožile razmišljanja, da planet, na katerem živimo, ni neskončen in da so karizmatične ptice, kot so dodo (*Rhaphus cucullatus*), orjaška njorka (*Pinguinus impennis*) in golob selec (*Ectopistes migratorius*), izumrle zaradi nas in samo zaradi nas. To je privedlo do nujnosti varstva narave in do opredeljevanja ogroženosti vrst. Opredeljevanje verjetnosti izumrtja pa je vse prej kot preprosto. Navadno verjetnost izumrtja povezujemo z redkostjo vrste, pri čemer imajo redkejše vrste, torej tiste z manj osebki, višjo verjetnost izumrtja. Čeprav drži, da postane izumirajoča vrsta tik pred izumrtjem silno redka, saj je živih le še nekaj in na koncu le še en osebek, pa praktične izkušnje kažejo, da redkost ne pomeni nujno tudi povečane nevarnosti izumrtja. Tega smo se naučili predvsem iz poznavanja tragičnih zgodb izumrtja prenekaterih vrst ptic. Leta 1894 je populacija goloba selca v Severni Ameriki že upadala, a si takrat nihče niti zamišljal ni, da bo ptica, ki živi v milijonskih jatah, že čez 20 let izginila za vedno. Po primere pa ni treba tako daleč. Pri prebiranju ornitoloških del z začetka 20. stoletja se izkaže, da sta bili južna postovka (*Falco naumanni*) in zlatovranka (*Coracias garrulus*) pri nas precej pogostejši kot pa postovka (*Falco tinnunculus*) in smrdokavra (*Upupa epops*). Kot se je izkazalo danes, leta 2018, sta bili prvi dve vrsti kljub številčnosti veliko bolj ogroženi kot drugi dve, pavšalno sklepanje iz številčnosti pa tako povsem napačno. Izumrle vrste danes po večini sicer razumljivo niso predmet naravovarstvene pozornosti. Čeprav postaja oživljanje izumrlih vrst iz ohranjenih ostankov muzejskih in drugih primerkov zaradi napredka v genskem kloniranju vse realnejša možnost, pa je kljub vsemu vračanje teh vrst v nekdanje ekosisteme dokaj težavno. Pomislimo samo na težave avstrijskega projekta vračanja klavžarja (*Geronticus eremita*) v srednjo Evropo, kjer ptice ni več že najmanj 400 let. Zgodbe izumrlih vrst so za naravovarstvenike predvsem vir podatkov o tem, zakaj in kako ptice izumirajo oziroma postajajo ogrožene, da bi to znanje lahko prenesli na vrste, ki še živijo in pri katerih je reševanje pred izumrtjem še povsem realna možnost. Reševanje ogroženih vrst z znanjem pa je ključna odgovornost sodobnega naravovarstva, kajti prepuščanje vrst izumrtju ni več sprejemljivo dejstvo. To nam sporočajo izumrle vrste, ki jih danes lahko v najboljšem primeru doživimo le še kot muzejske primerke, ki so pomnik izgubljene narave. V Svetu ptic smo že spoznali zgodbi o golobu selcu in karolinski papigi (*Conuropsis carolinensis*), v tej številki se tem pridružuje še nenavadna huja (*Heteralocha acutirostris*) z Nove Zelandije. Vsem pa je skupno, da so spremembe okolja, vnašanje tujerodnih vrst in fizično uničevanje osebkov med glavnimi dejavniki izumiranja ptic tako po svetu kot pri nas.

**AL VREZEC**, kustos za ornitologijo v Prirodoslovnem muzeju Slovenije in raziskovalec na Nacionalnem inštitutu za biologijo



foto: Petra Vrh Vrezec

# PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič



1

## PLANINSKI VRABEC

(*Montifringilla nivalis*)

Redek podatek za Kamniško-Savinjske Alpe: en osebek je bil decembra 2017 opazovan na Krvavcu, in sicer med hranjenjem na krmilnici [DIMNIK, D. (2017): *Acrocephalus* 38 (174/175): 225].

izvirni foto: Dušan Dimnik



2

## SPREMENLJIVI PRODNIK

(*Calidris alpina*)

Vrsta je bila na Gorenjskem prvič opazovana novembra 2010 na Hraških mlakah, medtem ko pred tem ni bila zabeležena. Po tem opazovanju se je v regiji pojavila še petkrat, od tega trikrat na Hraških mlakah in dvakrat na letališču Lesce [BLAŽIČ, B. (2017): *Acrocephalus* 38 (174/175): 219].

izvirni foto: Tone Trebar



3

## MALI KLINKAČ

(*Aquila pomarina*)

En osebek je bil maja 2017 opazovan v bližini Kozlerjeve gošče, kar je tretje opazovanje te vrste na Ljubljanskem barju [ŠERE, D. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 65].

izvirni foto: Mitja Kralj



4

## MUŠJA LISTNICA

(*Phylloscopus inornatus*)

Edini jesenski podatek v letu 2017 - en prvoletni osebek je bil oktobra 2017 obročkan v bližini naselja Lipe na Ljubljanskem barju [VIDIČ, B. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 70].

izvirni foto: Dare Šere



5

## LESNA SOVA

(*Strix aluco*)

Vrsta glede na gnezdenje v urbanih gozdovih velja za dokaj prilagodljivo; ocenjeno je, da na območju celotne Ljubljane gnezdi med 57 in 65 parov lesnih sov [PRŠIN, T. et al. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 31-35].

foto: Anže Kacin



6

## ZLATOVRANKA

(*Coracias garrulus*)

Maja 2017 je bil en osebek opažen na selitvi med vasema Brestovica pri Povirju in Podbreže [DENAC, M. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 65].

foto: Alen Ploj



7

## PLEVICA

(*Plegadis falcinellus*)

Redko zimsko opazovanje - trije osebki teh ptic so se januarja dlje časa zadrževali v bližini Svete Katarine pri Ankaranu [http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-108850].

izvirni foto: Gregor Bernard



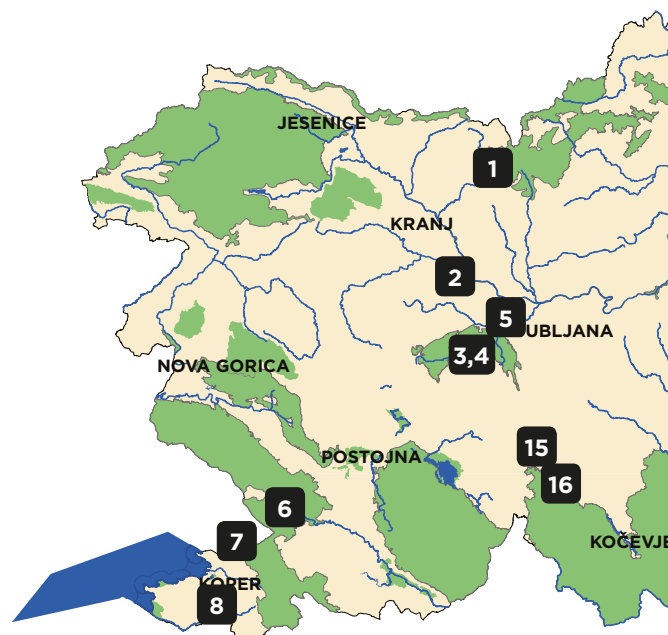
8

## ČRNI LABOD

(*Cygnus atratus*)

Dva odrasla osebka sta bila januarja 2018 opazovana v sladkovodnem delu Naravnega rezervata Škocjanski zatok [http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-108985].

izvirni foto: Nevijo Kocjančič





Naslov za kopije objavljenih prispevkov:  
Blaž Blažič, elektronska pošta:  
blaz.blazic93@gmail.com



Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:  
Jurij Hanžel, Komisija za redkosti,  
DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana  
e-mail: jurij.hanzel@gmail.com



Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:  
<http://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>



9

### VELIKA SINICA

(*Parus major*)

Dokaj neobičajno gnezditveno mesto – v Ciglencah je leta 2017 en par gnezdil v opuščnem gnezdilnem rovu breguljke (*Riparia riparia*) [BRACKO, F. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 71-72].

foto: Borut Rubinič



10

### VELIKI KLINAČ

(*Aquila clanga*)

Tretje opazovanje v Sloveniji – novembra 2017 je bil prvoletni osebek opazovan na zadrževalniku Medvedce. Podatek je hkrati tudi drugi za omenjeno območje po letu 2007, kjer se je pred tem redno zadrževal po en osebek [BORDJAN, D. (2017): *Acrocephalus* 38 (172/173): 218].

foto: iStock



11

### TRSTNI STRNAD

(*Emberiza schoeniclus*)

Najvišje doslej ugotovljeno število v Sloveniji – oktobra 2017 je na zadrževalniku Medvedce prenočevalo 2.500 osebkov te vrste [BORDJAN, D. (2017): *Acrocephalus* 38 (172/173): 225-226].

foto: Bojan Škerjanc



13

### GRAHASTA TUKALICA

(*Porzana porzana*)

Prvi podatek za Ptujsko jezero – en osebek je bil na omenjenem območju opazovan v začetku septembra 2016 [DENAC, M. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 235].

izvirni foto: Mitja Denac



14

### PROGASTOREPI KLJUNAČ

(*Limosa lapponica*)

Regionalna redkost - en mladosten osebek je bil septembra 2016 na jesenski selitvi opazovan na Ormoškem jezeru [HANŽEL, J. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 21-30].

foto: Duša Vadnjak



12

### ČRNMORSKI GALEB

(*Larus cachinnans*)

En drugoletni osebek je bil januarja 2017 opazovan na jezeru Moste na Gorenjskem. Vrsta je sicer razen na Dravi in Dravskem polju pri nas še vedno obravnavana kot regionalna redkost. [RUTNIK, K. (2017): *Acrocephalus* 38 (174/175): 220].

izvirni foto: Katja Rutnik



15

### RJAVOGLAVI SRAKOPER

(*Lanius senator*)

En samec je bil maja 2017 na selitvi opazovan v vasi Prhajevo v bližini Velikih Lašč [DENAC, K. (2017): *Acrocephalus* 37 (172/173): 71].

foto: Boris Kozinc



16

### RJAVA CIPA

(*Anthus campestris*)

V začetku aprila 2018 je bil en osebek te vrste opazovan pri vasi Breže v Ribniški dolini. [<http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-109994>].

izvirni foto: Alex Kotnik



# PODNEBNE SPREMEMBE IN VARSTVO PTIC

// Tanja Šumrada

*Podnebne spremembe in izginjanje  
biotske pestrosti sta po mnenju številnih  
strokovnjakov največja okoljska  
problema današnjega časa.*

*Oboje s svojimi aktivnostmi  
povzročamo ljudje, njihuni  
medsebojni učinki in reševanje  
pa so močno prepleteni.*

Emisije CO<sub>2</sub>, ki nastanejo zaradi gorenja fosilnih goriv in industrijskih procesov, so povzročile 78 % porasta skupnih emisij toplogrednih plinov v obdobju 1970–2010. Na fotografiji so dimniki termoelektrarne, ki kot vir energije uporablja premog.

foto: **iStock**

**P**odnebnе spremembe, ki smo jim priča v sodobnem času, so posledica izjemno hitrega povečevanja koncentracij toplogrednih plinov, predvsem CO<sub>2</sub>, CH<sub>4</sub> in N<sub>2</sub>O, v zemeljskem ozračju. Ti zaradi svojih lastnosti absorbirajo infrardeče sevanje našega planeta, zato v globalnem podnebnem sistemu ostaja več energije, ki povzroča naraščanje svetovne temperature in številne druge spremembe. Po mnenju Medvladnega foruma o podnebnih spremembah (IPCC) je opazovani porast globalne temperature nedvoumen in je zelo verjetno v veliki meri posledica človeških aktivnosti. Pri tem so ključne predvsem tiste aktivnosti, ki povzročajo gorenje fosilnih goriv in obsežne spremembe v rabi tal, slednje predvsem zaradi kmetijstva in gozdarstva.

Opazovane podnebnе spremembe vključujejo že omenjeno rast povprečne svetovne temperature na površju Zemlje, ki se je glede na zadnje objavljeno 5. ocenjevalno poročilo IPCC v obdobju od 1880 do 2012 povišala za 0,85 (od 0,65 do 1,06) °C. Segrevajo se tudi oceani, v katerih se akumulira več kot 90 % energije iz podnebnega sistema. V obdobju 1971–2010 so tako temperature na globini do 75 metrov vsako desetletje porasle za povprečno 0,11 (od 0,09 do 0,13) °C. Od začetka industrijske revolucije se je zaradi akumulacije CO<sub>2</sub> v morjih za 0,1 znižala tudi pH na površju oceanov. Ledeniki po vsem svetu izginjajo. Obseg morskega ledenega pokrova na Arktiki se je v obdobju 1979–2012 zmanjšal za 3,5 do 4,1 % na desetletje, medtem ko se je v enakem obdobju na Antarktiki vsako desetletje zmanjšal povprečno za 1,2 do 1,8 %. Posledično je po svetu narasla tudi morska gladina, in sicer za 0,19 (od 0,17 do 0,21) metrov v obdobju 1901–2010. Povečali so se tudi različni ekstremni vremenski pojavi, z opaznim trendom povečevanja intenzitete in dolžine tropskih ciklonov, daljših in bolj intenzivnih suš ter močnih nalivov, ki povečujejo nastanek poplav.

Vpliv teh globalnih sprememb na lokalno podnebje pa se lahko med območji močno razlikuje. To je dejstvo, v katerega sicer pogosto dregajo bolj populistični podnebni skeptiki, vendar je v osnovi relativno enostavno razložljivo že z nekaj srednješolskega znanja geografije. Posledice podnebnih sprememb so in bodo tako v različnih predelih sveta in tudi znotraj posameznih kontinentov različne, kar pa ni pomembno le z vidika načrtovanja prilagajanja človeške populacije, temveč tudi zaradi lokalnih vplivov na ekosisteme in posledično na naravovarstveno delo v prihodnosti.

## ORNITOLOŠKE RAZISKAVE

Po svetu trenutno že potekajo različne raziskave o vplivih podnebnih sprememb na ptice. Izbira prav te taksonomske skupine ni presenetljiva, saj so po zaslugi velikega števila raziskovalcev in prostovoljcev verjetno edina skupina organizmov, za katero je na voljo relativno širok nabor dolgoletnih serij podatkov. Te vključujejo večletne populacijske raz-

skave, monitoringe, ornitološke atlase, obročkanje ptic, podatke z ornitoloških postaj, muzejske zbirke in različne ornitološke baze, ki hranijo podatke o opazovanjih.

Poleg beleženja in razlage mehanizmov, prek katerih podnebnе spremembe vplivajo na ptice, je pomemben del raziskav usmerjen v napovedovanje sprememb območij razširjenosti in ocenjevanje ranljivosti posameznih vrst ob upoštevanju klimatskih modelov. Podobno velja tudi za naravovarstveno pomembna območja.

## ŽE MERLJIVI VPLIVI

Podnebnе spremembe na ptice na različne načine vplivajo že sedaj. V goratih območjih po svetu se pomemben delež lokalne avifaune širi na višje nadmorske višine. Prav tako se je območje razširjenosti mnogih vrst v Evropi in Severni Ameriki premaknilo bolj proti severu. Na Finskem so na primer za 94 vrst ptic izračunali, da so se njihova območja razširjenosti v obdobju 1970–2010 proti severu premaknila za povprečno 1,3 km na leto. Pri tem so bili premiki večji pri vrstah, ki gnezdijo na večjih geografskih širinah.

Ptice selivke se v zadnjih desetletjih na gnezdišča v Evropi vračajo bolj zgodaj, čeprav obstajajo precejšnje razlike med posameznimi vrstami. Datumi prihodov so se tako bolj spremenili pri selivkah na kratke razdalje, medtem ko ni povsem jasno, ali se spremembe hitreje dogajajo na večjih ali bolj srednjih geografskih širinah. Vsaj pri nekaterih vrstah se je skrajšala tudi dolžina selitvenih poti. Na podlagi analize zimskih najdb ptic, ki so bile med gnezditveno sezono obročkane na Nizozemskem, so na primer ugotovili, da je kar polovica od 24 analiziranih vrst v obdobju 1932–2004 statistično značilno skrajšala dolžino selitvene poti. Podobno so ugotovili tudi v Veliki Britaniji.



**ČRNOGLAVI MUHARJI** (*Ficedula hypoleuca*) so na raziskovalnem območju na Nizozemskem v obdobju 1985–2005 z gnezditvijo vsako leto pričeli v povprečju za pol dneva bolj zgodaj.

foto: **Dejan Bordjan**

Delež gnezd stalnic in selivk na kratke razdalje, v katere **KUKAVICA** (*Cuculus canorus*) podtika svoja jajca, se je od leta 1990 v Evropi zmanjšal za 13 %. Omenjene vrste v zadnjih desetletjih z gnezditvijo pričenjajo bolj zgodaj kot kukavice, ki so selivke na dolge razdalje.

foto: **Domen Stanič**





Preživetje drugoletnih in odraslih **Vranjekov** (*Phalacrocorax aristotelis*), ki gnezditveno sezono povzročijo množične pogine mladičev zaradi podhladitve in pomanjkanja hrane.

foto: iStock

Časovne spremembe so opazne tudi pri drugih pomembnih dogodkih v življenjskem ciklu ptic, kot so datumi izleganja prvih jajc in izvalitev mladičev. Z zgodnejšim pričetkom pomladi s svojim razvojem prej začenejajo tudi žuželke in rastline, s katerimi se ptice prehranjujejo, zato sta oba pojava verjetno povezana. Razpoložljivost hrane v okolju namreč poleg fotoperiode (dolžine dneva) velja za enega izmed ključnih dejavnikov, ki vplivajo na to, kdaj samice ptic v zmernem pasu pričnejo z izleganjem jajc. Tudi tukaj so sicer opazne razlike med vrstami, saj na primer v smeri bolj zgodnjega gnezdenja hitreje napredujejo vrste, ki imajo le eno leglo na gnezditveno sezono.

Vendar pa spremembe v življenjskih ciklih organizmov pogosto niso usklajene, zato prihaja do različnih motenj v interakcijah med vrstami in znotraj združb. Te se pri pticah lahko kažejo na primer v manjšem gnezditvenem uspehu, ker obdobje največje razpoložljivosti plena ni več usklajeno z obdobjem, ko mladiči za svojo rast potrebujejo največ hrane ali pa specifično vrsto plena. Za zdaj manj raziskan, vendar prav tako pomemben, je tudi vpliv podnebnih sprememb na razpoložljivost hrane za ptice na postajališčih vzdolž selitvenih poti in na prezimovališčih.

## NARAVOVARSTVENE POSLEDICE PODNEBNIH SPREMEMB

Podnebne spremembe kot nova grožnja prihajajo v času, ko se številne populacije ptic zmanjšujejo zaradi človeških aktivnosti. Te na populacije vplivajo predvsem prek slabšanja kakovosti in izginjanja vrstam primernih življenjskih okolij. Podnebne spremembe

bodo ranljivost ptic še povečale prek ekstremnih dogodkov, kot so vročinski valovi in neurja, fenoloških sprememb (npr. obdobje gnezdenja in selitev), sprememb v življenjskih okoljih in ekoloških združbah ter prek stopnjevanja že obstoječih groženj, kot sta širjenje bolezni in invazivnih vrst. Ker je zmožnost

Partnerji BirdLife International po svetu sodelujejo pri številnih projektih, ki prispevajo k blaženju in prilagajanju na podnebne spremembe s pomočjo ekosistemskih storitev. V Belorusiji tako obnavljajo 51.000 hektarjev uničenih šotišč, s čimer nastaja pomemben ponor ogljika in življenjsko okolje za ogrožene vrste.

foto: Anett Schneider (arhiv BirdLife International)





prilaganja ogroženih vrst, ki so že pod pritiskom, precej manjša, vse obstoječe grožnje, ki izhajajo iz nesmotrne rabe naravnih virov, pa se bodo nadaljevale tudi v prihodnosti, bi bilo treba že sedaj povečati obseg in učinkovitost naravovarstvenega dela.

Tudi če bi državam uspelo še pravočasno doseči zastavljene cilje na področju zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, s katerimi bi porast povprečne svetovne temperature omejili na manj kot 2 °C glede na stanje pred industrijsko revolucijo, bodo imele podnebne spremembe obsežne vplive na človeška življenja, infrastrukturo in gospodarske panoge. Pri ocenjevanju naravovarstvenih posledic je zato treba upoštevati tudi vse vplive, ki jih bodo na naravo imeli različni podnebni ukrepi. Z nepremišljenim in enostranskim ravnanjem lahko namreč še povečamo ranljivost ekosistemov in močno poslabšamo stanje biotske pestrosti. Takšne primere poznamo tudi v Sloveniji, kjer konflikti običajno nastanejo predvsem pri ukrepih, s katerimi želimo preprečiti in zmanjšati škodo zaradi ekstremnih vremenskih pojavov, in ukrepih, ki naj bi omogočili prehod na pridobivanje energije iz alternativnih virov.

Potencialne koristi graditve novih tipov elektrarn, kot so vetrne in sončne, so sicer velike, vendar le pod pogojem, da so v prostor umeščene tako, da je njihov vpliv na okolje in naravo minimalen. Po drugi strani ima lahko pridobivanje energije iz t.i. obnovljivih virov, kot so nekatere tehnologije pridobivanja energije iz biomase, katastrofalne učinke na naravo, z uničevanjem »z ogljikom bogatih« ekosistemov pa lahko na koncu povzročijo celo večje emisije kot raba fosilnih goriv. Tudi hidroelektrarne, ki na svetovnem nivoju trenutno proizvedejo veliko večino električne energije iz obnovljivih virov, imajo številne negativne vplive na okolje. Nobena proizvodnja energije torej v resnici ni povsem »okolju prijazna«. Vlaganje v zmanjševanje porabe energije in večjo energijsko učinkovi-



Ob postavitvi načrtovane hidroelektrarne Hrastje-Mota na reki Muri bi bilo izgubljenih ali uničenih skoraj 100 hektarjev poplavnih gozdov. S tem bi se bistveno skrčil najpomembnejši življenjski prostor **ČRNE ŠTORKLJE** (*Ciconia nigra*) v Sloveniji.  
foto: **Jure Novak**

*Povprečna temperatura na Zemlji naj bi do leta 2100 narasla za  $4,3 \pm 0,7$  °C glede na obdobje pred industrijsko revolucijo, kar bo največja rast temperature na Zemlji od konca zadnje ledene dobe.*

tost, ki temelji na trajnostni rabi vzdolž celotnega življenjskega cikla proizvodov, je zato verjetno vsaj z vidika varstva narave najbolj pomemben in smotrni pristop k blaženju podnebnih sprememb.

## REŠITVE ZA NARAVO IN LJUDI

Ohranjeni ekosistemi pri preprečevanju podnebnih sprememb in odzivu ljudi nanje igrajo ključno vlogo. V okviru programa REDD+ (Zmanjševanje emisij zaradi krčenja in degradacije gozdov v državah v razvoju) in podobnih mednarodnih iniciativ skušajo tako zlasti v tropskih predelih zmanjšati emisije, ki nastajajo zaradi sprememb v rabi tal, in obnavljajo ekosisteme, ki so veliki ponori toplogrednih plinov.

### PRIPOROČILA BIRDLIFE INTERNATIONAL ZA OBLIKOVANJE PODNEBNIH POLITIK

#### Fosilna goriva naj ostanejo v tleh

1. Zmanjšajte izpuste toplogrednih plinov z zmanjšanjem potrošnje, povečanjem energijske učinkovitosti in prehodom na trajnostne vire energije.
2. Ukinite podporo fosilnim gorivom in druge škodljive spodbude.
3. Podprite uveljavljanje trajnostnih oblik pridobivanja energije iz obnovljivih virov, ki imajo čim manjše negativne vplive na naravo in ljudi.

#### Pomagajte vrstam pri prilagajanju

4. Učinkovito upravljajte in širite zavarovana območja ter povečajte njihovo povezanost.
5. Zmanjšajte obstoječe nepodnebne naravovarstvene grožnje populacijam, kot so netrajnostno kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo in lov ter pojav invazivnih vrst.
6. Uresničujte ciljne akcije za vrste, ki kot pomoč pri prilagajanju potrebujejo posebne ukrepe.
7. Vzpostavite učinkovito spremljanje stanja.

#### Vlagajte v rešitve, ki temeljijo na varstvu narave

8. Povečajte naložbe v ohranjanje in obnovo naravnih ekosistemov.
9. Razvijajte in uresničujte lokalne in nacionalne načrte za prilagajanje, ki vključujejo ohranjanje, obnovo in trajnostno rabo ekosistemov.
10. Spodbujajte in podpirajte sodelovanje različnih deležnikov.

Vir: BirdLife International & National Audubon Society (2015): The Messengers (<http://climatechange.birdlife.org/>).





Hitrost rasti mladičev **VRTOREPIH PRODNIKOV** (*Calidris bairdii*), ki gnezdijo na arktičnem območju v Kanadi, se je upočasnila, ker višek izleganja ličink žuželk, s katerimi se večinoma prehranjujejo, pogosto ni več usklajen z datumi izleganja prodnikov.

foto: iStock

Po drugi strani so ekosistemske storitve pomembne tudi na področju prilagajanja. Ekosistemsko naravno prilagajanje podnebnim spremembam (ecosystem-based adaptation) je pristop, ki je utemeljen v več mednarodnih sporazumih, kot sta Konvencija o biotski raznovrstnosti (CBD) in Okvirna konvencija Združenih narodov o podnebnih spremembah (UNFCCC). Temelji na ideji, da lahko s preišljenim vlaganjem v obnovo ekosistemov zmanjšujemo tudi podnebno ranljivost lokalnih skupnosti. Tipični ukrepi na tem področju vključujejo na primer zaščito poplavnih obalnih območij pred neurji z obnovo plitvin ali s pogozdovanjem z mangrovami. Številne zanimive rešitve bi za slovenske potrebe na primer v kmetijstvu in vodarstvu lahko poiskali tudi pri nas, zato ima ta pristop gotovo velik potencial.



**TANJA ŠUMRADA** je kot mlada raziskovalka zaposlena na Katedri za agrarno ekonomiko, politiko in pravo na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Po izobrazbi je biologinja in inženirka agronomije, zaključuje pa tudi študij na Ekonomski fakulteti UL. S prepletom teh znanj želi prispevati k varstvu ptic v kmetijski krajini, boljšim javnim politikam ter uporabi ekonomike in poslovnih ved pri varstvu narave in okolja.

foto: Dejan Bordjan

## ZAKLJUČEK

Raziskav o vplivih podnebnih sprememb je vse več, s čimer počasi dobivamo jasnejšo sliko o odzivih ptic nanje in lažje predvidevamo, kaj se bo z njimi dogajalo v prihodnosti. Žal trenutne razlage mehanizmov

Zaradi pričakovanega dviga morske gladine bo do leta 2060 predvidoma izginilo 42 % z Natur 2000 varovanih bivaljšč v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok in Krajinskem parku Sečoveljske soline. S strateškim načrtovanjem je treba že precej pred tem pripraviti ustrezne rešitve za njihovo nadomestitev.

foto: Tilen Basle



V lani objavljeni raziskavi v reviji *Nature* so ugotovili, da je negativni odziv na podnebne spremembe že opazen pri skoraj četrtini od 1.272 analiziranih vrst ptic.

zaradi omejitev v razpoložljivih podatkih pogosto še vedno temeljijo na relativno majhnem številu raziskav, zato je posploševanje lahko problematično. Kljub temu je vpliv podnebnih sprememb na naravo nedvoumen in bo v prihodnosti vse pomembnejši.

Ornitologi in naravovarstveniki se v Sloveniji z izjemo redkih primerov raziskav doslej nismo podrobneje posvečali problemu podnebnih sprememb. V luči hitrega zmanjševanje populacij ptic, ki smo jim trenutno priča na primer v kmetijski krajini in zahtevajo vso razpoložljivo pozornost, je manjša osredotočenost na podnebne probleme v prihodnosti razumljiva. Kljub temu nacionalne raziskave in aktivnosti na tem področju ne bi smele izostati.

Tudi v Sloveniji namreč načrtovanje in uresničevanje prilagoditvenih ukrepov v številnih gospodarskih panogah in sektorjih poteka v vse večjem obsegu. Glas varstva narave je v teh procesih nujno potreben, in sicer ne le z vidika preprečevanja negativnih vplivov, temveč tudi zaradi možnih rešitev, ki nam jih ob pametni uporabi ekosistemskih storitev lahko ponudi narava.

## ZANIMIVO BRANJE:

- BIRDLIFE INTERNATIONAL & DOPPS (2017): Stališče organizacije BirdLife International do podnebnih sprememb ([www.ptice.si/podnebnne-spremembe](http://www.ptice.si/podnebnne-spremembe)).
- BIRDLIFE INTERNATIONAL & NATIONAL AUDUBON SOCIETY (2015): The Messengers: what birds tell us about threats from climate change and solutions for nature and people (<http://climatechange.birdlife.org/>).
- IPCC (2014): Climate change 2014. Synthesis Report (<http://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/>).
- MØLLER, A.P., FIEDLER, W. & BERTHOLD, P. (2010): Effects of Climate Change on Birds. – Oxford University Press, New York.



# NARAVOVARSTVENI PODUK IZ PRETEKLOSTI – HUJA

// Al Vrezec

**G**ozdni specialist za preživetje navadno potrebuje večje gozdne komplekse, ki so dovolj odmaknjeni od ljudi. Po drugi strani pa imajo gozdovi za ljudi velik pomen, tako ekonomski kot estetski. V tem, kakšen naj bo gozd, se mnenja tako strokovnjakov kot laikov zelo razlikujejo. Ena najočitnejših spotik je odmrlo drevje, ki naj bi ga po nekaterih trditvah moralo biti v gozdovih veliko, po drugih pa je to zgolj nepotrebna navlaka, celo škodljiva, saj se v njej redi zalega, ki škodi drevju in s tem zmanjšuje ekonomsko vrednost gozda. Ekonomska vrednost gozda se rada postavlja na prvo mesto, pred estetsko sploh pa naravovarstveno vrednostjo, zato odmrlega lesa v gozdovih primanjkuje, z njim pa se zmanjšujejo in celo izginjajo populacije saproksilnih vrst, torej tistih, vezanih na odmrlo lesno maso. V t. i. saproksilni prehranjevalni verigi, ki zajema vse od gliv, žuželk do ptic, so prav ptice končni plenilci v tej verigi. V Evropi so to zlasti detli in žolne in populacije največjih speciali-

stov, kot je belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*), so najbolj podvržene spremembam v gozdovih. Kljub temu v Evropi še nismo zabeležili izumrtja kakšne saproksilne ptice, primeri pa so znani od drugod.

## NIKOLI NE ZAPUSTI SENCE

Ena najbolj karizmatičnih saproksilnih ptic je bila huja (*Heteralocha acutirostris*) z Nove Zelandije. Živela je v starejših gozdnih sestojih z veliko odmrle lesne mase in nikoli je niso opazovali v sekundarnih gozdovih, torej gospodarskih, ki so se obnovili po goloseku. Gnezdila je v duplih, bolj kot za gnezdišča pa je bil odmrli les pomemben zaradi hrane, zlasti njenega glavnega plena, velikega huhu kozlička (*Prionoplus reticularis*), ki je še danes najtežja žuželka na Novi Zelandiji. Za hujo je bila značilna izrazita spolna dvočlnost, ki se pri pticah navadno izraža v velikosti ali obarvanosti perja. Pri huji pa je bila to oblikovanost kljuna, ki je bil pri samcu

**HUJO** (*Heteralocha acutirostris*) lahko danes opazujemo le še v muzejih. Za ptico je bila značilna izrazita spolna dvočlnost v obliki kljuna (samec levo, samica desno).

foto: **Museum für Naturkunde, Nemčija** (Wikipedija)

Za **STAROSELSKE MAORE** je imela huja mistično moč, zato je bilo njeno perje sestavni del obrednega okrasja.

foto: James Joseph Foy,  
Joseph Michael Foy



kratek in močan, pri samici pa tanek, dolg in ukripljen. Razlika je tolikšna, da ju je ornitolog John Gould, taisti Gould, ki je Charlesu Darwinu določal galapaške ščinkavce, leta 1837 opisal kot dve vrsti. Razliko v kljunih so povezovali z zmanjševanjem tekmovanja med spoloma. V trhllem lesu je samec odpiral rove ličink kozličkov in pobral tiste bližje površini, samica pa je v odprtih rovih z dolgim tankim kljunom lahko prišla do ličink globlje v lesu. Raziskav življenjskih navad in življenjskega okolja vrste je bilo v 19. stoletju malo, kljub temu pa je znani novozelandski raziskovalec ptic Walter Buller zbral kar nekaj opazovanj huje in jo nekako takole opisal: »Huja nikoli ne zapusti gozdne sence. Zadržuje se večinoma pri tleh, med drevjem pa raje skače kot leti. Navadno se drži v paru, opažene pa so bile celo skupine po štiri ali več ptic. Gnezdo si

Glavni plen huje so bile ličinke velikega **HUHU KOZLIČKA** (*Prionoplus reticularis*), ki je še danes najtežja žuželka na Novi Zelandiji.

foto: Charlotte Simmonds



znese v drevesnem duplu in sestoji iz trav, listja in drugih rastlin.«

## HUJINA PERESA ZA PETIČNEŽE

Sodeč po fosilnih ostankih je bila huja v preteklosti razširjena po celem severnem otoku Nove Zelandije. Njena populacija in razširjenost pa sta se začeli krčiti pred 750 leti s prihodom Maorov in z izsekavanjem gozdov. Maori so huje tudi lovili, saj je bilo njihovo perje pomemben okras z mistično močjo. Po prihodu evropskih osvajalcev pa se je tedaj že ogrožena populacija še dodatno zmanjšala. Pospeseno je bilo izsekavanje starodavnih gozdov, poleg tega pa so hujo začeli loviti tudi Evropejci, ki pa se niso menili za omejitve lova, ki so jih sicer imeli staroselci. Leta 1892 so tedaj že zelo redko hujo zaščitili. Nad zakonom so se po Bullerjevih zapisih jezili staroselski Maori, češ da je za uboj huje zagrožena stroga kazen, medtem ko za izsekavanje gozdov, ki so ključni za njeno preživetje, ni bilo omejitev. Vendar pa v resnici tudi prepovedi lova niso spoštovali, saj so bile huje dobro tržno blago za evropske kupce, večinoma za namene modnih dodatkov. Slednje je vzpodbudil obisk angleškega vojvode, kasnejšega kralja Jurija V., ko je maorska staroselka v znak spoštovanja zataknila v vojvodov klobuk hujino pero, kar je postalo modni hit. Zlasti v Veliki Britaniji je bilo vpletanje peres in celo prepariranih ptic v klobuke in druge modne pritikline razširjena petična razvada, ki je prizadela populacije mnogih ptic. Pravzaprav je bila na začetku 20. stoletja prepoved uporabe ptičjih delov v modnih dodatkih prvi vidnejši uspeh takrat mlade naravovarstvene organizacije BirdLife International. No, za hujo je bila ta prepoved prepozna. Kljub temu pa se je, ko je konec 19. stoletja populacija dosegla stanje kritične ogroženosti, v varstvo ptice dejavno vključil sam novozelandski guverner z načrtom ustanavljanja rezervatov in naseljevanja huj vanje. To pa se v praksi ni zgodilo zaradi premajhne strokovne podkovanosti (huj niti niso znali umetno vzgajati), nedejavnosti in celo zakonskega izigravanja vpletelih.

## ŠARLATANSTVO IN IZIGRAVANJE ZAKONOV

Uničevanje življenjskega prostora in lov pa nista bila edina povzročitelja hujinega izumrtja. Evropejci so na Novo Zelandijo zanesli kup tujerodnih vrst, zlasti podgan, mačk in podlasic, ki so s plenjenjem zdesetkale še preostali del populacije huje kakor tudi drugih edinstvenih novozelandskih ptic. Zanesene ptice, kot je žalostna majna (*Acridotheres tristis*) iz Azije, so v perju na otok prinesle zajedavce in z njimi boleznimi, proti katerim otoške ptice niso bile odporne. Pravzaprav so ljudje s celo vrsto nepremišljenih dejanj, pospremljenih z izdatno mero neznanja, šarlatanstva, ignorance, preračunljivosti, izigravanja zakonov in povsem po domače neumnosti, pahnili hujo do končnega izumrtja, čeprav je Walter Buller že leta 1870 opozoril, da



je huja ena najredkejših in najdragocenejših vrst v državi in da bo kmalu prišel čas, ko jo bo mogoče opazovati le še v muzejskih zbirkah. Decembra 1907 so v gozdovih na območju Tararua opazovali tri huje, kar naj bi bilo zadnje videnje živih huj. Kasneje je bilo še nekaj nezanesljivih opazovanj, zadnja 1963, vendar so domneve, da je šlo v tem primeru le za privide. Iskanje izumrlih vrst je sicer še danes izjemno razburljivo raziskovanje, čeprav redko nagrajeno z uspehom, kot je bilo to nedavno pri primeru gozdnega čuka (*Heteroglaux blewitti*) iz Indije. Je pa res, da za iskanje huje še niso organizirali kakšnih obsežnejših iskalnih odprav kot pri nekaterih drugih vrstah.

## VRNITEV IZUMRLIH PTIC

Trgovanje s primerki huje ima danes za posledico tudi veliko število prepariranih primerkov po svetovnih muzejih. Prav na teh primerkih so pozneje ugotovili, da je skupaj s hujo izginila vrsta na hujo specializiranega tekuta ali perojeda z imenom *Rallicola extinctus*, ki nakazuje, da je ob odkritju že izumrla. Sicer pa so bili prvi poskusi ponovne oživitve izumrle huje z genskim kloniranjem že narejeni, a neuspešni. Ali bomo lahko v prihodnosti priča ponovnemu rojstvu huje ali kake druge izumrle vrste, pa je v veliki meri odvisno od napredka v znanosti in sposobnosti muzejev, da do takrat ohranijo dovolj ustreznega materiala, da

bo to sploh mogoče. Kako se bodo te, danes še hipotetične, ptice vrnile nazaj v svoje okolje, pa je še vedno popolna znanstvena fantastika. Danes nam ne preostane nič drugega, kot da se zadovoljimo s katerim od preživelih sorodnikov huje, ki so ravno tako omejeni le na Novo Zelandijo, in jim, podobno kot huji pred sto leti, grozi izumrtje. Še pomembnejše pa je, da se ob usodah izumrlih ptic zavemo, da potrebujemo dobro znanost, učinkovite upravljavce in razgledane politike ne le za ekonomski napredek in razvoj človeške družbe, pač pa tudi za uspešno ohranjanje živega sveta, ki nas obdaja. ┘

Na Novi Zelandiji jim je z obsežnimi naravovarstvenimi ukrepi vsaj za zdaj uspelo obvarovati sicer močno ogroženo hujino sorodnico, **SEVERNO SEDLASTO HUJO** (*Philesturnus rufusater*), in tudi druge edinstvene novozelandske vrste, ki jih ne bomo našli nikjer drugje. Predstavniki starodavne družine huj (Callaeidae) so namreč omejeni le na Novo Zelandijo.

foto: **Duncan Wright**

VIRI:

– HUME, J. P. & WALTERS, M. (2012): *Extinct Birds*. – T & AD Poyser, London.

*Ljudje so s celo vrsto nepremišljenih dejanj, pospremljenih z izdatno mero neznanja, šarlatanstva, ignorance, preračunljivosti, izigravanja zakonov in povsem po domače povedano neumnosti, pahnili hujo do končnega izumrtja.*

# MOČVIRSKA SKLEDNICA, PRIKRITA PREBIVALKA NAŠIH VODA

// Gregor Lipovšek, Melita Vamberger, Anamarija Žagar

Odrasla **MOČVIRSKA SKLEDNICA** (*Emys orbicularis*) pri sončenju v Beli krajini  
foto: **Melita Vamberger**

**K** je živi naša edina domorodna sladkovodna želva, močvirska sklednica (*Emys orbicularis*)? Večina verjetno pomisli na močvirja in zato se nam v mislih lahko pojavi Ljubljansko barje, naše največje mokrišče v državi. Res je, da je v času koliščarjev to poplavljeno območje zagotovo predstavljalo pravi raj za vodne želve, danes pa žal ni več tako. So pa na srečo še vedno pogoste prebivalke manjših ostankov mokrišč po državi in drugih manjših stoječih vod.

## ŽIVLJENJSKE NAVADE MOČVIRSKE SKLEDNICE

Močvirska sklednica spada med plazilce, ki so hladnokrvni, kar pomeni, da imajo nestalno telesno temperaturo. V prehranjevalni verigi je na

samem vrhu, saj je plenilka. Specializirana je za lov vodnih nevretenčarjev, dvoživk in rib, ne brani pa se tudi mrhovine, ki jo najde v vodi. Na lov se odpravi šele ob večernih urah, dan pa raje izkoristi za sončenje na vejah ali brežini. Voda je zanjo življenjskega pomena, saj brez nje ne more pogoltniti hrane. Tako na kopnem ujetega polža ali deževnika odvede v vodo in ga tam poje.

Sama je le redko plen drugim, predvsem v svojem odraslem obdobju. Najranljivejše so želve, ki se še niso izlegle (v gnezdu v tleh), in pa novorojene želvice, ki ob izleganju merijo le 25 mm v dolžino. Te pogosto plenijo manjše zveri, kot so lisica, kuna, jazbec, razni glodavci in celo naše domače mačke, ki gnezda najdejo s svojim dobrim vohom. Ko želve odrastejo, jih pred mnogimi plenilci varuje trden oklep, v katerega lahko preprosto potegnejo glavo in noge ter skrijejo rep. V vodi jih lahko uplenijo roparske ribe, predvsem veliki somi, od kun pa so recimo vidre razvile posebno tehniko, kako odpreti oklep. Zaradi pridelave krzna je bil v Evropo zanesen tudi rakunasti pes, ki je spreten plenilec odraslih želv in v nekaterih evropskih državah predstavlja veliko grožnjo populacijam močvirskih sklednic.

Življenjski prostor sklednic so različna vodna telesa s sladko ali celo brakično vodo. Kot izda že njeno ime, pa se najbolje počuti v močvirjih. Za sklednice je pomemben pester življenjski prostor, kjer živi ogromno vodnih nevretenčarjev, dvoživk in majhnih vrst rib. To so različna vodna telesa, ki so gosto zaraščena z obrežno vegetacijo, imajo položne bregove in so različno globoka z muljem in blatom na dnu. Raznolikost vodnih teles je pomemben tudi za različna obdobja v življenju sklednice. Mladiči

Komaj izlegla  
**MOČVIRSKA SKLEDNICA**  
foto: **Melita Vamberger**



potrebujemo plitvejšo vodno okolje, saj niso dobri plavalci in se zadržujejo v plitvem delu večjega vodnega telesa ali pa v manjših vodnih telesih, kot so luže in manjše mlake. Odrasle želve pa kot dobre plavalke uporabljajo kanale oziroma počasi tekoče potoke, da poiščejo nova življenjska okolja.

## MOČVIRSKA SKLEDNICA V SLOVENIJI

V Sloveniji živita dve podvrsti močvirske sklednice, ki se razlikujeta predvsem po velikosti in obarvanosti telesa. *E. o. orbicularis* z velikostjo hrbtnega ščita čez 20 cm najdemo, z izjemo slovenske Istre in Alp, po celotni državi, kjer so zanjo primerni življenjski prostori. Podvrsta, ki naseljuje slovensko Istro, *E. o. hellenica*, pa je prilagojena na mediteransko podnebje in dosega maksimalno dolžino hrbtnega ščita do 16 cm. V osnovi je svetlejša od nominalne podvrste, *E. o. orbicularis*, in ima po celotnem telesu rumene pege, ki pri nekaterih osebkih prehajajo tudi v žarke. Podvrsta *hellenica* v poletnem času, če voda presahne, včasih miruje (estivira). V primerjavi z nominalno podvrsto *hellenica* leže tudi manj jajc, ampak zato večkrat v letu.

Močvirska sklednica je v Sloveniji zavarovana in zaščitena z omrežjem Natura 2000 ter uvrščena med prizadete vrste na Rdečem seznamu ogroženih plazilcev. Kljub temu žal v Sloveniji še vedno ne poteka redno sistematično zbiranje podatkov o njenem pojavljanju. Za veliko območij v Sloveniji še vedno ne poznamo razširjenosti, kaj šele stanja populacij, in če se želve tam sploh še uspešno razmnožujejo. Gre namreč za izjemno dolgoživo vrsto (živi tudi do 120 let) in zato v populaciji težje zaznamo neuspešno razmnoževanje. Starejše osebkje namreč lahko opazujemo še vrsto let po tem, ko se več ne razmnožujejo. Ko spremljamo populacijo, moramo zato uporabljati različne metode opazovanja, da zaznamo različne starostne skupine osebkov in spremljamo uspešnost gnezdenja samic in izleganja mladičev. Sistematično zbiranje podatkov o pojavljanju močvirske sklednice je ključnega pomena za varovanje vrste in bi se pri nas moralo čim prej vzpostaviti.

V Sloveniji poleg domorodne močvirske sklednice domujejo različne tujerodne želve. Najpogosteje v naravi najdemo gizdave želve (*Trachemys scripta*), in sicer podvrsti: rdečevratke (*T. scripta elegans*) in rumenovratke (*T. scripta scripta*). Po najnovejših genetskih in ekoloških raziskavah se rdečevratke v Sloveniji tudi uspešno razmnožujejo in razširjajo po državi. Zaradi podobnih ekoloških zahtev, ki jih imajo močvirska sklednica in gizdave želve, te za našo domorodno vrsto lahko predstavljajo tekmeča za vire, kot so prostor, hrana, mesta za gnezdenje itd. Na različnih lokacijah po Sloveniji danes že opazujemo, da rdečevratke odvezemajo dragocen življenjski prostor domorodni močvirski sklednici. Poleg gizdavih želv pa se po Sloveniji pojavljajo tudi druge tujerodne vrste želv, ki so prav tako problematične.

*Populacija močvirskih sklednic na Ljubljanskem barju se stara in bo izumrla, če ji ne bomo zagotovili uspešnega razmnoževanja.*

Skupaj bi si morali prizadevati, da v prihodnje močvirski sklednici zagotovimo obstoj tako, da ohranimo in ponekod tudi obnovimo njen življenjski prostor – zaraščena plitva vodna telesa in sisteme vodnih teles, povezane z jarki in kanali. Prav tako pa moramo na mestih, kjer živijo tujerodne želve, razbremeniti sklednico tekmovalnega pritiska teh želv. Pomembno je, da se vsi zavedamo, da ko kupimo želvo kot ljubljence, v Sloveniji nimamo možnosti, da jo oddamo v zavetišče, če je ne moremo več imeti! Strogo prepovedano jo je vnesti v naravo, saj s tem vnesemo tujerodno vrsto v krhek domorodni ekosistem in lahko v njem porušimo naravno ravnovesje. Pri preživetju naše edine domorodne želve lahko pomagamo tudi tako, da poleg vodnega okolja zaščitimo kopensko okolje v bližini, ki je zelo pomembno za razmnoževanje vrste. Na Ljubljanskem barju v Herpetološkem društvu - Societas herpetologica slovenica že peto leto spremljamo uspešnost gnezdenja sklednic in žal opažamo, da je ta v intenzivni kmetijski krajini zelo slaba. Težavo predstavljata predvsem oranje s težkimi kmetijskimi stroji v času gnezdenja in slaba kakovost tal zaradi monokultur. Opažamo, da se populacija na



Odlaganje jajc v Dragi pri Igu  
foto obe: Melita Vamberger



Ljubljanskem barju stara in bo izumrla, če ne bomo zagotovili uspešnega razmnoževanja. V Sloveniji je znanih le nekaj populacij, kjer se sklednice še uspešno razmnožujejo, na primer v Dragi pri Igu in v Beli krajini. To je za vrsto, ki se pojavlja po celotni državi, izjemno malo in naša odgovornost je, da poskrbimo za izboljšanje.

# MED PTICAMI IN NARAVO MASKARENOV

// besedilo: Matija Križnar, fotografije: Matija Križnar in Katja Srebotnjak



*Osamljeni otoki sredi Indijskega oceana so se tisočletja skrivali pred človeškimi očmi. Ta izoliranost je botrovala razvoju izjemnega naravnega okolja z vrsto endemičnih rastlin in živali. Ko so konec 16. stoletja otoke odkrili Evropejci, se je pričelo nesluteno iztrebljanje, izkoriščanje in izumiranje otoške favne. Za mnogimi živalmi, predvsem pticami, so ostali le kosti ter mnogoštevilni zgodovinski zapisi in risbe.*

## MRTEV KOT DODO

Fraza »mrtev kot dodo« gotovo ni neznana naravoslovcem po vsem svetu. Ta trditev drži že verjetno od leta 1690, ko je izumrl še zadnji osebek tega velikega goloba. Mavricij in dodo (*Raphus cucullatus*) sta nezdružljivo povezana, a ta ptica iz družine golobov ni edina izumrla mavricijska vrsta. Pred stalno naselitvijo otoka okoli leta 1589 so otoške

gozdove, soteske in mangrove poseljevali različne želve velikanke (rod *Cylindrapis*), mavricijski veliki skinki (*Leiolopisma mauritiana*), dnevni gekoni, raznovrstne papige, golobi, gosi, ibisi ter edini sesalci, kot so leteče lisice (rod *Pteropus*). O njihovem obstoju pričajo le še redka najdišča z njihovimi kostmi v močvirnatih delih otoka in jamah, raztresenih po otoku. Prvi naseljenci so s seboj prinesli mnoge invazivne sesalce, predvsem



Otok Réunion je podobno kot njegov vzhodni  
sosed Mavricij pretrpel izumiranja in spremembe,  
a sta ga verjetno njegova nedostopnost in  
vulkanska surovost rešila še hujših posledic.



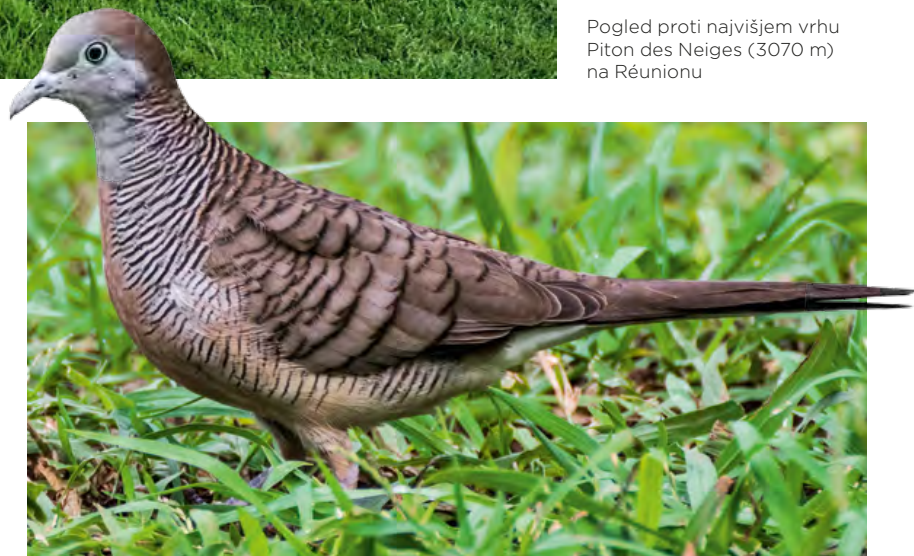
#### ZNAČILNOSTI:

združujejo otoka  
**RÉUNION** (Francija) in  
**MAVRICIJ** (z Rodriguesom)  
**površina:** 4500 km<sup>2</sup>  
**št. prebivalcev:** 2.210.000  
**št. vrst ptic:** približno 210  
**št. endemitov:** okoli 15 vrst



Pogled proti najvišjem vrhu  
Piton des Neiges (3070 m)  
na Réunionu

podgane in miši, z njimi so prišli tudi mačke, psi, javanski makaki (*Macaca fascicularis*) in timorski jeleni (*Rusa timorensis*). Podobno kot omenjene živali so na otok prinesli tudi neavtohtone ptice, med katerimi zbujata pozornost žalostna majna (*Acridotheres tristis*) in rdečeuhi bulbul (*Pycnonotus jocosus*). Prav domače se na otoku počutijo domači vrabci (*Passer domesticus*), domači golobi (*Columba livia domestica*) in različni tkalci (*Quelea quelea*, *Ploceus cucullatus*) ter zelo razširjena majhna progasta grlica (*Geopelia striata*). Ob skalnatih obalah svoj plen iščejo tudi progaste zelene čaplje (*Butorides striata rutenbergi*), edina domorodna podvrsta čapelj na otoku.



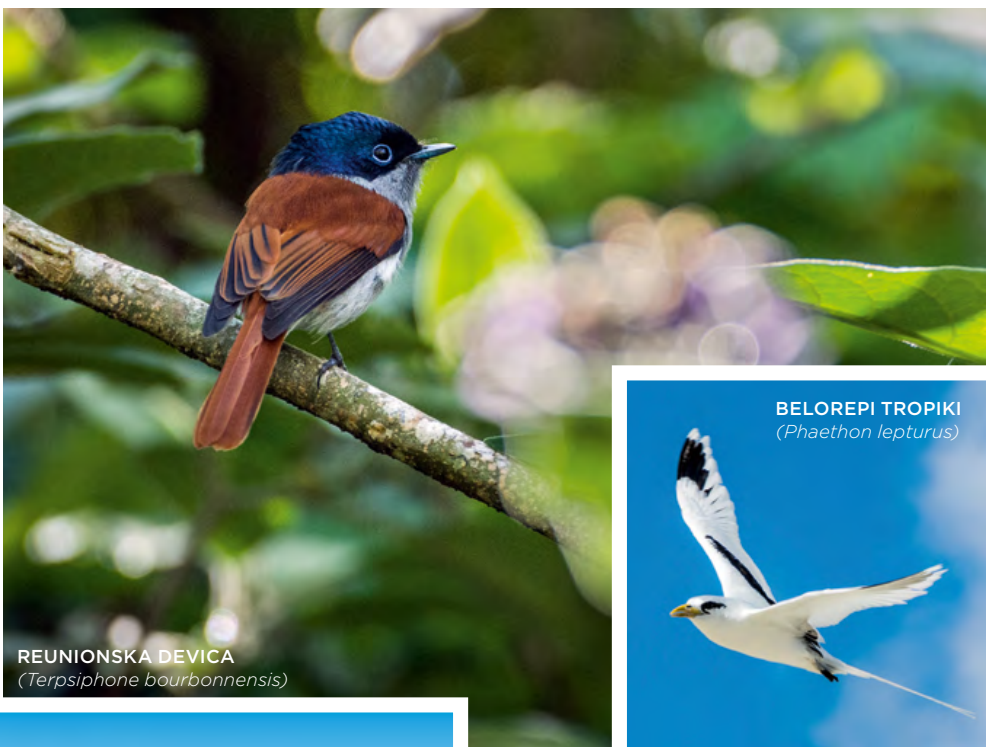
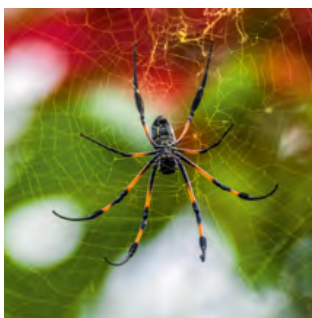
#### ZADNJI OTOČKI, ZADNJE UPANJE

Mnogi mavricijski prvotni živalski prebivalci so se ohranili v nekaterih nedostopnih predelih otoka. Število preživelih osebkov v drugi polovici 20. stoletja je pogosto dosegalo le ducat osebkov, a je

naravovarstvenikom in biologom uspelo rešiti vsaj nekaj vrst. Danes rezultate njihovega prizadevanja lahko opazujemo na otoku Ile aux Aigrettes (in še nekaj manjših otočjih), v parku Black River Georges (z najvišjim vrhom otoka 828 m) ter v dolini Vallée de Ferney.

#### PROGASTA GRLICA (*Geopelia striata*)

Pajkovka rodu  
*Nephila* z  
Reuniona

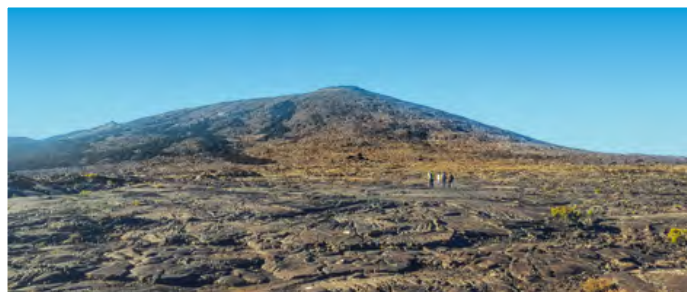


REUNIONSKA DEVICA  
(*Terpsiphone bourbonnensis*)



BELOREPI TROPIKI  
(*Phaethon lepturus*)

ROŽNATI ali  
MAVRICIJSKI  
GOLOB  
(*Nesoenas  
mayeri*)



Stožec aktivnega vulkana Piton de la Fournaise (2632 m)



Gozd endemičnih DREVESASTIH PRAPROTI  
(*Cyathea* sp.)

*Vse ptice na Mavriciju in Réunionu imajo tudi domača imena (navadno kreolska), seveda poleg angleških in francoskih imen. Tako je zmešnjava pri prepoznavanju otoških ptic še večja.*

#### SEZNAM PTIC:

##### Réunion:

izumrle:

##### puščavka

(*Pezophaps solitarius*),

##### maskarenska papiga

(*Mascarinus mascarinus*)

endemične izključno na Réunionu:

##### maskarenski očalar

(*Zosterops borbonicus*),

##### reunionski očalar

(*Zosterops olivaceus*),

##### reunionski lunj

(*Circus maillardi*),

##### reunionski prosnik

(*Saxicola tectec*),

##### reunionski bulbul

(*Hypsipetes borbonicus*),

##### reunionska devica

(*Terpsiphone bourbonnensis*),

##### reunionska goseničarka

(*Coracina newtoni*)

Posebno izhodišče reševanja ogroženih populacij ptic, želv, skinkov in rastlin je otok Ile aux Aigrettes (preprosti prevod »otok čapelj«). Na otoku velja strog naravovarstveni režim, kjer so izkoreninili oziroma skušajo izkoreniniti vse neavtohtone vrste (polža ahatnika, podgane in nekatere plazilce). Ta mali otok (26 hektarjev), ostanek nekdanjega koralnega grebena, je bil zaščiten leta 1965 in ga počasi pogozdujejo z avtohtonimi drevesnimi vrstami, kot so ebenovina (*Diospyros egrettarum*), mavricijske dracene (*Dracaena mauritiana*) in »železno« drevo (*Sideroxylon boutonianum*). Pod krošnjami dreves se danes pasejo želve velikanke (*Aldabrachelys gigantea*), ki so jih pripeljali z otočja Aldabra. Podobno na otoku najdemo tudi endemične mavricijske dnevne gekone (*Phelsuma ornata*) in skinka vrste *Leiopisma telfairii*, ki sicer izhaja z Round Islanda (Okrogli otok) severno od Mavricija. Gotovo so najbolj znameniti prebivalci otoka ptice. Med njimi zbuja pozornost rožnati ali mavricijski golob (*Nesoenas mayeri*), ki danes šteje približno 500 osebkov, kar je velik uspeh v primerjavi z

letom 1986, ko jih je bilo le 12. Podobno populacijo ima danes tudi mavricijski aleksander (*Psittacula eques*), pogost v naravnem zavetišču sredi glavnega otoka. Temu je zelo podoben aleksander (*Psittacula krameri*). Tega so na otok prinesli. Najbolj ogrožena ptica je bila pred varstvenimi ukrepi mavricijska postovka (*Falco punctatus*), ki danes tvori dve populaciji s približno 200 osebki. Izmed manjših ptic so zanimive endemične ptice - olivnati očalar (*Zosterops chloronothos*), mavricijski črni bulbul (*Hypsipetes olivaceus*) in mavricijska goseničarka (*Coracina typica*) ter drugi.

Na bolj oddaljenih otokih severno od Mavricija najdemo tudi kolonije morskih ptic. Visoko v stenah in nizko nad morsko gladino jadrajo belorepi tropiki (*Phaethon lepturus*) in rdečekljuni ter snežno beli rdečerepi tropiki (*Phaethon rubricauda*). Nad bolj odprtimi morji pa preletavajo tudi svetovljanski rjavi nodiji (*Anous stolidus*), velike govnačke (*Catharacta skua*) in viharniki.

#### RÉUNION, HRIBOVITI RAJ

Francoski čezmorski departma, poznan z imenom Réunion, je Evropejcem dokaj neznan, čeprav sodi v Evropsko unijo. V preteklosti so tudi réunionsko

Otok Mavricij, nekoč domovanje karizmatičnega dodoja (*Raphus cucullatus*), je šolski primer pogubnega uničevanja narave.



Ena izmed geoloških zanimivosti Mavricija - VULKANSKE PLASTI "sedmih barv"

naravo močno izkoriščali (sečnja, pogozdovanje, plantaže sladkornega trsa) ter iztrebili marsikatero rastlinsko in živalsko vrsto, tudi avtohtone želve, ptice in plazilce. Podobno kot mavricijski dodo je Réunion imel puščavko (*Pezophaps solitarius*), verjetno izumrlo konec 18. stoletja.

Geomorfološko je Réunion pravo nasprotje Mavricija, saj je otok še vedno vulkansko aktiven z vulkanom Piton de la Fournaise (2632m). Erozijska in tektonika pa sta botrovali tudi obliki še treh glavnih, a že ugaslih vulkanskih kraterjev - Mafate, Cilaos in Salazie. Te tvorbe so resnično ogromne in se v svoji veličini pokažejo šele, ko se sprehajaš po grebenih nad temi kraterji ali pa opazuješ okolico z najvišjega vrha Piton des Neiges (3070 m).

Naravoslovci lahko svojo strast potešijo na obsežnih gozdnatih zaplatah ob gozdni cesti Tamarins ali ob poti na razgledno točko, imenovano Maïdo. Nad prepadnimi previsi se spreletavajo endemični reunitski lunji (*Circus maillardi*) in oprezajo za majhnimi reunitskimi prosniki (*Saxicola tectes*). Samčki teh malih ptic imajo rdečkasto obarvane trebuščke in so zelo radovedni. V nižjih predelih lahko srečamo tudi neavtohtone vrste, od zeb-rastih grlic do rdečehulih bulbulov ter invazivnih žalostnih manj. Majhni sivi in zeleni očalarji (*Zosterops borbonicus*, *Zosterops olivaceus*) so pogosti v kultiviranih gozdovih, botaničnih vrtovih ter celo na pustih vulkanskih kraterjih.

Najboljši predeli za opazovanje gozdnih ptic so na jugu otoka v gozdnem rezervatu Mare Longue in



obsežnih gozdovih Bébouir in Bélouve, kjer so tudi lepo urejene planinske poti. Ti vlažni gozdovi s sestoji endemičnih drevesastih praproti (*Cyathea glauca*, *Cyathea borbonica*, *Cyathea cooperi*) in akacij (*Acacia heterophylla*) ter tujerodne japonske kriptomerije (*Cryptomeria japonica*) so odlično bivališče za mnoge ptice. Med njimi so redki reunitski bulbuli (*Hypsipetes borbonicus*), katerih oglašanje zveni kot mačje »jakanje«, če so razburjeni ali ogroženi. Izjemno redke so reunitske goseničarke (*Coracina newtoni*) ter plašne reunitske device (*Terpsiphone bourbonensis*) z lepo temnomodro glavo in rdeče rjavimi perutmi in repom. V gozdu Bélouve smo nad močvirnatimi kotanjami opazili tudi maskarenske lastovke (*Phedina borbonica borbonica*) in sive salanganke (*Collocalia francica*), ki v letu nad vodno površino lovijo žuželke.

Predstavljena Maskarenska otoka sta gotovo odlično pribežališče tako za običajne turiste, ki se skrivajo za ogradami luksuznih hotelov, kot tudi za radovedne popotnike in naravoslovce. Kulturna pestrost Mavricija in naravna surovost ter francoska umirjenost Réuniona obiskovalca ne pustijo ravnodušnega. Prav slednji Réunion je eden izmed destinacij, ki je vreden večkratnega obiska.

#### **ŽELVA VELIKANKA** (*Aldabrachelys gigantea*)

#### **Mavricij:**

izumrle:

**dodo** (*Raphus cucullatus*),  
**mavricijski modri golob**  
(*Alectroenas nitidissima*)

zelo ogrožene/endemične  
izključno na Mavriciju:

**mavricijska postovka** (*Falco punctatatus*) - 400 osebkov,

**mavricijski aleksander**  
(*Psittacula eques*) - 540  
osebkov,

**mavricijski golob** (*Nesoenas mayeri*) - 470 osebkov

druge ptice:

**olivnati očalar**  
(*Zosterops chloronothos*),

**mavricijska goseničarka**  
(*Coracina typica*),

**rdečehul bulbul**  
(*Pycnonotus jocosus*),

**žalostna majna**  
(*Acridotheres tristis*),

**progasta grlica**  
(*Geopelia striata*)

# PODHUJKA

// Ivan Kljun



Samica **PODHUJKE** (*Caprimulgus europaeus*) sedi, samec pa je upodobljen v letu. Takrat ga tudi najlažje prepoznamo, saj pokaže bele lise na grlu, v repu in perutih.

ilustracija: **Mike Langman** (rspsb-images.com)

*Podhujka (Caprimulgus europaeus) je nedvomno ena skrivnostnejših vrst ptic v Sloveniji. Kratek opis, ki jo loči od vseh drugih vrst pri nas, se glasi: nočno dejavna ptica, ki v letu lovi leteče žuželke. Poleg podhujke žuželke ponoči lovi tudi veliki skovik (Otus scops), vendar plen lovi s preže in ga ujame na tleh ali na vegetaciji, podobno kot to podnevi počne rjavi srakoper (Lanius collurio). Prav tako je pri nas več vrst (kot so lastovke in hudourniki), ki se hranijo z žuželkami v letu, vendar jih le podhujka lovi ponoči.*

**P**odhujko bomo pri nas še najlažje videli, če se bomo v topli poletni noči peljali po kakšni lokalni cesti po Krasu ali Pivškem. Rada namreč poseda po cestah in drugih odprtih površinah, od koder ima dober pregled nad okolico in letečim plenom, kot so nočni metulji. Če jo opazimo z žarometi avtomobila, bomo najprej opazili dve veliki svetli očesi. Če se ji nato počasi približamo, bo obsedela na cesti, čeprav je obsijana s svetlobo. To je tudi razlog, da žal večkrat postane žrtev prometa. Spol podhujke bomo najlažje določili takrat, ko bo vzletela, saj imajo samci v konicah peruti in repa dobro vidne bele lise, ki jih pri samicah ne najdemo. Najpogosteje pa bomo podhujko slišali. Teritorialno petje samca je značilni »prrrrrrrrrrrrrrrrr-ruerrrrrrrrrrrr-prrrrrrrrrrrrr ...«. Podobno se oglašata zelena krastača (*Bufo viridis*) in bramor (*Gryllotalpa gryllotalpa*), vendar je njuno

oglašanje krajše in brez sprememb v tonu. Poleg tega podhujka petje pogosto zaključí s tleskanjem s perutmi nad telesom. Podobno se odzove tudi, kadar v teritorij vdre tekmeč ali jo izzovemo s posnetkom oglašanja. Takrat najprej prileti in se svarilno oglašá s »kvip«, nato sledi tleskanje s perutmi, na koncu pa še teritorialno petje. Zaradi žužkojedosti je podhujka selivka, ki se septembra in oktobra seli v podsaharsko Afriko.

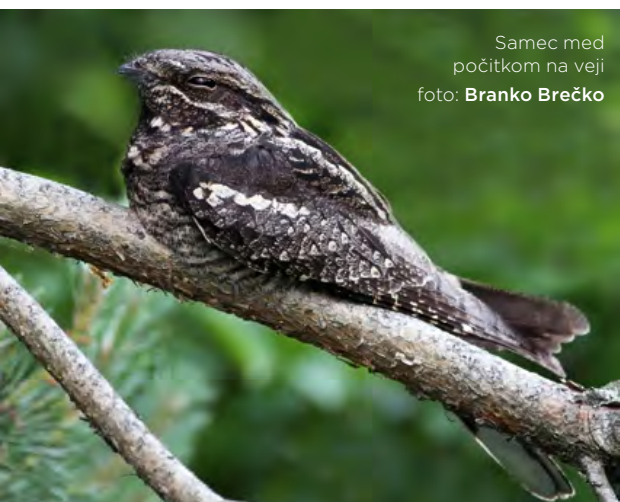
## O IMENU

Prav zaradi skrivnostnega načina življenja, oglašanja in pojavnosti je podhujka v preteklosti dobila več različnih krajevnih imen, denimo legen, ležetrudnik, mravljinčar, galat, lahat in luft. Veliko imen je povezanih z ležanjem podhujke čez dan, ko telo postavi vzporedno z vejo, na katero se tesno uleže. Ker zapre oči, deluje, kot da leži »trudno«, kar pa po celonočnem prepevanju in lovljenju najverjetneje tudi je. Druga imena, kot kozodoj ali kozomolz, pričajo o vraževerju, ki pravi, da podhujka ponoči molze mleko kozam. Ta vraža najverjetneje izvira iz dejstva, da so podhujke številčne na delno zaraščenih travnikih, kjer se pasejo drobnica ali krave. V preteklosti je bilo takšnih pašnikov nepremerno več kot danes in ljudje so se s podhujko tudi pogosteje srečevali. Poleg tega lahko takšno predstavo o molzenju koz vzbudita tudi zelo široka kljun in žrelo, ki pa sta seveda prirejena za lovljenje nočnih metuljev. Nekoč je bila ta vraža razširjena po celotni Evropi, kar se še danes pozna v poimenovanju v določenih jezikih, recimo »chotacabras« v španščini, »succiacapre« v italijanščini, »Ziegenmelker« v nemščini ali »goatsucker« v angleščini, čeprav

je uradno angleško ime sedaj »nightjar«. V skladu z vražo o sesanju mleka je podhujka dobila tudi znanstveno ime, ki ji ga je nadel Carl Linné – *Caprimulgus europaeus* (lat. capra = koza, mulgere = molsti).

## O SORODSTVU

Podhujka spada v družino podhujk (*Caprimulgidae*). S približno 90 vrstami je to najštevilčnejša izmed petih družin iz reda ležetrudnikov (*Caprimulgiformes*). Ležetrudniki so večinoma žužkojede ptice, prilagojene na nočno dejavno življenje. Znani »sorodnik« naše podhujke iz reda ležetrudnikov je tudi gvačaro ali tolsti lastovičnik (*Steatornis caripensis*), ki gnezdi izključno v jamah Južne Amerike, kjer se orientira s pomočjo ehelokacije. Poleg tega je edina nočna sadjejeda vrsta ptice, kar to vrsto in celoten red ležetrudnikov dela še bolj nenavaden. Novejše raziskave kažejo, da je red ležetrudnikov parafiletski, kar pomeni, da ne vsebuje vseh potomcev istega prednika. Red namreč ne vsebuje hudournikov in kolibrijev, čeprav bi jih kot sorodne vrste taka sistematska skupina morala.



Samec med počitkom na veji  
foto: Branko Brečko

V Evropi se pojavljata dve od šestih podvrst podhujke: *C. e. europaeus* (severna in srednja Evropa) in *C. e. meridionalis* (južna Evropa). Gnezdeče podhujke v Sloveniji pripadajo podvrsti *C. e. meridionalis*, v času selitve pa se pojavlja tudi *C. e. europaeus*. Podvrsti se razlikujeta v tem, da je *C. e. meridionalis* manjša in rahlo svetlejših barv.

## O POJAVLJANJU

Podhujka je razširjena od severne Afrike do Evrope in od južne Skandinavije do severozahodne Mongolije. Naseljuje različne življenjske prostore s preferenco do suhih odprtih območij, kot so presvetljeni iglasti gozdovi, hrastovo grmičevje, resave, čistine v iglastem ali listopadnem gozdu. Izogiba se goratim območjem, strnjnim gozdom ter obdelanim površinam. V srednji Evropi se običajno pojavlja do 800 m n. m., lokalno pa tudi do 1800. V Sloveniji smo podhujke najvišje našli v južnem delu Julijskih Alp na višini 1400 m n. v. Središče razširjenosti podhujke pri nas je jugozahodna Slo-

venija, posamič pa se pojavlja tudi drugje. Najlažje jo bomo našli na matičnem Krasu, Pivškem, Banjšicah in južnem robu Trnovskega gozda ter Nanosa.

## O ŽIVLJENJSKEM OKOLJU

V sklopu magistrske naloge sem raziskoval, kakšne zahteve ima podhujka glede življenjskega prostora. Na zahodnem delu mednarodno pomembnega območja za ptice (IBA – Important Bird Area) Snežnik - Pivka smo z raziskavami ugotovili, da ugoden življenjski prostor za gnezditve podhujke na Pivškem vključuje pašnike, porasle z drevjem, ekstenzivne travnike, iglasti gozd in čim bolj razdrobljen gozd, medtem ko se njivam in intenzivnim travnikom izogiba. Pri izbiri življenjskega prostora sta pomembni struktura vegetacije, ki mora dopuščati neoviran lov v zraku, ter dovoljšna številčnost plena. Podhujke v glavnini plenijo nočne metulje, manjši delež pa predstavljajo leteči hrošči in druge leteče žuželke. Podhujka lovi v letu izključno s pomočjo vida in brez uporabe ehelokacije. To je razlog, da je v strnjnem odraslem gozdu brez odprtih ne bomo našli. V Angliji so celo ugotovili, da je celotna biomasa nočnih metuljev v odraslem borovem gozdu dvakrat večja kot v mladem sestoju bora. Kljub temu so podhujke veliko pogosteje lovile v mladem sestoju, kar potrjuje domnevo, da izbirajo prehranjevališča na podlagi svetlobe in zmožnosti lova. Poleg dostopnosti nočnih metuljev jih lahko podhujke izbirajo tudi na podlagi dostopnosti letečih hroščev. V posekanih vrzelih v gozdu so to lahko saproksilne vrste hroščev, ki se hranijo z odmrlim lesom. Na pašnikih tak vir hroščev predstavljajo iztrebki živine, s katerimi se hranijo hrošči govnači, podobno kot v gozdu, kjer govnače najdemo na iztrebkih srnjadi in jelenjadi.

Jugozahodna Slovenija velja za območje, kjer se pogosto srečujemo s problematiko zaraščanja kulturne krajine, zato je ohranjanje ekstenzivnih travnikov in pašnikov s posameznimi drevesi ali gozdnimi otoki za podhujko zelo pomembno, saj nudijo odprta območja za prehranjevanje in prostor za gnezdenje.

**GNEZDO** podhujke z jajcem (označeno z rdečo puščico) je bilo najdeno 28. junija 2015 v značilnem življenjskem okolju na Goriškem Krasu (zahodna Slovenija).

foto: Ivan Kljun



# KDO BO LAŽJE PREŽIVEL PODNEBNE SPREMEMBE

// Sebastjan Kovač

Selitev **BELIH  
ŠTORKELJ**  
(*Ciconia ciconia*)  
foto: iStock

V zadnjih desetletjih je zaradi podnebnih sprememb pomlad postala zgodnejša, kar pomeni tudi predčasno pojavljanje žuželk in cvetenje rastlin. To naj bi posledično vplivalo na spremembe v času vračanja selivk iz toplejših krajev, saj sta njihovo gnezdenje in vir hrane odvisna od začetka pomladi. Večino predhodnih raziskav o spremenjenih datumih vračanja selečih se ptic v povezavi s podnebnimi spremembami so opravili za manjše, kratkožive ptice, zato je znanstvenice in znanstvenike začelo še zanimati, kako te spremembe vplivajo na selitev pri dolgoživih pticah.

## KAR 16 LET OPAZOVANJ

Raziskava je temeljila na podatkih 16-letnega spremljanja selitev ptic na območju Gibraltarskih vrat. Raziskovalci so se omejili na opazovanje spomladanskih selitev posameznih vrst ujed in štorkelej, ki se na tem območju selijo po zahodni oziroma italijansko-španski selitveni poti. Pri tem so jih zanimale predvsem spremembe ekoloških, vedenjskih in morfoloških lastnosti posameznih vrst ptic glede na starost in spol, upoštevajoč zamike v času spomladanskih selitev.

## STAREJŠE PTICE, VEČJE SPREMEMBE

V času spomladanskih selitev so raziskovalci v zadnjih 16 letih opazili spremembe pri dolgoživih in na dolge razdalje selečih se pticah. Ravno tako so tudi v jesenskem času opazili zgodnejše premike ptic proti njihovim območjem prezimovanja. Spremembe so se kazale predvsem pri pticah, ki so se

na selitev odpravile bolj zgodaj, medtem ko je čas selitev v kasnejšem obdobju ostajal enak. Tudi mladiči ujed so se selili kasneje kot odrasli osebki in celo bolj časovno usklajeno. Odrasli so se zaradi zgodnejšega gnezdenja, na kar so vplivale podnebne spremembe, selili proti severu bolj zgodaj spomladi. Mladiči časa selitev niso spreminjali zaradi svoje neizkušenosti in so se na pot odpravljali predvsem na podlagi daljšanja dneva. Lahko rečemo, da so bili časi selitev mladičev bolj stabilni kot časi selitve odraslih osebkov. Poleg naštetega so raziskovalci nadalje ugotovili, da imajo podnebne spremembe večji vpliv na ptice manjših velikosti, ki se morajo hitreje odzvati na spremenljivost okolja kot večje. Ptice, ki se bolje odzivajo na podnebne spremembe, torej tiste, ki so spremenile čas svojih selitev, imajo posledično bolj stabilne velikosti populacij, medtem ko se pri manj prilagodljivih kaže upad v številčnosti.

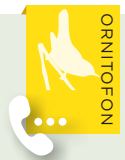
Poznavanje in razumevanje odziva vrst na podnebne spremembe imata velik pomen pri njihovem ohranjanju. Na podlagi raziskav lahko sklepamo, katere skupine ptic so bolj ogrožene ter kako lahko bolj učinkovito ukrepamo na področju varstva in upravljanja z vrstami, ki jih prizadenejo podnebne spremembe.

### VIR:

– PANUCCIO, M., MARTIN, B., MORGANTI, M., ONRUBIA, A. & FERRER, M. (2017): Long-term changes in autumn migration dates at the Strait of Gibraltar reflect population trends of soaring birds. – *The International Journal of Avian Science* 159: 55-65.

# E-PRIROČNIKI ZA DOLOČANJE PTIC

// Petra Vrh Vrezec



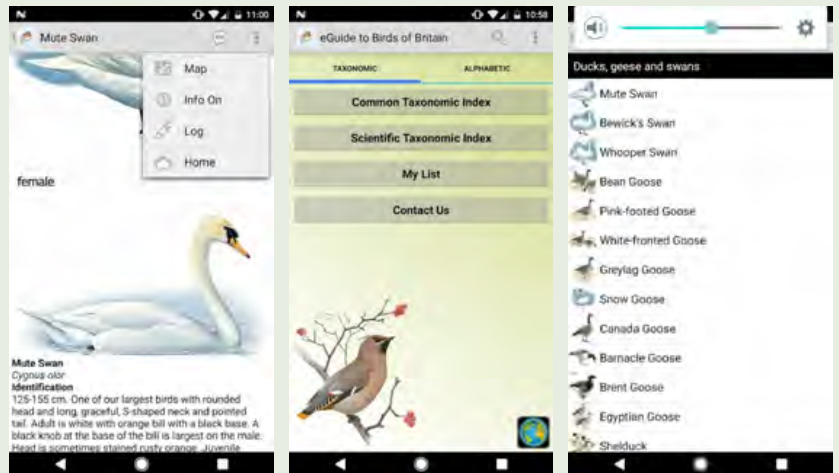
Danes imamo na voljo veliko ornitoloških določevalnih ključev, ki ustrezajo različnim osebnim okusom in sposobnostim poznavanja ptic. Ker se tiskane vsebine vse bolj premikajo na splet, je na voljo tudi vedno več dobrih aplikacij za pametne telefone. Medtem ko so za dobre ornitologe potrebni dobri določevalni ključji, so ti lahko precej zapleteni za tiste, ki se še učijo svojih spretosti in jim »preveč« vrst lahko povzroči zmedo.

## COLLINS V MOBITELU

Vsem ornitologom znani »zgodovinski« Svenssonov priročnik *Collins Bird Guide* je sedaj na voljo tudi za naše mobitele in tablice. Aplikacija »Collins Bird Guide App« ima vse, kar potrebujete za hitro prepoznavo vrste. Pokriva več kot 700 evropskih vrst ptic, vsebuje več kot 3500 lepih ilustracij, več kot 750 skrbno izbranih petij in klicev ptičjih vrst, jedrnata besedila o življenjskih okoljih vrst, določanju, poleg tega omogoča preprosto iskanje, izbiranje vrstnih imen v 18 jezikih in je dostopna v angleščini, nemščini, francoščini, norveščini in švedščini.

## PRIROČNIK ZA LJUBITELJE

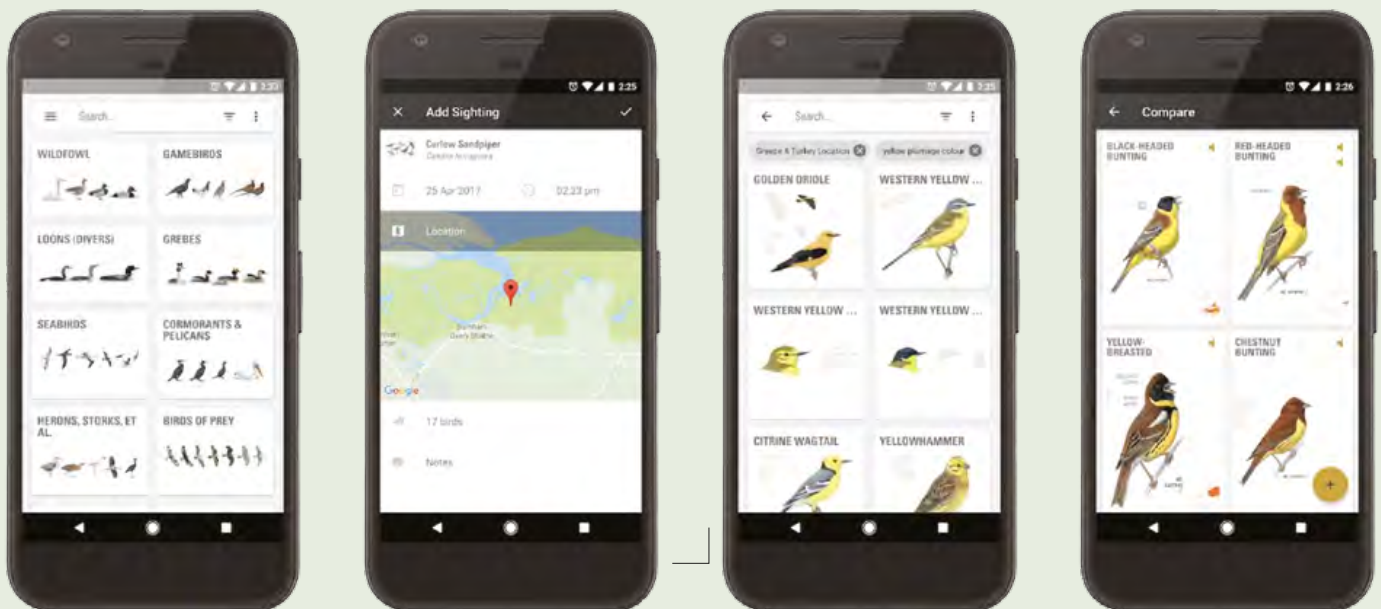
RSPB-jev e-priročnik britanskih ptic »eGuide to British Birds« pokriva najobičajnejše britanske ptice, ki se večinoma pojavljajo tudi pri nas, in manjše število redkosti. E-vodnik ima možnost iskanja vrst, kar vključuje tudi zvočne posnetke za večino vrst, ima funkcijo primerjave in možnost



ohranjanja osebnih seznamov. Zajetih ima več kot 290 vrst, kar je sicer precej manj kot knjiga in aplikacija »Collins Bird Guide«. Priročnik je najprimernejši za začetnike ali tiste, ki se še vedno učijo pogostejših vrst in jih manj zanimajo vrste, ki živijo v skrajnih regijah zahodne Palearktike, ali bolj občasne redkosti.

RSPB-jev e-priročnik »EGUIDE TO BRITISH BIRDS« je primeren za začetnike ali tiste, ki se še vedno učijo pogostejših vrst in jih manj zanimajo redkosti.

Preden si na pametni telefon naložite priročnik, pa seveda nujno preverite ceno. Obstaja serija različnih ptičjih priročnikov različnih kakovosti in cen, med njimi so tudi brezplačni. Za Collinsa boste morali odšteti 14,99 EUR, za RSPB-jev vodnik pa 7,99. Gotovo pa je priročnik na mobitelu veliko bolj priročen kot težka knjiga v terenskem nahrbtniku.



# NE PUSTI SE MOTITI

Najraje fotografiram živali. Najbolj pa so mi všeč ptice. Kadar se odpravim fotografirat, obiskujem različna območja, a največkrat zaidem v Naravni rezervat Škocjanski zatok ali na območje izliva reke Soče v morje. Obe območji sta raj za ptice, tako za njihovo opazovanje kot seveda tudi fotografiranje.

**VODOMEČ** (*Alcedo atthis*), **ČEBELAR** (*Merops apiaster*) in **KORMORAN** (*Phalacrocorax carbo*)







*Živali ne igrajo, so pristne.*

## DANILO KOTNIK

IZOBRAZBA: policist // ZAPOSRITEV: Policijska uprava Nova Gorica

O FOTOGRAFIRANJU: Dolgoletna želja po fotografiranju se mi je uresničila pred približno petimi leti, ko sem se lahko resneje posvetil fotografiranju. Zanj sem se navdušil, ker je ta konjiček zelo razgiban, saj se pred objektivom nikoli ne pojavijo enake podobe. Vsak premik živali, vsak postanek, hranjenje ipd. v različnih vremenskih razmerah prinese nov motiv.

Uporabljam kamero Nikon D750 (FX polnega formata) z različnimi objektivmi (od teleobjektiva Nikon 200-500 mm do klasičnih fotografskih 27-70, 70-200 mm, macro).

foto: **Damijan Simčič ZOSO**

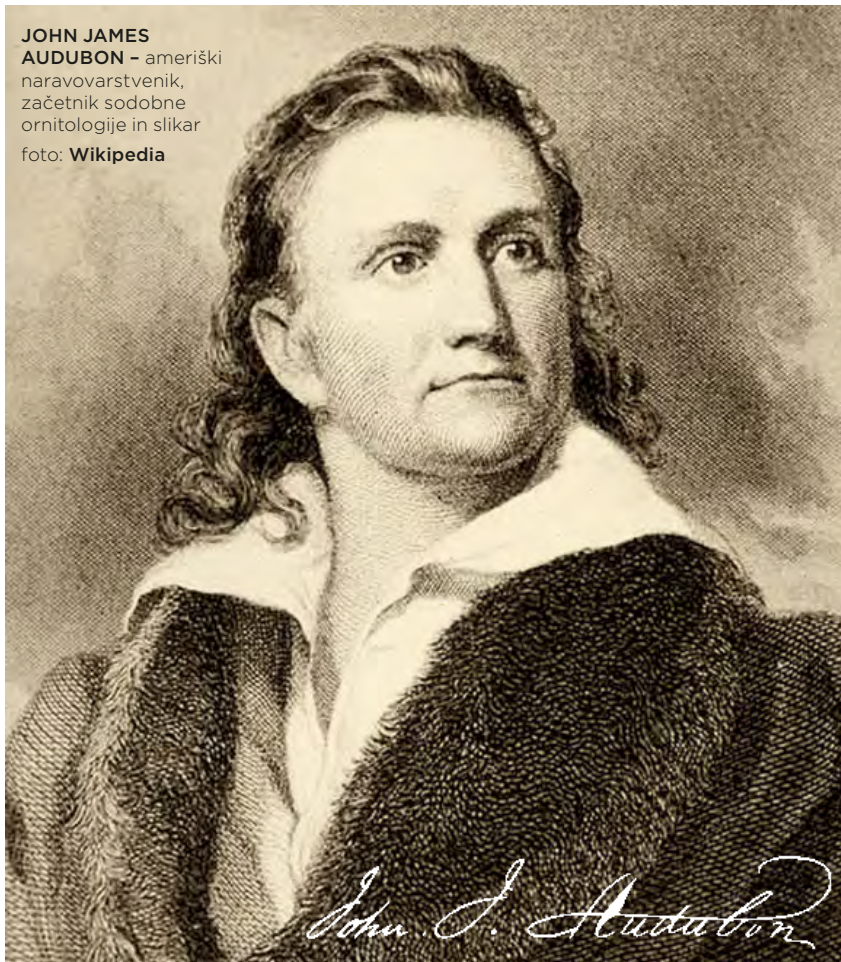


# JOHN JAMES AUDUBON

## PTICE SO MOJE NAJVEČJE VESELJE

// Tjaša Zagoršek

**JOHN JAMES AUDUBON** – ameriški naravovarstvenik, začetnik sodobne ornitologije in slikar  
foto: [Wikipedia](#)

**JOHN JAMES AUDUBON**

**Rojstvo:** 26. april 1785  
(Les Cayes, Saint-Domingue oz. Haiti)

**Smrt:** 27. januar 1851  
(New York, ZDA)

**Sorodstvo:** žena Lucy Bakewell, dva sinova Victor Gifford (1809-1860) in naravovarstvenik, pisatelj ter ilustrator John Woodhouse Audubon (1812-1862)



Audubon v zrelejših letih  
foto: [Wikipedia](#)

V svetu vse naprednejše digitalne fotografije, kjer lahko portret ptice naredimo s samo enim preprostim klikom, nam je popolnoma nepredstavljivo, da bi se portretiranju ene samcate ptice posvečali več ur dnevno. A vendar, svet in tehnologija dve stoletji nazaj nista bila ne tako preprosta in ne tako vsakdanja. Da je umetnik naslikal ptičji portret, je potreboval izpiljen talent, ostro oko in veliko mero potrpežljivosti. Eden izmed takšnih velikih talentov v svetu umetnosti in ornitologije je bil ameriški ornitolog John James Audubon.

**ZGODNJI ZAČETKI**

Jean-Jacques Audubon je bil rojen 26. aprila 1785 v Les Cayesu v francoski koloniji Saint-Domingue (Sveti Dominik), danes poznani kot Haiti. Bil je sad kratke, a strastne romance med njegovim očetom, veleposestnikom in kapitanom Jeanom Audubonom, in francosko služkinjo, ki je kmalu po rojstvu svojega edinega sina umrla zaradi okužbe. Zaradi naraščajočih nemirov na otoku, ko so se zaslužnjeni Afričani upirali francoskim kolonialistom, se je njegov oče odločil, da mladega Jean-Jacquesa

in njegovo polsestro zaradi večje varnosti s prvo ladjo pošlje v Nantes v Francijo k svoji ženi Anne, kjer bosta lahko otroka odraščala v mirnem okolju ter se izobraževala. Med odraščanjem na francoskem podeželju je mladi Jean-Jacques pokazal veliko strast in zanimanje za naravo, predvsem pa za ptice, ki jih je že kot otrok zelo rad skiciral. Ko je leta kasneje kot 18-letni mladenič pobegnil v Severno Ameriko, da bi se izognil služenju v Napoleonovi vojski, se je na očetovem posestvu Mill Grove v bližini mesta Philadelphia na vzhodni obali ZDA v tehniki portretiranja ptic samo še izpopolnjeval. V času njegovega prihoda je bila Amerika, razen posameznih delov vzhodne obale, popolnoma neraziskana in divja pokrajina. Audubona je njena mističnost popolnoma prevzela. Večkrat letno se je odpravil na raziskovalne ekspedicije, kjer je preučeval in raziskoval naravo in življenje ptic. Prehodil je tisoče kilometrov, preveslal reke, plezal po gorah ter se plazil po jamah, s ciljem, da bi raziskal in razumel življenje ptic – od velikosti njihovih jajc pa do hitrosti njihovega leta. Trudil se je celo raziskati, kako in če ptice čustvujejo. Na svojih ekspedicijah je vsakodnevno pisal zapiske in pisma, ki jih je kasneje zložil skupaj v *Ornitološko biografijo* (*Ornithological Biography*).

**PRVI OBROČKOVALEC**

Kadar Audubon ni potoval in raziskoval ameriške divjine, se je na očetovem posestvu posvečal urejanju svoje zelo bogate zbirke prepariranih ptic in njihovih jajc ter izpopolnjevanju svojih terenskih zapisov in portretov. Iz njegovih zapiskov opažanj ptic na posestvu Mill Grove je mogoče razbrati, da je leta 1804 opravil prvi uspešni poskus obročkanja ptice. Več let zapored je namreč opazoval gnezditev vzhodnega febeža (*Sayornis phoebe*), vrste, ki se kot selivka spomladi med prvimi vrne na sever. Zanimalo ga je, ali se bo par, ki je tisto leto gnezdil na skalni polici, vrnil tudi naslednjo pomlad, zato je vsaki ptici, preden je zapustila gnezdo, okoli noge navil srebrno nit. Naslednjo pomlad se je označeni par vrnil in ponovno gnezdil na skalni polici. Njegov eksperiment je tako prvi zabeležen primer označevanja ptic v Severni Ameriki, danes povsem rutinske tehnike za preučevanje ptičjih selitev.

**MOJSTROVINA - KNJIGA PTICE AMERIKE**

Da bi lahko financiral svoje raziskovalne ekspedicije po Severni Ameriki, se je Audubon preizkusil tudi kot poslovnež, kar mu je dobro desetletje tudi uspelo. Portretiranje ptic mu je bilo v tem času hobi, vse do leta 1819, ko je zaradi poslovne krize

bankrotiral in za kratek čas pristal v zaporu. Vse, kar mu je ostalo, so bili portreti ter njegov izjemni talent. Charles Wilson, njegov dobri prijatelj, mu je po finančnem zlomu priskrbel delo v novo odprtem filadelfijskem muzeju (Peale's Philadelphia Museum), kjer se je zaposlil kot preparator ter slikar pokrajin za razstave. Audubon je delo v muzeju izkoristil, da bi kar najbolje izpopolnil svojo zbirko portretov. Njegova največja želja je bila naslikati vse vrste, ki so v času njegovega delovanja živele v



Audubonove upodobitve:

- ŽALOBNA GRLICA** (*Zenaida macroura*),  
**KALIFORNIJSKA MODRA ŽOLNA** (*Aphelocoma coerulescens*),  
**PEGASTA SOVA** (*Tyto alba*),  
**AMERIŠKA VRANA** (*Corvus brachyrhynchos*).

Ameriki. »Moja želja po izrisu njihove lepote je moje vodilo,« je govoril. Seveda se je v tistem obdobju s portretiranjem ptic ukvarjalo veliko umetnikov in ljubiteljskih ornitologov, vendar, kot je mogoče razbrati iz Audubonovih zapisov, nihče izmed njih ni ujel njihove naravne drže. Vse portretirane ptice so bile zelo nenaravne in toge. Vedel je, da on to lahko naredi bolje: »Moje delo bo prav zares Delo.« In bilo je! Njegova največja stvaritev *Ptice Amerike* (*Birds of America*) je zares mojstrovina. Življenjsko delo, ki se mu je posvetil z vso dušo in finančnimi zmožnostmi. Knjiga je zbirka portretov petsto vrst ptic, ki so takrat naseljevale Severno Ameriko. Njegovi portreti ptic žarijo od življenja. Delujejo izjemno živo, kot da bi lahko vsak trenutek poletele s platna in ponovno zaživele. Vendar ne odražajo samo zunanega videza ptic, ampak prikazujejo zgodbo, kako je vrsta živel. Oponašalka (fam. Mimidae), ki varuje svoje gnezdo pred klopotačo, ameriški jezerec (*Haliaeetus leucocephalus*), ki z

ujetim plenom leti proti gnezdju, ali pa mormon (*Fratercula arctica*), ki se nameni na lov, so samo del stvaritev, ki jih je izjemno realistično v portret ujel Audubon. Da pa bi njihovo lepoto naslikal kar se da prepričljivo, realno in v najmanjšo podrobnost, jih je, značilno za tisto obdobje, lovil. Ko je ptico naslikal, jo je tudi prepariral, in ker je vse to zelo pogosto počel v divjini, je ostanek mesa tudi skuhal in pojedel. Mnogo njegovih zapisov v knjigi *Ornitološka biografija* omenja tudi, kakšnega okusa je ptica. Za krokarja (*Corvus corax*) je zapisal, da je »meso te ptice žilavo in neprimerno za hrano«, medtem ko je za ameriškega kreheljca (*Anas carolinensis*) zapisal, da je meso zelo okusno in eno boljših, kar jih je jedel.

John James Audubon, kot se je kasneje preimenoval iz francoščine, je začetnik sodobne ornitologije in eden največjih svetovnih slikarjev portretov ptic. Njegova mojstrovina, *Ptice Amerike*, upodablja portrete petsto ptičjih vrst, vsako izjemno barvito, živahno in v naravni velikosti. Po več kot 160 letih od njegove smrti ostaja njegova mojstrovina ena izmed najbolj redkih in slavnih ilustriranih knjig, ki so bile kadar koli izdane. Audubon je bil do konca življenja zvest svojemu načrtu »raziskati stvari, ki so nepoznane in skrite vse od stvarjenja tega čudovitega sveta«. Njegovo ime danes ostaja sinonim za varstvo ptic povsod po svetu. Leta 1905 je bilo v Pensilvaniji ustanovljeno Nacionalno društvo Audubon (*National Audubon Society*), danes največje neprofitno ornitološko društvo v Ameriki. Njihov cilj je zaščita ptic in življenjskih okolij, ki jih potrebujejo, za danes in jutri.



Njegova največja upodobitev, knjiga **PTICE AMERIKE (1827-1839)**, je redka, a izjemno dragocena mešanica umetnosti, naravne zgodovine in obrti.

foto: **Wikipedia**

Knjiga *Ptice Amerike* je bila prvič izdana kot zbirka 4 knjig in predstavlja njegovo dolgoletno misijo »najti in naslikati« vse ptice v Ameriki, ki so takrat živele.

foto: **WTB**

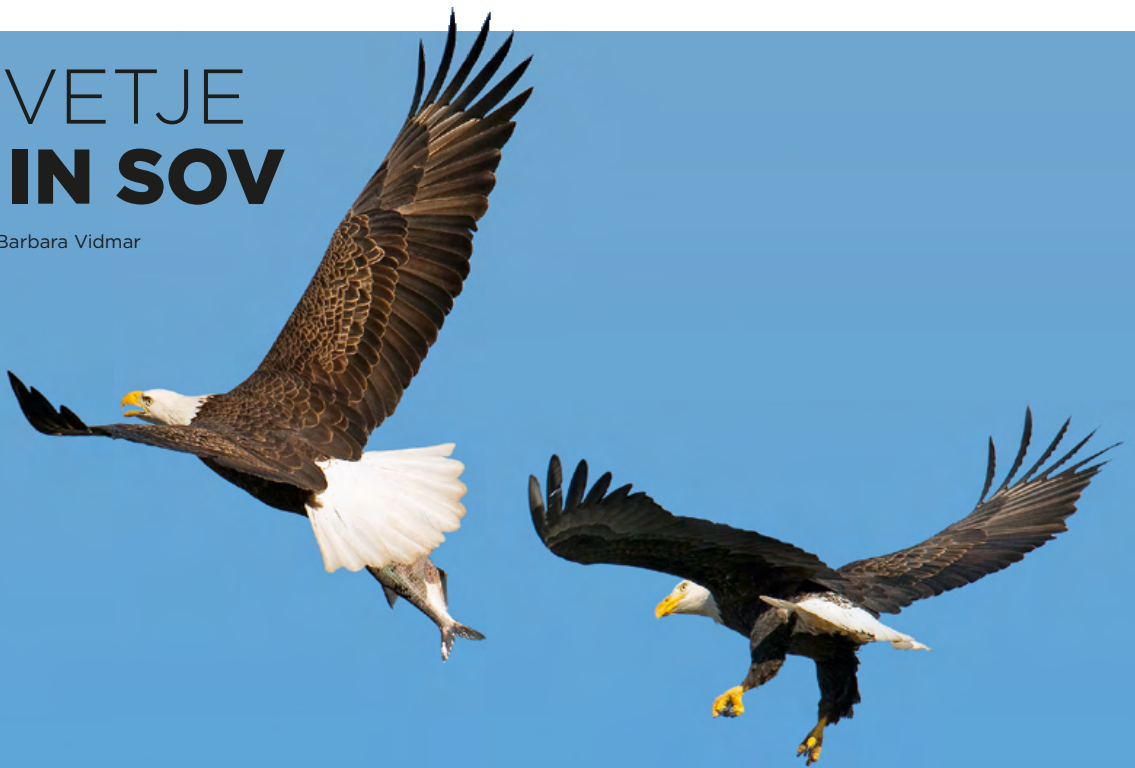


#### VIRI

- AUDUBON, J. J.: The birds of America (izdaja 21. stoletja): <http://audubon.igroupnet.com/brochure-audubon.pdf>.
- LINDSEY, A. A. (1985): The bicentennial of John James Audubon. Bloomington, Indiana University Press.
- National Audubon Society: <https://www.audubon.org/>.
- RHODES, R. (2004): John James Audubon: America's Rare Bird: <https://www.smithsonianmag.com/science-nature/john-james-audubon-americas-rare-bird-97819781/>.

# PREŽIVETJE UJED IN SOV

// Markéta Duží, prevod Barbara Vidmar



Odrasel **AMERIŠKI JEZEREC** (*Haliaeetus leucocephalus*) ima 88-odstotno možnost preživetja, prvoletni osebek pa le 71-odstotno.  
foto: iStock

**S**te že kdaj videli sovo? Kaj pa ujed? Teh skupin ptic ravno ne videvamo vsak dan ali na vsakem koraku. Pa veste, kako se te ptice znajdejo v naravi? Katere prilagoditve jim prinašajo prednost pri preživetju? O preživetju ptic je bilo narejenih že mnogo raziskav. A ker je ujede in sove zaradi majhnih populacijskih gostot težje preučevati, še vedno ni čisto jasno, kako jim uspe preživeti.

## OCENA PREŽIVETJA

Poznamo več metod, s katerimi lahko ocenimo število vrst ptic in njihovo preživetje. Najstarejša med njimi je obročkanje, od novejših sledilne naprave, pri čemer je radijska telemetrija najprimernejša, saj lahko razlikuje med poginom in trajno odselitvijo. Še najboljše pa je uporabiti podatke različnih metod in narediti skupno analizo.

## IN ZMAGOVALEC PREŽIVETJA JE ...

Kot kaže, je preživetje povezano z velikostjo telesa. Pri velikih orlih in jastrebih preživi več kot 90 % odraslih ptic v letu, medtem ko pri manjšem skobcu (*Accipiter nisus*) le med 60 in 70 % odraslih ptic.

Druga prednost pri preživetju je starost. Mlade ptice nimajo ne izkušenj ne statusa (svojega območja, partnerja ipd.). Odrasli ameriški jezerec (*Haliaeetus leucocephalus*) ima 88-odstotno možnost preživetja, prvoletni osebek pa le 71-odstotno. Še večja razlika je pri kanji (*Buteo buteo*), pri kateri preživi na leto 88-99 % odraslih ptic, mladičev pa le 66-73 %. Pri zelo starih osebkih to ne velja, saj imajo v primerjavi z mladimi gnezdečimi osebkami manjšo stopnjo preživetja zaradi zmanjšane fizične kondicije.

Samice sov in ujed so navadno večje od samcev, zato bi pričakovali, da imajo večjo možnost pre-

živetja. A vedno ni tako. Samice lesnih sov (*Strix aluco*) imajo res večjo možnost preživetja kot samci, pri kunčji sovi (*Athene cunicularia*) pa je obratno.

Težave pri ocenjevanju stopnje preživetja pa so nastale, ko so v analize vključevali dejavnike doseljevanja in odseljevanja. Vendar pa so ocene preživetja nujne v načrtih ohranjanja ogroženih vrst, zato je štetje osebkov, ki se priselijo v ali odselijo iz populacije, nujno. Kako pa je z negnezdečimi osebkami? O teh ni dobrih podatkov in teorija pravi, da lahko preživijo bolje ali slabše od gnezdečih odraslih osebkov, odvisno od okoliščin. Na primer, gnezdeče ujede lahko v gnezdih ustrelijo, vendar pa prav gnezdeči osebki zasedajo boljša oziroma s hrano bogatejša območja od negnezdečih.

## PTICE V NEVARNOSTI

Globalno upadanje populacij ujed, ki ga je povzročila uporaba pesticidov med letoma 1950 in 1960, se je ustavilo, vendar obstaja še vedno veliko groženj. Na azijske jastrebe je močno vplivala zastrupitev z diklofenakom, za mnogo ujed v Južni Ameriki je bila usodna uporaba insekticidov. V Evropi, konkretno v Španiji, je smrtnost rjavih škarnikov (*Milvus milvus*) visoka, povzročil pa jo je človek z nezakonitim zastrupljanjem in streljanjem, pri čemer ne smemo zanemariti trkov ptic v elektrovode.

Opazovanje ptic, štetje, označevanje in merjenje so pomemben del pridobivanja znanja o naravi. Tovrstne raziskave so nujne, da bomo lahko zapolnili vrzeli v razumevanju narave okoli nas. In ptice? Če želijo živeti dovolj dolgo in zadovoljno življenje, morajo biti večje, srednjih let in z mnogimi izkušnjami, izogibati se morajo zastrupitvam in delati gnezda na varnih mestih. To jim zagotavlja najboljšo možnost preživetja.

VIR:

– NEWTON, I., McGRADY, J. M., OLI, K. M. (2016): A review of survival estimates for raptors and owls. – The altitudinal frontier in avian climate impact research. – *The International Journal of Avian Science* 158: 227-248.



IZ ZBIRK  
PRIRODOSLOVNEGA  
MUZEJA SLOVENIJE



foto: Ciril Milnar - Cic

## Veliki galeb

// Urška Kačar, Al Vrezec

Dermoplastični preparat odraslega velikega galeba (*Larus marinus*) je ena izmed ohranjenih ornitoloških redkosti in hkrati najstarejši preparat v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije (inv. št. 5234). Ptica je shranjena v muzejskem depoju in ni na ogled javnosti. Po zapiskih muzejskega preparatorja Ferdinanda Schulza iz leta 1890 je bila ptica leta 1841 ustreljena na Bohinjskem jezeru. Prvo pojavljanje velikega galeba pri nas je opisal tudi prvi muzejski kustos Henrik Freyer v svojem delu *Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fische (Favna sesalcev, ptic, plazilcev in rib, znanih na Kranjskem)* iz leta 1842. Freyer je poleg znanstvenih in nemških imen vrstam pripisal tudi kranjska imena, vrsto *Larus marinus* pa je poimenoval velika tonovščica. Gre za zahodno in severnoevropsko ptico, ki redko zaide v JV Evropo, zato je veliki galeb redek zimski gost na naših tleh. Ponovna opažanja v Sloveniji so namreč sledila šele več kot 100 let kasneje, sredi 80-ih let 20. stoletja v SV Sloveniji. Kasneje je bil tu še nekajkrat opažen, leta 2011 pa tudi na Cerknjskem jezeru. Opažanja z Obale niso bila zanesljiva, medtem ko z Gorenjske po letu 1841 o vrsti ni bilo več zabeležb.

# Včlani se

v Društvo za opazovanje in  
proučevanje ptic Slovenije  
(DOPPS)



foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!



### S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

### Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75  
dopps@dopps.si  
www.ptice.si

## V bližini doma

### **KVAKAČ** (*Nycticorax nycticorax*)

Kvakač je manjša čaplja, razširjena v južnejših predelih Evrope. V Sloveniji je redkejši gnezdelec, zato ga pri nas pogosteje srečujemo zlasti v času selitve na ali z območja južno od Sahare. Prebiva predvsem ob stoječih vodah, ob katerih prikrilo čepi na grmovju nizko nad vodo in opreza za ribami, dvoživkami in drugimi manjšimi živalmi. Mladi kvakači so rjavi, s številnimi belimi pegami, in po dveh, treh letih postanejo podobni odraslim, ki imajo teme in hrbet temna ter peruti sive. V času svatovanja so kvakačeva posebnost dolga ozka bela peresa na tilniku. Običajno so takšna peresa tri, lahko tudi več, ali pa samo dve. V letu je videti kvakač čokat, ker vrat močno potegne nazaj. Ker je dejaven predvsem v mraku in ponoči, ga površen opazovalec z lahkoto spregleda, zato pa imamo včasih priložnost kvakača opazovati, ko sredi dneva išče hrano.

besedilo in foto: Ivo A. Božič



### **NAVADNA SLINARICA** (*Philaenus spumarius*)

Le kdo še ni opazil množice pljunkom podobnih penastih skupkov na različnih zelih na travnikih spomladi? V njih so dokaj na varnem pred izsušitvijo in naravnimi sovražniki ličinke navadne slinarice. A mnogi najbrž ne vedo, da je navadna slinarica škržatek, velik od 5,5 do 6,5 mm. In to škržatek s samimi presežniki: je najpogostejša vrsta škržatkov v Evropi in v Sloveniji, je barvno izjemno spremenljiva, saj je opisanih vsaj 14 barvnih različkov, je rekorder v skakanju v daljavo glede na svojo velikost, saj lahko preskoči razdaljo daljšo od stokratnika lastne dolžine telesa. Z vnosom karantenske rastlinske bakterije vrste *Xylella fastidiosa* v Evropo po letu 2013, ki povzroča bakterijski ožig oljk in podobne bolezni še vsaj sedemdesetih gojenih in prosto rastočih rastlin, je postala navadna slinarica eden najpomembnejših žuželčnih škodljivcev v Evropi. Je glavni in zelo učinkovit naravni prenašalec te bakterije z okuženih na zdrave rastline.

besedilo in foto: **Gabrijel Seljak**



## Na terenu

### **ČRNOČELI SRAKOPER** (*Lanius minor*)

Če želimo videti črnočelega srakoperja, potem je najboljša lokacija v Sloveniji nedvomno Ajdovsko polje v Vipavski dolini. Iskati ga moramo v drevesnih pasovih sredi polja ali na različnih prežah, ki jih uporablja med prečesavanjem terena za talnimi hrošči, kobilicami in drugimi žuželkami. Plen lahko zaradi izostrenega vida opazi na razdalji do 15 m. Črnočeli srakoper je selitvena vrsta, ki se na slovenska gnezdišča vrne v prvih dneh maja. Po vrnitvi začne par graditi gnezdo na drevesu. Življenjski prostor, ki ga črnočeli srakoper potrebuje, je odprta strukturirana kulturna kmetijska krajina s posameznimi drevesi ali drevesnimi pasovi z območji z nizko ali redko vegetacijo ter tudi golimi tlemi. Dandanes takšna območja v Sloveniji najdemo le še na Šentjernejskem polju na Dolenjskem in na Ajdovskem polju v Vipavski dolini.

besedilo: **Ivan Kljun**, foto: **iStock**



# Za terenske sladokusce

## ZALIVSKI GALEB (*Chroicocephalus genei*)

Zalivski galeb ima sredozemsko in srednjeazijsko razširjenost, predvsem v okoljih z morskim ali slanim značajem. Po videzu in vedenju je podoben rečnemu galebu (*Chroicocephalus ridibundus*), s katerim si deli tudi rodovno ime. Vrsti zlahka zamenjamo, zato moramo biti pozorni na popolnoma belo glavo brez črnih ušesc, daljši, enobarven in temen kljun, svetlejše podperutje ter blede barve mladostnih osebkov. Pri nas je zalivski galeb redka vrsta, ki smo jo med aprilom in novembrom doslej opazili enajstkrat. Še posebej pozorni moramo biti na večje jate rečnih galebcev, ki junija in julija zapuščajo gnezdišča, kajti takrat to dela tudi zalivski galeb. Več možnosti za odkritje vrste bomo imeli na obalnih mokriščih, čeprav vrste ne smemo zanemariti niti v notranjosti.

besedilo in foto: **Dejan Bordjan**



## PLANINSKI MAK (*Papaver alpinum*)

Kakšna nežnost med grobimi kamni – planinski mak. Nežni dolgopecljati cvetovi, rumeni ali beli, ponekod celo močno oranžni, izraščajo iz rozete dlakavih drobno pernato deljenih listov. Cvetovom delajo družbo kimajoči popki in pokončne plodne glavice. Te nam, četudi so že vsi cvetovi odcveteli, nezmotljivo povedo, da gre za mak. Če smo vseeno v dilemi, nam pomaga mleček, ki izteka iz odtrganega lista. Močna korenika z dolgimi koreninami sidra rastlino v nemirnih meliščnih tleh. Njegovih rdečecvetnih sorodnikov na žitnih poljih je morda res čedalje manj, tu, na meliščih in gruščnatih tleh, pa se planinski mak prav množično pojavlja. Včasih nas kak cvetoč šop razveseli celo na prodnati brežini katere od alpskih rek. Uživajmo v njihovi minljivi lepoti, zapleteno sistematiko pa pustimo za kdaj drugič.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Rajko Gnezda**



## VELIKA PLISKAVKA (*Tursiops truncatus*)







Velika pliskavka je ena izmed najbolj poznanih in raziskanih vrst delfinov na svetu. To je edina stalna vrsta kitov in delfinov pri nas. Prepoznamo jih lahko po značilni sivi barvi telesa, s temnejšim odtenkom na hrbtu, svetlejšim na bokih, po trebuhu pa so beli. Tako kot drugi sesalci imajo stalno telesno temperaturo. Slovensko morje, skupaj z okoliškimi vodami, je pomemben življenjski prostor lokalni populaciji delfinov. Tu se prehranjujejo, igrajo, počivajo, razmnožujejo in vzgajajo mladiče. Slovenske vode bolj ali manj redno uporablja 70-100 delfinov. Opazujemo jih lahko v vseh letnih časih. Velike pliskavke so zelo družabne živali. Živijo v različno velikih skupinah, ki se pogosto mešajo. Pri iskanju hrane, komunikaciji in orientaciji se zanašajo na izvrsten sluh.

besedilo: **Ana Hace** in foto: **Tilen Genov, društvo Morigenos**



# PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, SEPTEMBER 2018

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefonsko številko **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

-  predavanje
-  izlet
-  akcije / delavnice / stojnice / popisi
-  lokacija
-  ura
-  informacije

## SEPTEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

### ZELENONOGA TUKALICA (*Gallinula chloropus*)

ilustracija: Jan Hošek



### SOB 1 SEP

#### SPOZNAVANJE PTIC V PARKU TIVOLI

**Dare Fekonja**  
(dodatne informacije in prijave na 041 513 440)

**Ljubljana, na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju**

**od 9.00 do 11.00**

**i** Kaj se dogaja na tivolskem bajerju? Na izletu bomo spoznavali vodne ptice, ki prihajajo v mestni park Tivoli. Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS-om. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.



Prosimo vas, da termine še enkrat preverite v Napovedniku na naši spletni strani **www.ptice.si**, kjer so podrobneje navedene tudi vsebine predavanj, izletov in akcij.

## IZLETI IN AKCIJE



### SOB 22 SEP

#### SRAKA (*Pica pica*)

ilustracija:  
Jan Hošek

### SOB 22 SEP

#### ČIŠČENJE ZARASTI NA OTOKIH PTUJSKEGA JEZERA

**Tilen Basle** (informacije in obvezne prijave na 051 636 224 ali [tilen.basle@dopps.si](mailto:tilen.basle@dopps.si))

**Ptujsko jezero (pri Ranci na levem bregu jezera)**

**od 8.00 do 15.00**

**i** Ponovno bomo očistili gnezditvene otoke na Ptujskem jezeru, kjer gnezdi več sto parov rečnih galebov in navadnih čiger ter nekaj parov črno-glavih galebov.

Zaradi lažje organizacije vas prosimo, da svoje sodelovanje potrdite na naslov [tilen.basle@dopps.si](mailto:tilen.basle@dopps.si) ali na 051 636 224, kjer boste prejeli tudi natančnejše informacije. Akcijo bomo izvedli v okviru projekta ČIGRA (PS INTERREG V-A SI-HR, PO 2014-2020).

### SOB 22 SEP

#### S KOLESOM V NARAVO

**Bojana Lipej** (obvezna prijava na [bojana.lipej@dopps.si](mailto:bojana.lipej@dopps.si))

**NR Škocjanski zatok**

**od 8.30 do 12.30**

**i** V okviru tedna mobilnosti 2018 bo DOPPS skupaj s Kolesarsko mrežo Obala organiziral kolesarski dogodek »S kolesom v naravo« z namenom vzpodbujanja uporabe okolju prijaznega načina mobilnosti za spoznavanje zavarovanih območij in osveščanja lokalnega prebivalstva o varovanju okolja. Udeleženci bodo spoznali zavarovano območje na brezplačnem vodenem ogledu, doživeli prikaz obročkjanja ptic in si ogledali film o nastanku rezervata.

Število udeležencev je omejeno, zato je prijava obvezna. Prosimo, da ob prijavi pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o odpovedi dogodka).

### NED 23 SEP

#### ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

**Alenka Bradač** (obvezna prijava na [prireditve@arboretum.si](mailto:prireditve@arboretum.si) do petka, 21. 9., do 12. ure)

**Arboretum Volčji potok**  
(zbor pri vhodu v park)

**od 8.30 do 9.30**

**i** Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikaterega ptiča, ki se skriva v krošnjah dreves in grmov. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plača se vstopnina v park. Vodenje na sprehodu je brezplačno. Ob prijavi pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o odpovedi dogodka).



NAVADNA ČIGRA  
(*Sterna hirundo*)

foto: Jure Novak

# DAN ODPRTIH VRAT KOLONIJE ČIGER

// Eva Horvat

Preteklo soboto, 9. junija, smo člani Štajerske sekcije DOPPS-a v okviru projekta Čigra organizirali Dan odprtih vrat kolonije čiger na Ptujskem jezeru. Poleg navadnih čiger (*Sterna hirundo*) na otokih gnezdijo še rečni (*Chroicocephalus ridibundus*) in črnohlavi galebi (*Larus melanocephalus*), zato je pogled na polno zasidene otoke posebno doživetje.

Dan se je začel vremensko manj prijetno za obisk največjega stalnega jezera v državi. Kljub temu smo imeli že v dopoldanskih urah polne roke dela z deljenjem informacij, znanja in izkušenj mimooidnim radovednežem. Ornitološko opazovalnico in njeno okolico smo prelevili v mini informacijsko središče o navadni čigri, obiskovalci pa so si lahko kolonijo ogledali od blizu s pomočjo teleskopov in daljnogledov. Pogled skozi teleskop je razkril številne mladiče, ki so ves dan neutrudno klicali svoje starše, da bi dobili kaj za pod kljun. Posledično smo lahko uživali v pogledu na odrasle osebe



foto: Eva Horvat



med lovljenjem in odnašanjem rib do mladičev. Obiskovalci so si lahko domov odnesli tudi tiskane publikacije našega društva o različnih tematikah in se pred odhodom posladkali z gibanico, češnjami ter domačim jabolčnim sokom.

Popoldansko sončno in toplo vreme je privabilo nekoliko več obiskovalcev ter ustvarilo idealne pogoje za nekaj lepih fotografij ptic. Dan so poleg glavnih zvezd navadnih čiger popestrili še poljski vrabec (*Passer montanus*), ki gnezdi na ornitološki opazovalnici, par čopastih ponirkov (*Podiceps cristatus*), ki je izvedel kratek svatovski ples, številne lastovke, ki so se spreletavale nad nami, in nekaj vrst rac.

Za konec bi se radi zahvalili vsem, ki ste si vzeli čas in nas obiskali ter prisluhnili našemu navdušenemu pripovedovanju o edini koloniji navadnih čiger v celinskem delu Slovenije. Vljudno vabljeni tudi na naše prihajajoče dogodke.

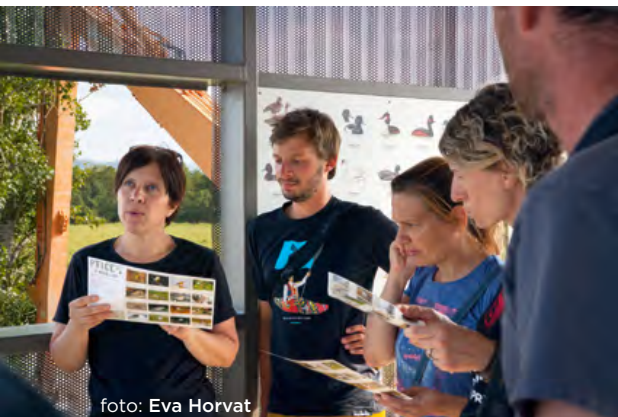


foto: Eva Horvat



Ohranjanje populacij čigre  
v porečju Save in Drave

# SVETOVNI DAN ŠKURHOV V SLOVENIJI IN POPIS

// Urša Koce



Travniki v okolici Bevk, kjer domuje eden od nekaj parov velikih škurhov (*Numenius arquata*), ki še gnezdiyo **NA LJUBLJANSKEM BARJU**.

foto: Urša Koce

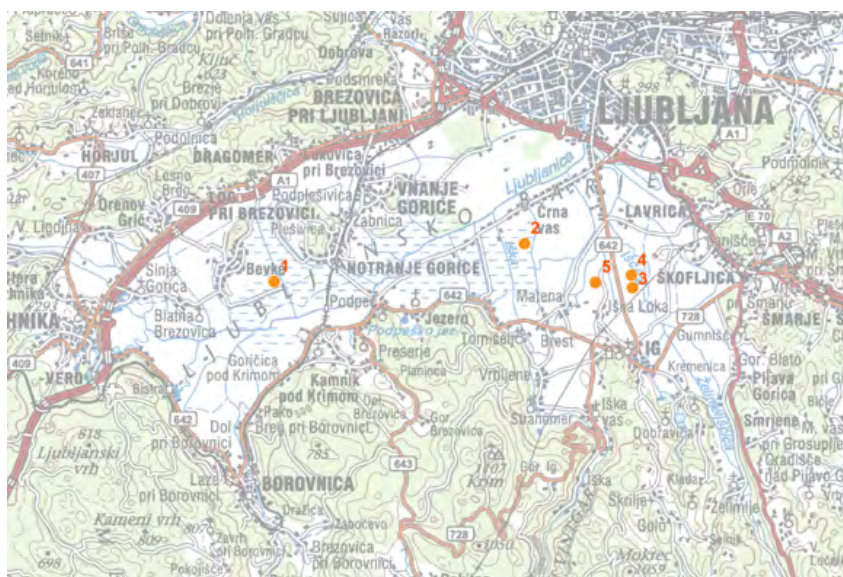
**N**a Ljubljanskem barju smo letos že osmo leto zapored popisali velike škurhe (*Numenius arquata*), dogodek pa je tokrat potekal tudi v znamenju prvega Svetovnega dneva škurhov. Na dveh popisih, ki smo ju opravili 19. aprila in 10. maja, je sodelovalo kar 34 popisovalcev. Pokrili smo vsa območja, kjer bi škurha lahko pričakovali, bilo jih je 18, potrdili pa smo vsega le 4–5 teritorijev.

Veliki škurh je le ena od osmih vrst škurhov – pobrežnikov –, prepoznavnih po dolgih, navzdol zakrivljenih kljunih. Škurhi z zabadanjem kljunov v mehka namočena tla segajo po nevretenčarjih, ki jih drugi pripadniki pobrežnikov s krajšimi kljuni

ne dosežejo, in tako uspešno tekmujejo za hrano tudi na množično obiskanih prehranjevališčih, kjer se tare lačnih ptičjih želodcev.

Škurhi so bili nedavno prepoznani kot ena najbolj ogroženih skupin ptic na našem planetu. Do tega nesrečnega statusa jih je pripeljalo izginjanje njihovega življenjskega okolja, obalnih mokrišč na njihovih selitvenih poteh in prezimovališčih ter gnezditvenih življenjskih prostorov. Nekatere

Območja na Ljubljanskem barju, kjer škurhi še vztrajajo, kljub vse bolj izkrčenemu življenjskemu prostoru. Koliko let še?



vrste, kot je tenkokljuni škurh (*N. tenuirostris*), ki ga danes najverjetneje ni več med nami, pa je čez rob pahnil tudi lov.



Timotej in Zarja, **MLADA VARUHA** velikega škurha na Ljubljanskem barju  
foto: Damijan Denac

## OPAT – PRVI VARUH ŠKURHOV

Za Svetovni dan škurhov je bil izbran 21. april, ko goduje svetnik valižanskega rodu, sv. Bono, ki na britanskem otočju velja za prvega varuha škurhov. Svetnik je bil valižanski opat iz 6. stoletja, o katerem legenda pravi, da mu je nekega dne med plovo na morju iz rok padel molitvenik, a ga je prestregel mimo leteči škurh in ga prenesel na kopno, da se posuši. Hvaležni opat je sonarodnjakom zato zaukazal, da mora vrsta poslej uživati strogo varstvo.

Strogega varstva bi moral biti veliki škurh deležen tudi pri nas, saj njegova populacija, ki na Ljubljanskem barju in Cerkniskem jezeru dosega južne obronke svojega evrazijskega gnezditvenega območja, šteje vsega manj kot 15 gnezdečih parov. Še posebej je ogrožen na Ljubljanskem barju, kjer se zaradi sodobnega kmetijskega delovanja vztrajno krči njegov



Emblem, po katerem bomo odslej prepoznali Svetovni dan škurhov, ki se obeležuje 21. aprila.



**VELIKI ŠKURH** (*Numenius arquata*)  
foto: Bojan Škerjanc

življenjski prostor – vlažni barjanski travniki z nizko rušo. Sprva so jih zamenjala izsušena zemljišča z bujnim in visokim travinjem, v zadnjem času pa se na območju škurhove gnezditve kot gobe po dežju množijo zanj popolnoma neprimerne koruzne njive. V preteklih letih je krajinski park z lastniki zemljišč, kjer smo odkrili škurhova gnezda, že sprejel dogovor, da travnikov ne pokosijo, dokler škurhi ne speljejo svojih zarodov, letos tega žal nismo uspeli izvesti.

Udeleženci aprilskega popisa velikega škurha na Ljubljanskem barju  
foto: Urša Koce

*Škurhi so ena najbolj ogroženih skupin ptic na našem planetu zaradi izginjanja njihovega življenjskega okolja.*

Na svetovni dan škurhov smo v svet prek Facebook strani poslali tudi svoje sporočilo in se s tem pridružili naslednikom sv. Bona, varuhom velikega škurha po vsem svetu. Če želite spremljati tudi dogodke drugod po svetu, vabljeni k všečkanju Facebook strani Svetovnega dneva škurhov: [www.facebook.com/WCDApril21/](https://www.facebook.com/WCDApril21/).

Vsem letošnjim popisovalcem velikega škurha na Ljubljanskem barju se iskreno zahvaljujemo!



## Projekt PoLJUBA

// besedilo: Tjaša Zagoršek, foto: Željko Šalamun

Januarja 2018 smo na DOPPS-u začeli izvajanje projekta PoLJUBA – »Obnovitev in ohranjanje mokrotnih habitatov na območju Ljubljanskega barja«. Projekt se financira iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in v manjšem delu iz nacionalnega proračuna in bo trajal do izteka leta 2021. Vodilni partner projekta je Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje, poleg DOPPS-a pa v njem sodelujeta tudi Zavod RS za varstvo narave in Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije.

V projektu si bomo prizadevali za vzpostavljanje in ohranjanje ugodnega stanja treh habitatnih tipov, ene rastlinske ter sedmih živalskih vrst, določenih v Programu upravljanja območij Natura 2000. DOPPS v okviru projekta načrtuje dejavnosti za kosca (*Crex crex*) na območju NRIM. Z upravljanjem na celotni površini zavarovanega območja bomo skušali doseči obnovitev pomemb-

nega življenjskega prostora te močno ogrožene travniške ptice. To bomo dosegali s prilagojeno košnjo in spravilom, z odstranjevanjem krhlike, z ročnim odstranjevanjem grmičevja ter z zatiranjem zlate rozge. Samo kakovost travnikov bomo izboljševali tudi s povečanjem vlažnosti, pri čemer bomo opremili osuševalne jarke z mikrozapornicami. S tem bomo izpolnili dva zelo pomembna cilja, in sicer veliko vlažnost v času vegetacije (z nameščanjem zapornic) in povečano nosilnost terena z začasno osušitvijo v času košnje in spravila (z umaknjenimi zapornicami). Pravo razmerje suhosti/vlažnosti bomo spremljali s pomočjo piezometrov (napravo za spremljanje nivoja vode), ki nam bodo pokazali učinkovitost naših ukrepov. Na takšen način bomo pridobili znanje za nadaljnje upravljanje z območjem in z vlažnimi travniki na Barju nasploh.



## Tradicionalni popis vodomca na Krki 2018

// besedilo: Alen Ploj, foto: Tomaž Jančar, ilustracija: Jan Hošek

Kar 14 najpogumnejših popisovalcev se je 21. aprila 2018 udeležilo že 5. tradicionalnega popisa vodomca (*Alcedo atthis*) na Krki. Najpogumnejših zato, ker je popisovanje s kanujsko vedno začinjeno z dobro mero adrenalina. V jutranjih urah smo se razdelili v šest čolnov ter se z njimi spustili po toku navzdol, oprežajoč za vodomcem ali njegovim oglašanjem, hkrati pa smo bili pozorni na morebitne gnezdilne rove v brežinah. Letošnja nagrada za »miss mokre majice« je šla kanuju, ki je popisoval zadnji odsek, saj sta se dve popisovalki prevrnili že po 15 minutah popisa ter tako postavili nov hitrostni rekord v prevračanju kanuja na popisu vodomca. Na začetku smo menili, da bodo največja ovira jezovi, vendar so se na koncu za največjo oviro izkazale veje na robu brežine. Kljub mokremu začetku je skupinam uspelo popisati 18 vodomcev. Poleg njih so bile opažene tudi druge zanimive vrste, kot sta kvakač (*Nycticorax nycticorax*) in mali martinec (*Actitis hypoleucos*). Po popisu je sledilo druženje na prostem ob toplem okrepcilu in hladnem osvežitlu v Kostanjevici.



## Poljski strokovnjak za bobnarico je obiskal Cerkniško jezero

// besedilo: Katarina Denac, foto: Jošt Stergaršek, iStock (bobnarica)

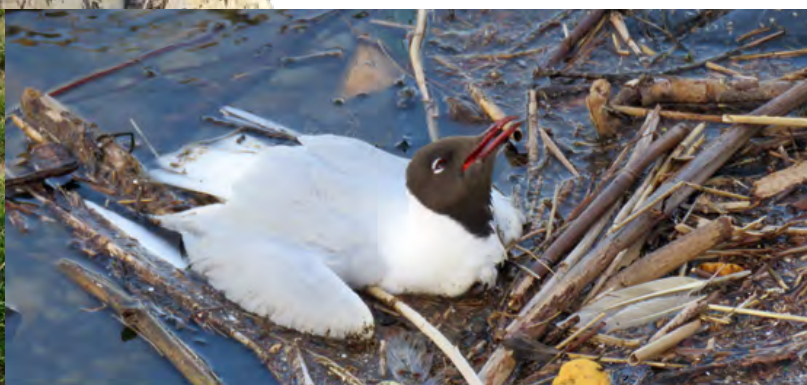
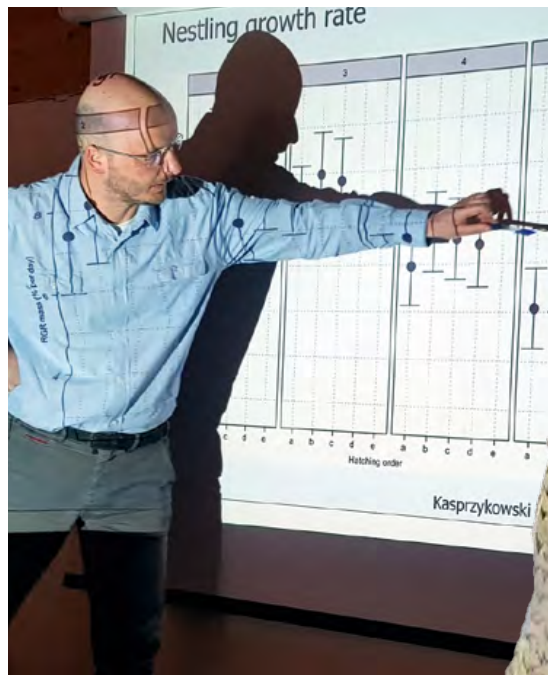
Med 10. in 16. aprilom 2018 nas je obiskal poljski raziskovalec z Univerze Maria Curie-Skłodowska v Lublinu, dr. Marcin Polak, ki je eden vodilnih evropskih strokovnjakov za ekologijo bobnarice (*Botaurus stellaris*). Zaradi njegovih bogatih izkušenj z lovom te vrste smo ga gostili, da bi nam pomagal pri iskanju gnezd bobnarice na Cerkniškem jezeru, lovu nanjo in opremljanju z GPS sledilno napravo. Žal smo morali zaradi visoke vode na jezeru prvotne načrte nekoliko prilagoditi.

Marcin je v času svojega bivanja ob Cerkniškem jezeru pripravil poglobljeno predavanje o ekologiji bobnarice, s poudarkom na podatkih, ki bodo za nas pomembni pri lovu – kdaj in kako popisati

bobnajoče samce, kje iskati gnezda samic, kako postaviti mreže za lov. Poleg tega je ponudil tudi precej konkretnih rešitev, kako oblikovati življenjski prostor v mirni coni, da bo imela vrsta tam čim boljše prehranjevalne in gnezditvene razmere. Kasneje smo si z njim ogledali še celotno jezero, kjer smo mu z razgledne točke na Leviščih predstavili lokacijo mirne cone za bobnarico in pojasnili hidrologijo območja.

Marcin je vsak večer z obale poslušal, če so se kljub izjemno polnemu jezeru nanj morda že vrnili prvi samci bobnarice. Rezultati žal niso bili spodbudni, vendar nas je opogumil, da za letošnje ni treba obupati, saj na primer ponekod v Italiji bobnarice gnezdi tudi do en mesec kasneje kot drugod po Evropi. In res smo že teden dni kasneje na jezeru slišali bobnati prvega samca! Po Marcinovih izkušnjah mora ta na območju ostati vsaj 2–3 tedne, da je smiselno začeti iskati gnezda. Naš cilj je namreč z GPS sledilno napravo opremiti gnezdečo samico.

Marcina smo že spoznali na svoji strokovni ekskurziji v Latvijo in na Poljsko septembra 2017, kjer smo ga za kratek čas obiskali na njegovem delovnem mestu v Lublinu. Poleg bobnarice se strokovno ukvarja še z nekaterimi drugimi vodnimi pticami, pomembnimi za projekt LIFE Stržen, to so: rjavovrati ponirek (*Podiceps grisegena*), mala (*Porzana parva*) in grahasta tukalica (*P. porzana*) ter mokož (*Rallus aquaticus*), za katere nam je svetoval najprimernejše metode štetja in predstavil svoje ekološke raziskave. Prek pisane penice (*Sylvia nisoria*) smo našli tudi sinergijo s projektom Kras.Re.Vita, saj je Marcin eden redkih evropskih raziskovalcev, ki se ukvarja s to skrivnostno pevko grmišč, za katero se bo na obrobju Cerkniškega jezera obnovil življenjski prostor. Okrepljeni z novim znanjem smo prepričani, da bomo lažje kos svojim nalogam!



## Pogin ptic na Ptujskem jezeru

// besedilo: Matej Gamser, Dominik Bombek, foto: Tilen Basle

V drugem tednu aprila 2018 smo bili priča množičnemu poginu ptic na območju Ptujškega jezera. Našli smo 167 kadavrov rečnih galebov (*Chroicocephalus ridibundus*) in pet kadavrov večjih ujed. Na podlagi simptomov pri še živečih galebih, ki so kasneje poginili, vedenjskega vzorca in sumljivih okoliščin smo sklepali, da so se zastrupili. V laboratorijih, kjer so opravili seciranje, virološke, bakteriološke, histološke in kemijske raziskave, so skušali ugotoviti razlog za pogin ptic. Končno mnenje Nacionalnega veterinarskega inštituta je, da so vse pregledane ptice poginile zaradi odpovedi vitalnih organov, kar je posledica zaužitja toksičnih snovi. Te jim ni uspelo določiti. Izključili so vzrok pogina zaradi kužnih bolezni ptic in uporabe fitofarmaceutskih sredstev, ki se danes ali pa so se nekoč uporabljala v kmetijstvu. Prav gotovo pa je treba nadaljevati analize in ugotoviti, katera snov je povzročila pogin.

## Naravoslovni izlet ob Muri izvedli v Meleh pri Gornji Radgoni

// besedilo: Nataša Bavec, foto: Gregor Domanjko

Člani Pomurske sekcije DOPPS smo 6. maja 2018 ponovno izpeljali naravoslovni izlet ob reki Muri. V sodelovanju z Ribiško družino Gornja Radgona, Inštitutom za ohranjanje naravne dediščine Lutra ter Zavodom Logarica smo letos raziskovali Lisjakovo strugo v Meleh pri Gornji Radgoni.

Nekoč se je v Lisjakovo strugo stekala reka Mura in predstavljala Murin rokav, danes pa je edini pritok le potok Hercegovščak, sama struga pa ima tudi tri izvire pitne vode. Sprehajalna pot Lisjakova struga je zanimiva in pomembna turistična točka. Ob njej so pred desetimi leti postavili informativno-izobraževalne table (npr. o beli vrbi, ptičih pevcih, vodnih pticah, reki Muri, ribah v reki Muri ipd.), s čimer je postala tudi zanimiva učna pot. O pomembnosti reke Mure je nekaj besed povedal tudi predsednik Zveze društev Moja Mura Samo Tuš. Strokovnjaki na posameznih področjih so nam predstavili čudovito in pestro življenje ob Muri in njeni mrtvici. Z Robertom Šiškom smo poslušali oglašanje ptic, ki so značilne za poplavni gozd ob Muri, kot sta npr. belovrati muhar (*Ficedula albicollis*) in divja grlica (*Streptopelia turtur*), na vodni gladini reke Mure pa smo opazovali par velikih žagarjev (*Mergus merganser*). Obglodana in podrta drevesa so kazalnik prisotnosti največjega evropskega glodavca, bobra (*Castor fiber*), ki nam ga je podrobno predstavila Tatjana Gregorc. Čudoviti svet rastlin nam je predstavil Branko Bakan, ki nam je ob

poti pokazal še nekaj značilnih vrst hroščev, kot je lepa, a zelo strupena, vijolična travnica (*Meloe violaceus*). Ob mlaki nas je o dvoživkah podučila Monika Podgorelec. Ob koncu prečudovitega druženja smo se posladkali s sladledom ter naredili fotografijo v podporo ohranitvi reke Mure pred predvidenimi načrti izgradnje hidroelektrarn.



## Pogorelčki in smrdokavre v Slovenskih goricah

// besedilo: Mojca Podletnik, foto: Gregor Domanjko, ilustracija smrdokavre: Mike Langman / RSPB

Člani Pomurske sekcije smo 24. marca skupaj s Kulturnim društvom za zaščito naravne in kulturne dediščine Sveti Jurij ob Ščavnici pripravili predavanje o pticah Slovenskih goric in delavnico izdelovanja gnezdilnic za smrdokavro (*Upupa epops*). Predavanja in delavnice se je udeležilo 25 domačinov, ki so ob pomoči izkušenih izdelovalcev gnezdilnic uspešno sestavili osem gnezdilnic. Vseh osem smo člani sekcije aprila namestili na območju vasi Sovjak, Terbegovci, Stara Gora in Ženik. Člani sekcije smo 5. maja izvedli še ornitološki izlet po Sovjaku, na katerem smo udeleženci opazovali in poslušali številne pogorelčke (*Phoenicurus phoenicurus*), sivega muharja (*Muscicapa striata*), kobilarje (*Oriolus oriolus*), rumene strnade (*Emberiza citrinella*) in grilčke (*Serinus serinus*). Vas Sovjak in prej omenjene vasi imajo verjetno eno od največjih gostot pogorelčkov v severovzhodni Sloveniji, z več kot 15 pojočimi samčki in 3–5 pari smrdokaver. Smrdokavro so na žalost imeli srečo opazovati le nekateri udeleženci izleta, čeprav se je v dnevih pred izletom par smrdokaver redno zadrževal v bližini letos nameščene gnezdilnice. Na dan izleta je sicer v Sovjaku potekal tudi tradicionalni dan odprtih vrat vinskih kleti, kjer smo udeleženci zaključili izlet.



## Vpis dveh gozdnih rezervatov na seznam UNESCO

// besedilo Damijan Denac

V Parku Škocjanske jame je bil 21. maja 2018 svečan dogodek, na katerem je bila Zavodu za gozdove Slovenije izročena listina o vpisu gozdnih rezervatov Pragozd Krokari in Snežnik - Ždrocle na seznam svetovne naravne dediščine v okviru UNESCO. O pomenu te uvrstitve in varstvu bukovih gozdov je po video nagovoru spregovorila direktorica Centra za svetovno dediščino iz Pariza, gospa Mechtild Rössler, v živo pa pomembni gostje dogodka, župani, direktorji zavodov in predstavniki MOP-a. V izvrstnem predavanju je dr. Thomas Nagel iz Oddelka za gozdarstvo Biotehnične fakultete v Ljubljani z rezultati raziskav dokazal, kako pomembno je ohranjanje velikih količin mrtve lesne mase v gozdovih za varstvo biotske raznovrstnosti v gozdovih.

## Novi sodelavci DOPPS-a

// besedilo: Damijan Denac, foto: Tjaša Zagoršek, Maja Gamser, Jure Novak, Aljaž Mulej, Bia Rakar

Z novimi pridobljenimi projekti, ki jih vodimo ali v njih sodelujemo, denimo kohezijski projekti, LIFE Stržen, Adriatic Flyway 4 idr., se je v zadnjem času tudi bistveno povečal obseg delovnih nalog v pisarni DOPPS. Dodatno smo zaradi večjega obsega delovanja povečali tudi ekipo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Zato smo letos v profesionalne vrste sprejeli osem novih sodelavcev. Trenutno število vseh zaposlenih na DOPPS-u je tako 29. Zaposlitve so zaradi narave dela večinoma začasne narave.

Ivan Kljun (slika 1) je na DOPPS-u znano ime, saj se je kot mladi ornitolog pogosto udeleževal mladinskih ornitoloških taborov in že takrat izkazal veliko zanimanje za ptice in varstvo narave. Kasneje je na taborih deloval kot mentor in organizator. Lani je magistriral

kemije z nalogo, ki bo povezovala tako kemijsko kot ornitološko področje.

Alen Ploj (slika 3) je prav tako začel »kariero« kot mladi raziskovalec in ornitolog na naših taborih. Znan je po svoji vztrajnosti na terenu, kjer mu niti najhujše razmere ne pridejo do živga. V zadnjem času ga poznamo kot odličnega naravoslovnega fotografa, brez njegovih fotografij naše publikacije ne bi bile to, kar so. Po izobrazbi je diplomirani ekonomist.

Tjaša Zagoršek (slika 4) zaključuje magistrski študij varstva narave z delom »Vpliv lesne sove na izbor habitata velikega skovika«. Poleg študija biologije je uspešno zaključila študij geografije, izkušnje pa si je nabrala tudi pri delu v veterinarskih ambulantah, na mnogih



1



2



3



4



5

na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete v Ljubljani s temo »Ocena velikosti populacije in izbor habitata podhujke na Pivškem«. Izkušnje si je nabiral s prostovoljnim delom pri portugalskem partnerju BirdLife SPEA, na terenu v Črni gori in na študentski izmenjavi v Španiji. Ivan je izvrsten terenski ornitolog in raziskovalec, ki obvlada analitično delo in interpretacijo ornitoloških podatkov. Brigito Mingot poznamo predvsem kot neutrudno in izkušeno popisovalko ptic v okviru monitoringa ptic na območjih Natura 2000. Kot prostovoljka je v preteklosti opravila številne najzahtevnejše popise in redno sodelovala pri drugih naravovarstvenih akcijah. Nevsiljivo in v miru je na terenu sposobna opraviti delo dveh ljudi hkrati in je živa priča, da je ženski spol močnejši od moškega.

Tudi Matej Gamser (slika 2) je bil sprva udeleženec ornitoloških taborov in nato mentor. Kot učenec in dijak je prejel številna zlata priznanja za raziskovalne naloge, kasneje pa dvakrat priznanje »najornitolog«, in sicer leta 2014 in 2016. Med ornitologi je skoraj ponarodel rek, da če se kje pojavi kakšna nova ali zanimiva vrsta, jo bo Gamser zagotovo našel. Je administrator Facebook profila BirdingSlovenija in alpinist. Na Univerzi v Mariboru zaključuje študij

bioloških taborih in kot aktivna udeleženka na bioloških konferencah po tujini. Je soavtorica več izvirnih raziskovalnih del. Odlikuje se tako po vsestranskosti kot sposobnosti reševanja zahtevnejših nalog.

Daša Stavber (slika 5, v sredini) je magistrirala na Oddelku za agronomijo na ljubljanski Biotehniški fakulteti iz »Botanične sestave in vsebnosti nestrukturiranih ogljikovih hidratov v travni ruši in trstičju na pašnikih Naravnega rezervata Škocjanski zatok za potrebe načrtovane paše«. Je izvrstna poznavalka konjev in dela z njimi ter skupaj z mentorico

Ireno Gubina izvaja učenje osebnostne rasti, zavedanja in samozavesti s povezovanjem s konjem in skupino po modelu EAGALA. Poleg dela s pašno živino sodita med njene poglavitne naloge v NRŠZ-ju še naravovarstveni nadzor in delo z obiskovalci.

Tina Kocjančič (slika 5, na desni) študira na Oddelku za medijske študije Fakultete za humanistične študije v Kopru. V NRŠZ-ju je sodelovala vse od odprtja centra za obiskovalce, kjer je opravljala različne naloge pri strežbi, v trgovini, na recepciji in pri oskrbi pašne živine. Ima bogate izkušnje iz filmskih in medijskih projektov, konec marca pa je prevzela delo z obiskovalci v centru skupaj z razvojem in trženjem dogodkov in programov.

Katja Mihalič (slika 5, na levi) je diplomirana varstvena biologinja, ki trenutno opravlja magistririj iz varstva narave na Univerzi na Primorskem. Je dolgoletna prostovoljka v NRŠZ-ju, kjer je pomagala predvsem pri vodenjih skupin. Z različnimi deli, študentskimi izmenjavami in študijsko prakso je pridobila znanja in veščine, ki jih v NRŠZ-ju nadvse potrebujemo pri delu z obiskovalci na vodenjih in v centru.

Vsem želimo uspešno delo in dobro počutje med nami.

## Začeli nameščati lovne preže za velikega skovika

// besedilo: Larisa Gregur, foto: Gregor Domanjko, Ivan Esenko (veliki skovik)

V torek, 8. maja 2018, in v petek, 1. junija 2018, smo zaposleni v Javnem zavodu Krajinski park Goričko v sklopu projekta Gorička krajina, v katerem sodeluje tudi DOPPS, na zahodnem delu območja Natura 2000 Goričko začeli postavitev lovnih prež za velikega skovika (*Otus scops*). Lovne preže so približno 20 cm debele in 3 metre visoke robinijeve okroglice, ki jih bomo po pisnem soglasju z zainteresiranimi lastniki kmetijskih zemljišč v naslednjih dveh letih namestili na območjih, kjer se na Goričkem pojavlja veliki skovik (po domače čuk). Robinijeve okroglice bodo v naslednjih letih velikemu skoviku in drugim pticam kmetijske kulturne krajine služile za lovljenje plena na travnikih ali drugih kmetijskih zemljiščih. Do začetka junija smo na robovih travnikov v Nuskovi in Markovcih postavili 85 prež, nadaljevali bomo na drugih območjih, kjer so travniki ali mejice, ki so življenjski prostor različnih kobilic, najpomembnejšega plena velikega skovika.

Z nameščanjem prež bomo izboljšali prehranjevalni življenjski prostor za sovo, predvsem na območjih, kjer je manj ali pa so povsem izginile naravne strukture, kot so posamezna drevesa in mejice, s katerih sicer lovi. Zaradi zgodnje košnje ali izginjanja mejic veliko kobilic ne more zaključiti svojega življenjskega cikla, kar pomeni, da je vsako leto manj hrane za velikega skovika in druge živali, ki se z njimi prehranjujejo. Zmanjševanje količine hrane se čez čas ob pomanjkanju ustreznih mest za gnezdenje, slabšanju življenjskega prostora na prezimovališčih, odstrelu in zaradi drugih razlogov odraža tudi na upadanju števila velikega skovika. V sklopu projekta Gorička krajina bomo zato v naslednjih štirih letih nagovarjali zainteresirane kmete, ki bi želeli del svojih travnikov nameniti ohranjanju velikega skovika. Zainteresirani kmetje ali lastniki travnikov na območjih z velikim skovikom bodo lahko poleg postavljanja prež sodelovali pri dejavnostih, kot so puščanje nepokošenega pasu na travniku, ohranjanje obstoječih ali zasajevanje novih mejic, zasaditev posameznih dreves in zasaditev novih visokodebelnih sadovnjakov. Vse našete dejavnosti bodo pripomogle k ohranjanju in izboljšanju življenjskega prostora za velikega skovika in druge vrste ptic in metuljev.

Projekt Gorička krajina sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (<http://www.eu-skladi.si/>).



## Kartirni popisi na Krasu

// besedilo in foto: Matej Gamser

Letos od aprila do julija izvajamo kartirne popise ptic ter habitatnih tipov na izbranih ploskvah na Krasu. Z metodo kartirnih popisov dobimo zelo natančen vpogled v vrstno in številčno sestavo ptic. Območje raziskave v večji meri obsega pašnike, ki se zaraščajo z gostim grmičevjem in gozdom. Zaradi opustitve pašništva se je Kras v zadnjem četrtnem tisočletju močno zarasel. Delež gozda se je v tem obdobju povišal s 17 na 75 %, delež suhih kraških travnikov pa je temu primerno manjši. V sklopu projekta Za Kras (OP20.01465) bodo obravnavana območja ustrezno sanirana, na njih pa bodo izoblikovana in ustrezno vzdrževana suha kraška travnišča. Z analizo kartirnih popisov pred in po vzpostavitvi urejenih mirnih con na novonastalih kraških travniščih bomo ugotavljali spremembe v sestavi ptic. Seveda si želimo, da bodo ogrožene travniške vrste uspešno naselile ponujeni prostor.







## Dve novi vrsti ptic za Škocjanski zatok

// besedilo: **Bia Rakar**, foto: **Borut Mozetič**

Letošnji april je bil nekaj prav posebnega, pa ne le zaradi nadpovprečnih, skoraj »junjskih« temperatur. V Škocjanskem zatonu nas po skoraj dveh desetletjih monitoringa ptic te še vedno presenečajo in razveseljujejo s svojo prisotnostjo. To je odraz dobrega stanja v okolju, za katerim stojijo veliko dela in vloženega truda. V prvi polovici aprila (10. 4. 2018) nas je na sladkovodnem delu rezervata prese-netila letošnja prva nova vrsta – čopasta kukavica (*Clamator glandarius*) –, dobra dva tedna po tem pa nas je na polslani laguni razveselilo opazovanje v Sloveniji zelo redke gostje prlivke (*Pluvianellus socialis*; 26. 4. 2018, na sliki). Skupno število do sedaj opazovanih vrst ptic se je povzpelo na 250, kar predstavlja 66 % vseh v Sloveniji opaženih ptic. Za 122 ha veliko območje je to kar velik uspeh!



## Presoja društev za partnerstvo v BirdLife

// besedilo in foto: **Damijan Denac**

Polnopravno partnerstvo v največji zvezi za varstvo narave na svetu je prestižna kategorija, saj mora organizacija ustrezati dokaj strogim kriterijem, ki so razvrščeni v 14 sklopov in zajemajo vse od zavezanosti k uresničevanju vizije organizacije BirdLife International, zakonitega statusa organizacije, transparentnosti delovanja, članstva in dela s člani, politične neodvisnosti do finančne stabilnosti. Pri pristopnih organizacijah se zato poleg preverjanja dokumentacije izvede tudi presoja organizacije na terenu, ki navadno traja več dni, cilj pa je dobiti podroben vpogled v delo, odnose znotraj nje in spoznati morebitne težave, ki jih pestijo. Praksa je, da presojo opravita skupaj t. i. »partner development officer« iz BirdLife pisarne v Bruslju in eden od direktorjev, ki je član Evropskega in osrednjeazijskega komiteja. Tako sem na povabilo BirdLife sodeloval pri presoji organizacij v Kirgiziji, Uzbekistanu in Turčiji. Končno odločitev o sprejemu v partnerstvo bo na podlagi presoje sprejel t. i. »globalni komite BirdLifa«. Nam sorodna društva v teh državah z azijskim pridihom odlikujejo predvsem zelo srčni in predani ljudje, ki so z akcijami za varstvo narave nemalokrat prvi nosilci glasu javnosti v družbi. Zdravilna izkušnja, ki bi jo predpisal vsem, ki so prepričani, kako nam je v Sloveniji hudo.



## Obisk Irske v okviru projekta LIFE Stržen

// besedilo: **Primož Kmecl**, foto: **Notranjski regijski park**

V okviru projekta LIFE Stržen smo se med 25. in 31. marcem 2018 udeležili projektne izmenjave na Irskem, z namenom izmenjave izkušenj med projekti LIFE. Predstavili smo tudi svoj projekt ter obiskali nekatere institucije, ki se na Irskem ukvarjajo z varstvom narave. Izmenjave so se udeležili vsi partnerji projekta LIFE Stržen, organizirala pa sta jo Zavod za ribištvo in Notranjski regijski park. Zagotovljeno je bilo tudi strokovno vodstvo, ki ga je prevzel dr. Martin O'Farrell. V sklopu resnično polnega in intenzivnega obiska smo obiskali Inland Fisheries Ireland, sledil pa je obisk nacionalnega parka Burren. Projekt LIFE Burren je namreč v letu 2017 prejel nagrado Evropske komisije za najboljši projekt LIFE Narava zadnjih 25 let. Predstavniki projekta nam je posredoval zanimive izkušnje pri komunikaciji z lo-

kalnimi kmeti pri zaščiti tipično kraške pokrajine na zahodu Irske. Vodja projekta LIFE Mulkear nam je predstavil dejavnosti na reki Mulkear predvsem pri zaščiti rib, zajemale pa so uvedbo učinkovitih ribjih stez in v nekaj primerih tudi rušenje jezov in povrnitev reke v naravno stanje, vključno z zaraščenimi bregovi. Sofisticirane ribje steze (nekakšno ribje dvigalo) smo si ogledali tudi na ogromni hidrocentrali Ardnacrusha na reki Shannon, obiskali smo ornitološki rezervat v zalivu Tralee, sodelavce projekta LIFE Kerry ter na koncu še rezervat našega BirdLife partnerja Birdwatch Ireland East Coast Nature Reserve v bližini Dublina, kjer smo si ogledali infrastrukturo za obiskovalce. V celoti je bil obisk Irske izjemno informativen ter poln novih izkušenj.



## Hribski škranec

// besedilo: Katarina Denac, foto: Luka Poljanec

V okviru projekta Gorička krajina, ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (<http://www.eu-skladi.si/>), smo se v spomladanskem delu gnezditvene sezone posvetili hribskemu škranecu (*Lullula arborea*). Konec marca smo začeli iskati zasedene teritorije, v aprilu pa ugotavljali njihovo rabo življenjskega prostora. Nekoliko nas je presenetilo, da so se precej prehranjevali na njivah, kar je verjetno posledica redke in nizke vegetacije zgodaj v rastni sezoni. Kot prehranjevališča so bili pomembni tudi pusti, negnojeni travniki na plitvih peščenih tleh, ki imajo zaradi slabih rastijskih pogojev velik delež golih tal, ter prahe. Te so močno poraščene s pleveli, katerih semena so pomemben vir hrane za hribskega škranca. Rastje na njih je dokaj neenakomerno razporejeno in različnih višin, kar vrsti ustreza tako za prehranjevanje kot gnezdenje. Dve odkriti gnezdi sta bili na njivah, eno na preorani njivi v zavetju večje brazde zemlje, drugo na njivi ozimnega žita. Tudi drugod, kjer natančnih lokacij gnezd sicer nismo odkrili, na podlagi vedenja ptic domnevamo, da so ta na preoranih njivah, njivah z ozimnim žitom in pralah. V primeru obeh odkritih gnezd je Javni zavod Krajinski park Goričko stopil v stik z lastnikoma, ki sta bila naklonjena varstvu vrste. Lastnik preorane njive je soglašal, da dela njive z gnezdom v velikosti okoli 100 m<sup>2</sup> v letu 2018 ne bo prebral in zasejal s poljščino. Žal je neurje, ki je v SV Sloveniji divjalo na začetku maja, leglo uničilo, upamo pa, da si bosta škranca na ohranjenem delu naredila nadomestno gnezdo. Lastnik njive z ozimnim žitom je ravno tako pristal, da dela njive z gnezdom do konca gnezditvene sezone ne bo obdeloval. To gnezdo je na dan odkritja doživelo pravo dramo, saj je lastnik med raztrosom umetnega gnojila, še ne vedoč za gnezdo, ponesreči s traktorjem povozil njegov zunanji rob. K sreči so jajca preživela, samička pa je leglo naslednji dan povečala še za enega in je tako sredi maja

valila štiri jajca. Videti je, da so njive za hribskega škranca zaradi časovnega sovpadanja s kmetijskimi opravili (oranje, brananje, setev, nanos fitofarmaceutskih sredstev in umetnih gnojil) prej ekološka past kot pa dober gnezditveni prostor. Velik upad populacije na Goričkem od konca 90. let 20. stoletja zato ne preseneča. Tu se kar sama ponuja primerjava s pribo (*Vanellus vanellus*), ki je ravno tako v večini Slovenije prešla s travnikov na njive. Njen gnezditveni uspeh je posledično prepričal za dolgoročno stabilnost populacije. Pribo je travnike zamenjala za njive v večini svojega naselitvenega območja, zaradi česar je na svetovni ravni uvrščena med vrste blizu ogroženosti (NT, *near-threatened*), v Evropi pa med ranljive vrste (VU, *vulnerable*). Hribskega škranca lahko očitno prizadenejo tudi močna neurja, ki so ob antropološko povzročeni podnebni spremembah postala stalnica. Zanimivo bi bilo vedeti, ali so njegova gnezda v naravnih gnezdiščih, ki jih na primer na Krasu predstavljajo ekstenzivno obdelani travniki in pašniki, umeščena v višjo in gostejšo vegetacijo in zato varnejša pred neurji.



## 13. slikarski Ex tempore »Naša naravna dediščina«

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Mojca Lenardič

Ob svetovnem dnevu voda je v Škocjanskem zatoku že trinajstič zapored potekal slikarski Ex tempore, ki se ga je udeležilo največ likovnih ustvarjalcev do sedaj (več kot 60), tako mladih iz osnovnih šol obalno-kraške regije kot tudi starejših iz Andragoškega društva Morje, Univerze za tretje življenjsko obdobje Izola ter italijanske skupnosti Giuseppe Tartini Piran. Kot že pretekla leta so ga tudi tokrat organizirali OŠ Elvire Vatovec Prade, DOPPS in Društvo likovnih pedagogov Primorja s finančno podporo Mestne občine Koper. Zaključek likovnega ustvarjanja sta popestrila kratek kulturni program učencev OŠ Elvire Vatovec Prade ter podelitev priznanj najboljšim likovnim ustvarjalcem. Vsi likovni izdelki so na ogled obiskovalcem Škocjanskega zatoka v prostorih centra za obiskovalce.



## Nova gnezdilka v Škocjanskem zatoku

// besedilo: **Bia Rakar**, foto: **Branko Miklavc**

Siva gos (*Anser anser*) je v Škocjanskem zatoku veljala za zimskega gosta in preletnika, saj se je pri nas zadrževala v jesenskih, zimskih in zgodnjih spomladanskih mesecih (od septembra do decembra in od januarja do aprila). In tako je tudi bilo vse do letos, ko nas je v spomladanskem času (16. aprila) presenetil par sivih gosi. Na močvirnih travnikih smo ju lahko opazovali nekaj dni zapored, nato pa je ostal samo en

osebek. Pozorno smo opazovali območje sladkovodnega dela naravnega rezervata in potihoma upali, da samica skrita v vegetaciji na gnezdu vali jajca. V ponedeljek, 4. junija 2018, nas je pričakalo presenečenje – na močvirnih travnikih sladkovodnega dela naravnega rezervata smo opazili dve odrasli sivi gosi z mladičem. Siva gos je torej nova, že 51. gnezdilka Naravnega rezervata Škocjanski zatok.



## Delavnice s konji

// besedilo in foto: **Daša Stavber**

Delavnice »Učim in razvijam se s konji« v Škocjanskem zatoku razvijamo z našimi kamarškimi konji od poletja 2017. Sedaj imamo za sabo pet skupin začetniškega sklopa »Kamarški dotik« in tri skupine nadaljevalcev, s katerimi pridno nadaljujemo in se skupaj razvijamo. Delavnice so primerne za otroke stare od 7 do 14 let, pri čemer delamo v manjših skupinah do osem otrok. Delavnice temeljijo na celostnem pristopu v konjski svet, harmoniji v skupini in s konjem, razumevanju konja kot živali in kot našega prijatelja in seveda tudi – jahanju!

Rezervacije za novo skupino začetniškega sklopa »Kamarški dotik« že sprejemamo! Z novo skupino bomo začeli septembra. Podrobnejše informacije o terminih bodo znane kmalu. Več informacij o delavnicah dobite na naši spletni strani <http://www.skocjanski-zatok.org/ponudba/konji/druzenje-s-kamarskimi-kobilami/>. Prijavnice za rezervacijo mesta najdete na isti povezavi. Število mest je omejeno, zato pohitite s prijavi!



## Obročkanje na Planinskem polju

// besedilo: **Rudolf Tekavčič**, foto: **Dare Šere**

Dolgoletni član našega društva Bogdan Lipovšek me je v imenu Turističnega društva Logatec zaprosil, da bi organiziral obročkanje ptic na Planinskem polju. Sredi aprila sem šel skupaj s kolegoma Daretom Šeredom in Bogdanom na ogled primerne lokacije za postavitve mrež. Na začetku maja sva šla z Daretom zgodaj zjutraj na teren, pridružil se nama je tudi Bogdan. Na terenu smo postavili tri mreže. Ob 8. uri se nam je pridružilo lepo število učencev prirodoslovnega krožka logaške osnovne šole s svojo mentorico, nekaj njihovih staršev in odraslih ljudi, ki se zanimajo za ptice. Ujetih je bilo kar nekaj vrst ptic, med njimi tudi taščica (*Erithacus rubecula*), ki so je bili otroci najbolj veseli.

Med zanimivimi ujetimi pticami so bili veliki (*Emberiza calandra*) in rumeni strnad (*E. citrinella*) in seveda močvirna trstnica (*Acrocephalus palustris*), ki je manj vidna na terenu. Poslušali smo tudi petje okoliških ptic. Slišali smo poljske škrjance (*Alauda arvensis*), črnoglavke (*Sylvia atricapilla*) idr. Vsako ptico so udeleženci fotografirali, sledilo pa je največje zadovoljstvo otrok – obročkanje ptico spustiti nazaj v naravo. Na željo mentorice se v jesenskem času ponovno dobimo na ornitološki postaji na Vrhniki, kjer je možnost ujeti večje število ptičjih vrst.

## Začel se je projekt IMPRECO

// besedilo in foto: Nataša Šalaja

Na DOPPS-u smo na začetku leta 2018 začeli uresničevati projekt IMPRECO, ki ga financira EU v okviru programa INTERREG ADRION (Jadransko-jonski program). Vodilni partner projekta je Občina Štarančan, projektni partnerji pa poleg iz Slovenije prihajajo še iz Italije, Hrvaške, Grčije in Albanije. Glavni cilj projekta je ohranjati ekosisteme in njihove storitve s krepitvijo potencialov zavarovanih območij na področju biotske pestrosti s pomočjo transnacionalnega sodelovanja. Partnerji dnevno doživljamo izzive ohranjanja ekosistemov: odnosi med ekosistemi in socio-ekonomskimi sistemi se večinoma kažejo v obliki tokov koristi od ekosistemov v socio-ekonomske sisteme in v obliki pritiskov na ekosisteme iz obratne smeri, ki spodkopavajo njihovo viabilnost in sposobnost za zagotavljanje osnovnih življenjskih pogojev. Skupni izziv projekta je na eni strani ohranjati, povečevati oziroma obnavljati ekosisteme in njihove storitve ter jih na drugi strani vključevati v lokalne razvojne načrte. Projekt naslavlja skupne izzive s celovitim pristopom: z združevanjem prizadevanj na lokalni ravni, ki zahteva vključevanje upravljavcev, javnih ustanov, civilne družbe, akademskega sektorja in gospodarstva, hkrati pa z izmenjavo izkušenj na mednarodni ravni, saj so ekosistemi medsebojno povezani in soodvisni, pritiski nanje pa presegajo lokalno raven.

Kot rezultat projekta bo oblikovana mednarodna mreža zavarovanih območij in njihovih deležnikov, ki bodo delovali na podlagi skupne strategije za upravljanje in ohranjanje ekosistemov. Od slovenskih območij bo vključen Naravni rezervat Škocjanski zatok.



## Obeležitev svetovnega dneva zavedanja avtizma v Škocjanskem zatoku

// besedilo: Patricija Lovišček, Zavod Modri december, foto: Bojana Lipej

2. april je svetovni dan zavedanja avtizma. Zavod Modri december in DOPPS smo mu pozornost posvetili v soboto, 7. aprila 2018, ko smo se v čudovitem okolju Naravnega rezervata Škocjanski zatok družili tisti, ki se nas avtizem kakor koli dotika. Starši in otroci, strokovni delavci in prostovoljci smo preživeli lep dan, sonce nas je razvajalo, imeli smo priložnost za klepet, izmenjavo mnenj in izkušenj. Priložnost za dvig zavedanja avtizma. Namen druženja je bil dosežen.

Avtizem je razvojna nevrološka motnja, s katero živi 1 % oseb in njihovih družin. Avtizem ni bolezen, je stanje, ki pa se lahko spreminja, če se otrok oz. oseba z avtizmom nauči živeti z njim. In lahko se spreminja, če ima otrok z avtizmom možnost učenja socialnih veščin in spretnosti komunikacije v spodbudnem okolju, ki nudi varen prostor in v katerem živi odprta družba. V zadnjem desetletju se o avtizmu govori veliko več kot poprej, še vedno pa je zavedanje avtizma precej nizko. To se kaže predvsem v vsakdanjem življenju otrok oz. oseb z avtizmom in njihovih družin. Pogosto se srečajo z zasmehovanjem, odrivanjem iz družbe in medvrstniškimi nasiljem. To pa je le posledica nizkega zavedanja avtizma in šibkega poznavanja stanja. Zato je izjemno pomembno, da vsi, ki imamo možnost, širimo zavedanje, da imamo prav vsi pravico obstajati natanko taki, kot smo, in da osebam z avtizmom ni treba riniti v povprečje, še zlasti ne samo zato, da bi bili sprejeti v družbi. Inkluzija ne pomeni le sprejeti drug(a)čnega, posebnega medse, inkluzija pomeni živeti drug z drugim. Pomeni družiti se, ne le ves čas dajati drugemu možnost, da se lahko pridruži. Skupaj smo na ta dan dvigali zavedanje avtizma, človečnosti, prijaznosti, tovarištva, srčnosti, sočutja, pripadnosti in z veseljem načrtujemo novo druženje ob letu osorej.



## Seminar »Ohranjanje življenjskih združb vodnih ekosistemov«

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Lavra Javoršek

V Škocjanskem zatoku je 24. marca potekal enodnevni seminar Zavoda RS za šolstvo v soorganizaciji Parka Škocjanske jame in DOPPS-a s poudarkom na ohranjanju in sonaravni rabi mokrišč

za boljšo prihodnost urbanega okolja. Seminarja se je udeležilo več kot 30 profesorice in profesorjev naravoslovja in biologije iz osnovnih in srednjih šol ter mentorice in mentorjev dejavnosti

ob svetovnem dnevu mokrišč in ob Darwinovem dnevu 2018. Dopoldanski del seminarja so začeli strokovnjaki z Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani: doc. dr. Maja Zagmajster je predstavila jame kot podzemna mokrišča, prof. dr. Rok Kostanjšek je poročal o najnovejših raziskavah in spoznanjih na področju biologije človeške ribice, doc. dr. Simona Prevorčnik pa je udeležencem predstavila intersticalne vode kot spregledani podzemni življenjski prostor. V popoldanskem delu sta sledili predavanji raziskovalcev iz Morske biološke postaje: prof. dr. Lovrenc Lipej je predstavil izjemno biotsko raznovrstnost slovenskega morja, prof. dr. Valentina Turk pa preučevanje mikroorganizmov v morskih ekosistemih. Zaključni del seminarja je bil namenjen terenskemu delu s predstavitvijo metod terenskega poučevanja urbanega mokrišča kot življenjskega okolja.



## Prostovoljki v Škocjanskem zatoku

// besedilo in foto: Bojana Lipej

Eva Mur in Sara Strah sta prostovoljki, ki že dalj časa del svojega prostega časa posvečata Škocjanskemu zatoku. Obe sta študentki Fakultete za naravoslovje, matematiko in informacijske tehnologije Univerze na Primorskem. Težko je omeniti vse naloge in dejavnosti, ki sta jih opravili, saj jih je bilo res zelo veliko. Z veliko mero entuziazma sta pomagali pri vodenjih skupin in delu z obiskovalci, redno sta pobirali smeti in skrbeli za to, da so opazovalnice in učna pot obiskovalce pričakale čiste in urejene, uredili sta skladišče in arhiv publikacij kot tudi občasno poskrbeli, da so bila bivališča naših konjev in maneža vedno urejeni in čisti. Obema se zahvaljujemo za njuno predanost in pripravljenost.



## Čistilna akcija v Škocjanskem zatoku

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Nina Škulj

Ob tednu Univerze na Primorskem, ki je potekal od 12. do 18. marca 2018, so študentke in študenti iz študentskih domov skupaj z upravljavcem NR Škocjanski zatok izvedli čistilno akcijo na območju rezervata, ki je najbolj na udaru brezvestnih ljudi. Na učni poti ob ankaranski vpadnici nam je s skupnimi močmi uspelo pobrati več kot 150 kg smeti. Študentom se za njihovo pripravljenost in požrtvovalnost iskreno zahvaljujemo. Posebno zahvalo pa smo dolžni Leonu Zamudi za soorganizacijo in pomoč pri izvedbi čistilne akcije.

## Izid knjige Atlas ptic Slovenije preložen

// besedilo: Tilen Basle in Damijan Denac

Atlas ptic Slovenije je težko pričakovana knjiga, v kateri bo zbrano celovito znanje o vseh slovenskih pticah gnezdkah na enem mestu. Žal vas moramo obvestiti, da smo izid knjige, predviden za poletje 2018, zaradi višje sile preložili. Atlas je delo 42 avtorjev in več sto popisovalcev, ki so prispevali podatke. Seveda ne gre brez uredniške ekipe, ki je bila gonilna sila celotnega projekta. Od samega začetka je pomembno strokovno in uredniško vlogo opravljal Tomaž Mihelič, ki je to ohranil vse do danes, ko je izid knjige tik pred vrati! Tomaža so v sredini aprila nepričakovano doletele hujše zdravstvene težave, po katerih sedaj uspešno okreva in je na dlje časa trajajočem bolniškem dopustu. Zato smo primorani izid knjige prestaviti. Izid knjige pričakujemo jeseni 2018. Prosimo vas za razumevanje nastale situacije. Tomažu pa želimo čim prejšnje okrevanje in vrnitev v naše vrste.



## Nov priročnik za obročkovanje ptic

// besedilo: Al Vrezec

Namen sodobnih priročnikov za določanje ptic je čedalje učinkovitejše določanje ptic v naravi. Pri tem se danes na terenu lahko določajo vrste in podvrste, o katerih pred desetletjem ali dvema niti razmišljali nismo. Po drugi strani pa določevalni priročniki za določanje ptic v roki, sprva namenjeni muzejskim kustosom, kasneje pa v ornitološki stroki čedalje pomembnejšemu krogu obročkovalcev, nekoliko zaostajajo za terenskimi priročniki. Preboj v določevanju ptic v roki sta naredila Lars Svensson v 80. letih prejšnjega stoletja z izredno popolnim priročnikom za pevce (Passeriformes) in Kevin Baker v 90. letih z nekoliko manj popolnim priročnikom za nepevce (Non-Passeriformes). V praksi so bili pri obročkanju pevci deležni več pozornosti in predvsem natančnejših določitev spola in starosti.

V letu 2016 pa je na tržišče prišel nov priročnik z naslovom *Identification Guide to Birds in the Hand* (Priročnik za določanje ptic v roki), ki bo morda spremenil obročkovaške določevalne prakse, kot sta jih pred desetletji postavila Svenssonov in Bakerjev priročnik. Izšla je angleška izdaja francoske verzije novega sodobnega obročkovaškega priročnika iz leta 2013, ki so jo ob tej priložnosti še dodatno izpopolnili. Avtor Laurent Demongin je poskušal združiti oba predhodna priročnika v enega, ki pokriva tako pevce kot nepevce, pri čemer s kombinacijo besedila in slik skuša pripeljati uporabnika do prave določitve ptice v roki. Besedilo v priročniku je natisnjeno precej goste, saj je bil glavni namen stlačiti čim več informacij na čim manj papirja, saj gre za terenski priročnik, pri katerem so prazni prostori prej odvečen balast kot pa oblikovalska prefinjenost. V priročniku je predstavljena 301 vrsta ptice (154 nepevcev, 147 pevcev), ki jih najpogosteje ujamejo in obročkajo v zahodni Evropi. Pri vsaki vrsti pa so napotki za določitev vrste, podvrste, spola in starosti ter opisane meritve in golitev ter primerjave s podobnimi vrstami, kar nabor vrst obravnavanih v priročniku poveča na 550. Obsežen, a jedrnat uvodni del prinaša poglavja o terminologiji, metodah meritev, splošen opis vzorcev golitev ter splošen opis kriterijev za določanje spola in starosti. Uvodni del je izjemno koristen za nove obročkovašce, ki se še uvajajo, kot tudi za starejše, saj združuje znanja, pridobljena tako pri pevcih kot nepevcih. Opisi vrst so jedrnat in pri preizkušanju določanja ptic v roki so se izkazali za izjemno uporabne tako pri muzejskem kot pri terenskem obročkovaškem delu, zaradi tega priročnik toplo priporočam vsem, ki se pogosto srečujete s pticami v roki, še zlasti obročkovašcem, saj bo z njim mogoče bistveno izboljšati terenske določitve ptic pri obročkanju.

S stališča slovenskih obročkovašcev je morda hiba novega priročnika ta, da ne vsebuje vseh vrst, s katerimi se naši obročkovašci srečujejo na terenu, saj je priročnik pisan za zahodno Evropo. Obenem so tudi nekatere vrste z našega stališča nekoliko odveč. Pa vendar gre za zelo koristno novo delo. Morda bi ga kazalo v bližnji prihodnosti celo prevesti v slovenščino in ga ob tej priložnosti tudi nadgraditi z manjkajočimi vrstami, kar bi bilo za delo slovenskih obročkovašcev vsekakor odličen terenski pripomoček. Če nam to ni uspelo s Svenssonovim priročnikom, pa imamo morda priložnost to nadoknaditi z Demonginovim.



REČNI GALEB  
(*Chroicocephalus ridibundus*)  
ilustracija: Jan Hošek

## Breguljke imajo spet gnezdilne stene

// besedilo in foto: Tilen Basle

Breguljka (*Riparia riparia*) in vodomec (*Alcedo atthis*) sta vrsti, ki za gnezdenje potrebujeta navpične peščene stene, v katerih si izkopljeta gnezdilni rov. Zaradi okrnjenega delovanja rečnih procesov sedaj izgubljata svoj prostor za gnezdenje. V soboto, 7. aprila 2018, se je v Dolanah zbralo 20 prostovoljcev, ki so ob reki Dravi v nekaj urah uredili približno 40 metrov peščenih sten. V teh stenah je v letu 2017 gneznilo 96 parov breguljk in en par vodomca. Ker so z delom na tej lokaciji hitro končali, delovna vnaša pa je bila velika, so sklenili, da se odpravijo še v Hajdoše. Na tej lokaciji so leta 2015 med deli na kanalu reke Drave strojno uredili daljši odsek peščene brežine. V letu 2016 je v njej gneznilo več kot 500 parov breguljk, vendar stene zaradi velikosti in oteženega dostopa niso urejali ročno. Stena se je zato sesedala, v njej pa je že v lanskem letu gneznilo za polovico manj breguljk. V soboto so tako v Hajdošah ročno uredili še približno 20 metrov gnezdišča.

Vsem udeležencem prostovoljne delovne akcije se zelo zahvaljujemo za čas in trud. Verjamemo, da se bodo breguljke tudi letos vrnile, mi pa vam obljubimo, da vas bomo o tem obvestili.

## Orlova učna pot in gozdna pedagogika

// besedilo: Petra Vrh Vrezec, foto: Arhiv Ljudske univerze Kočevje

Če iščete idejo, kam bi se med počitnicami odpravili na krajši izlet, lahko obiščete Orlovo učno pot v Kočevski Reki. Gnezdo para belorepcev (*Haliaeetus albicilla*) so tukaj našli v 80. letih prejšnjega stoletja in je predstavljalo prvo potrditev gnezdenja te vrste pri nas. V gozdni rezervat Jezero je zato vse od poletja 2017 umeščena tematska Orlova pot, ki obiskovalce navdušuje z edinstvenim naravnim bogastvom, ozavešča o kompleksnosti ekoloških procesov in pomenu

varovanja končnih plenilcev, kot je belorepec. Obiskovalce usmerja k obisku dela rezervata, v katerem belorepcu ne predstavljajo večje motnje. Pot je primerna tako za samostojne ogledne kot tudi za najavljene skupine (npr. izvedba delavnic, naravoslovnih dni, gozdne pedagogike). Obisk lahko po predhodnem dogovoru začnete ali zaključite v Orlovi sobi. V izgradnji so tudi nove opazovalnice, ki vam bodo ponujale razgled na čudovito okolico Reškega jezera. Za učitelje osnovnih šol in druge pedagoške delavce so v okviru projekta pripravili tudi gradiva iz gozdne pedagogike in interpretacije narave. Namenjena so doživljanju narave na Orlovi poti in temeljijo na izkustvenem učenju. Do gozdno-učnega načrta, predstavitvenih listov o belorepcu, sledi gozdnih živali, sestavljanek, gozdnih priseg in gozdne igre lahko dostopate na njihovi spletni strani. Za samostojne obiskovalce Orlove poti je na voljo tudi zloženka.

## Z gasilsko vajo vznemirjali in ogrožali kolonijo ogroženih ptic

// besedilo: Tilen Basle

Na otokih Ptujkega jezera gnezdi edina kolonija rečnega galeba (*Chroicocephalus ridibundus*) v Sloveniji, hkrati pa tudi edina kolonija navadne čigre (*Sterna hirundo*) v kontinentalnem delu države. Za vzdrževanje populacij obeh vrst je potrebno redno naravovarstveno upravljanje otokov, ki ga izvajajo prostovoljci DOPPS-a. V soboto, 19. maja 2018, je bilo Ptujsko jezero uporabljeno kot poligon demonstracije gašenja s helikopterjem iz zraka. Dejavnost je potekala nad in v bližini gnezditvenih otokov kolonije rečnih galebcev in navadne čigre. Jezero sta nizko preletavala letalo in helikopter, ki je med otoki zajemal vodo, ki jo je nato nekajkrat razpršil v bližini in po gnezditvenih otokih.

Predstavitve gašenja v sklopu srečanja Gasilske zveze Slovenije na Ptujskem jezeru je bila v nasprotju z določili Zakona o ohranjanju narave (Ur. l. RS 96/2004). Ocenjujemo, da se je zaradi prikaza gašenja in dejavnosti helikopterja ter letala na Ptujskem jezeru bistveno povečal negativni vpliv na kvalifikacijski vrsti ptic območja SPA Drava, ki tukaj gnezdit kolonijsko: rečni galeb in navadna čigra.

Območje Ptujkega jezera spada med posebna varstvena območja Natura 2000, hkrati pa je desna stran jezera zaradi gnezditvenih kolonij prej omenjenih vrst razglašena za varstveno cono C, kjer velja poseben varstven režim. Na društvu se sprašujemo, zakaj je helikopter izven kriznih razmer uporabljal desno stran jezera in s tem vznemirjal in ogrožal gnezdeče ptice in kdo in na podlagi katerih argumentov je izdal dovoljenje za takšno vajo.

Kolonija ptic na otokih Ptujkega jezera je v tem trenutku sredi gnezditvene sezone, izlegli so se prvi mladiči rečnih galebcev in navdanih čiger. Ob rednem vsakoletnem naravovarstvenem upravljanju se letos na otoku izvajajo tudi raziskave gnezditvene uspešnosti in prehranjevalnih navad ciljnih vrst v okviru mednarodnega projekta. Rezultati raziskav bodo povečali naše znanje o vrstah, kar bo v prihodnje pripomoglo k uspešnejšemu varovanju. Motnje, ki smo jim bili priča v soboto, negativno vplivajo tudi na raziskovalno in projektno delo in ga lahko celo povsem onemogočijo. Stanje in morebitne posledice sobotnega dogodka s terenskim obiskom kolonije redno preverjamo. DOPPS je o primeru obvestil Inšpektorat RS za okolje in prostor.

# NADOMESTNI ŽIVLJENJSKI PROSTORI HE BREŽICE

// besedilo in foto: Branko Brečko



Akumulacijsko jezero  
Hidroelektrarne Brežice  
z Brežicami v ozadju



**ČEBELAR**  
(*Merops apiaster*)

Ob gramoznici so letos postavili **OPAZOVALNICE**, pokončne lesene stene z linicami za opazovanje in opazovalnico na nasipu.

Akumulacijsko jezero Hidroelektrarne Brežice je zahtevalo žrtvovanje najlepših biserov - vrbinskih jezer in ogromnih kmetijskih površin, predvsem pa manjših gozdov in topolovih nasadov, ki so bili zasajeni za proizvodnjo celuloze in papirja v Krškem, vendar so zaradi spodletelih načrtov ostali in s propadanjem dreves postali del vrbinskega življenjskega okolja.

Štiri največje vrbinske gramoznice, ki so izmed mnogih izkopanih ostale nezasute, so postale jezera, v katerih je bilo polno raznovrstnega življenja, med drugimi je gnezдила v njihovih strmih stenah tudi za slovenske razmere pomembna kolonija breguljk (*Riparia riparia*). Poleg breguljk je gnezdilo tudi večje število čebelarjev (*Merops apiaster*) in nekaj vodomcev (*Alcedo atthis*), na jezerih pa so bili opaženi gnezdeči čopasti (*Podiceps cristatus*) in mali ponirki (*Tachybaptus ruficollis*), labodi grbci (*Cygnus olor*) in liske (*Fulica atra*), ob njih pa vrsta drugih obvodnih ptic. Vrbina je bila tudi eno redkih potrjenih



gnezdišč kvakača (*Nycticorax nycticorax*) v Sloveniji. Najstarejša jezera so bila bogato zaraščena z vrbami, črnimi jelšami in različnimi vrstami grmovja, veliko pa je bilo tudi invazivnih rastlin, predvsem topinambur, kanadska rozga in japonski dresnik.

## NADOMESTNI ŽIVLJENJSKI PROSTORI

Za umestitev hidroelektrarne so bile postavljene naravovarstvene zahteve in izdelani načrti o omilitvenih ukrepih, ki naj bi vsaj delno omilili povzročeno škodo v naravi. V času postavitve nasipov je bilo zgrajenih več nadomestnih življenjskih prostorov, kot so prostor za dvoživke v dveh saniranih manjših vrbinskih gramoznicah, kjer se je naselila družina bobrov in si zgradila veliko bobrišče, nadomestni gozd in suhi travniki, kamor so bile z avtohtonih rastišč prenesene zaplate





ruše s kukavičevkami in drugim rastlinjem, postavljeno je bilo večje število eko celic za ohranitev škrlatnega kukuja in drugih hroščev, večje število netopirnic in še precej posegov, ki naj bi izboljšali stanje po umeščanju HE. Ob hidroelektrarni je bila zgrajena tudi ribja steza, ki naj bi omogočila prehode vodnih organizmov z dela pod elektrarno nazaj v akumulacijsko jezero.

## VRBINSKE BREGULJKE

V preteklih letih, ko je potekala postavitve nasipov za akumulacijsko jezero, je bilo gnezdenje breguljk na območju Vrbine precej težavno, a so se kljub temu iznajdljivo prilagajale različnim situacijam. Izguba velikega jezera, ki je nastal v nekdanji gramoznici, je bila zanje velika preizkušnja. Z zasipavanjem jezera so izgubile življenjski prostor, ki je bil leta poprej eden izmed največjih tudi v slovenskem merilu. V vzhodni steni je bilo nekaj sto lukenj za gnezdenje.



Nadomestne stene za gnezdenje  
**BREGULJKE** (*Riparia riparia*)

dolgemu nasipu zemlje sredi bodočega jezera, nas skrbi, da bodo izvajalci ta del odstranili in ga s tem uničili. V bližini območja nekdanjih štirih vrbinskih jezer sem našel še eno gnezdišče. Šteje okrog 100 lukenj, breguljke pa so zelo aktivne in z vso vnemo kopljejo nove rove. Občasno jih zmotijo tudi čebelarji, pred katerimi breguljke pobegnejo in jih opazujejo z zraka od daleč. Čebelarji čepijo ob luknjah, pogledajo vanje in nato odletijo. Breguljke se vrnejo čez nekaj časa in druženje je spet veselo in brezbrizno. Upam, da ne bodo začeli odvažati tega kupa zemlje, kar pa se lahko zgodi, saj se različni izvajalci na gnezdišča ne ozirajo.

Želim si in upam, da bodo nadomestni življenjski prostori vsaj deloma ublažili škodo naravi in da si bo sama zacelila prizadejane rane ter se bodo v prihodnje začele vračati ali pojavljati še nove vrste ptic, ki jih bomo domačini in obiskovalci z veseljem hodili opazovat.

**RIBJA STEZA** bo omogočila prehode vodnih organizmov z dela pod elektrarno nazaj v akumulacijsko jezero.

Lani so si poiskale prostore za gnezdenje v novih izkopih, ki so nastali zaradi izkoriščanja gramozna za postavitev nasipa hidroelektrarne, kakor tudi v velikih kupih zemlje, ki so jih naredili iz odkrivne zemlje. Nekaj manjšin gnezdišč je nastalo tudi v manjših kupih zemlje v bližini hidroelektrarne na levem bregu nasipa in v navpičnih stenah nove gramoznice v bližini vasi Vihre. Žal se je lani južna stena z gnezdi vred zrušila v vodo, na severni steni pa so uspešno gnezdile, med njimi tudi nekaj čebelarjev.

Letos sem našel gnezdišče v 200-metrskem pasu na območju nastajajočega nadomestnega prostora NH6, za katerega ocenjujem, da je v njem izkopanih nad 300 lukenj in kjer je tudi ustrezno veliko število ptic, ki v nizkem letu nad vodo lovijo žuželke in se med značilnim glasnim cvrčanjem vračajo k luknjam. Ker je gnezdišče v velikem



Pogled skozi lino

# INTIMNO ŽIVLJENJE KOSOV

// basedilo in foto: Valentin Skubic, ilustracija: Mike Langman / RSPB



Že dolga leta pozimi krmim ptice in jih potem opazujem tudi med letom. S teh opazovanj imam za beležene tri zanimivejše epizode iz življenja kosov (*Turdus merula*).

## ŽALOVANJE PTIC

Nekoč sem imel priložnost opazovati žalovanje samice kosa, potem ko so ji poginili mladiči. Samica je mladičem verjetno prinesla zastrupljene deževnike, pomrle od nastavljanja strupov za zatiranje polžev, zato so poginili. Po tem žalostnem dogodku sem opazoval ptičjo mati ure in ure nepremično ždeti na eni nogi (drugo nogo je imela dvignjeno pod trebušno perje). Okrog nje je vrvelo poletno življenje, ona pa je čemela na vrtni ograji v pozi, kot je značilna za te ptice v najslabšem zimskem vremenu, ko je zunaj mrzlo in megleno. To njeno ždenje sem pripisal slabemu razpoloženju in žalovanju za poletjem. Posvetoval sem se tudi s poznanim ornitologom, ki mi je zatrdil, da je takšno vedenje posledica dolgčasa, saj je pred poginom samica intenzivno krmila mladiče, zdaj pa kar nenadoma te

potrebe ni bilo več. Sam vendarle mislim, da je to mnenje zmotno in da je šlo za izraz žalovanja ptice za poginulimi mladiči.

## LE EN RODITELJ

Drugo moje opažanje prav tako sega v spomladanski čas, ko kosi intenzivno krmijo mladiče. Za vrsto je znano, da sta pri krmljenju podmladka enakopravno angažirana oba, samec in samica. Kosje gnezdo je ležalo na okenski polici na terasi, zato sem imel priložnost dogajanje opazovati od blizu. Nenadoma se je zgodilo, da je samec pri krmljenju izostal. Več dni ga ni bilo na spregled. Samica se je še nekaj dni sama trudila krmiti mladiče, potem pa jih je zapustila in od lakote so poginili. Po kakih desetih dneh se je samec le pojavil. Komaj je letal, ker je bil poškodovan. Od tal je žalostno opazoval mesto, kjer je bilo prej gnezdo. Večkrat se je vračal, a ker ni bilo več nikogar, je za vedno odletel. Po vsej verjetnosti mu je poškodbe povzročil maček, a se mu je iztrgal. Tak pa ni mogel opravljati svoje dolžnosti, zato je njegovo leglo po zakonu narave propadlo.



## NAJPREJ ON, POTEM ONA

Zadnja zgodba sega v zimski čas, ko sem opazil, da je kosji par skupaj prihajal na krmišče, vendar samec ni pustil samice do nastavljenega jabolka, dokler se sam ni najedel do sitega. Čeprav je bilo hrane dovolj za oba (dve polovici prerezanega jabolka), je samec grobo odganjal samico, dokler se ni najedel. Kako se samec vede do samice, ko pride pomlad in se vreme otopli, pa vsi dobro vemo!

Tako vidimo, da je tudi življenje ptic mnogokrat lahko zelo kruto.

## ZBIRAMO ZIMSKE PODATKE O BELI ŠTORKLJI

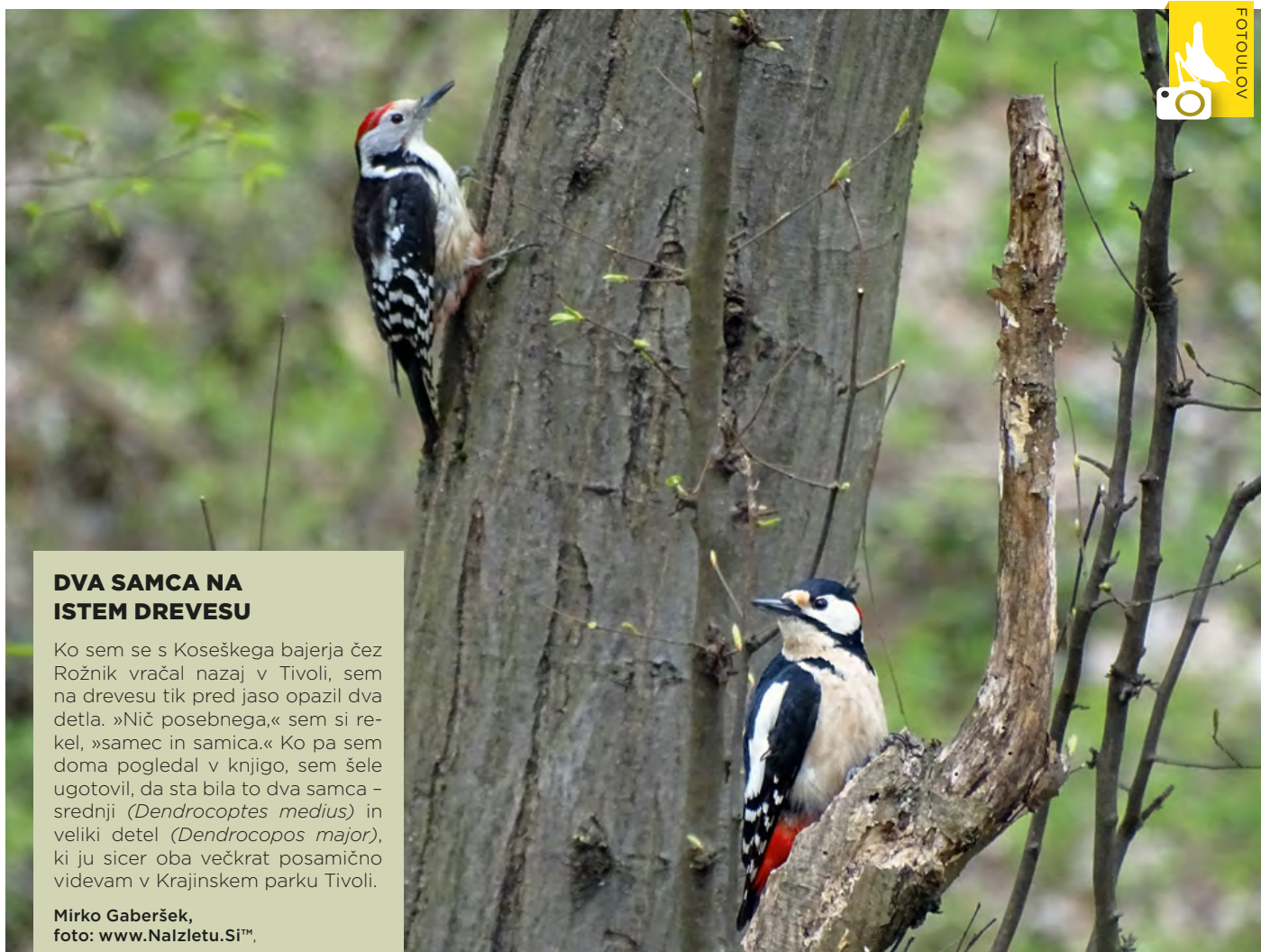
Sem Urša Gajšek, študentka Fakultete za naravoslovje in matematiko. Pripravljam magistrsko nalogo na temo bele štorke (*Ciconia ciconia*) v Sloveniji pod mentorstvom doc. dr. Damijana Denaca in med drugim želim obdelati vsa zimska opazovanja štorke pri nas, ki so v zadnjih letih postala vse pogostejša. Če imate tudi vi kakšen podatek o zimskem opazovanju bele štorke v Sloveniji, vam bi bila zanj hvaležna.

Podatke lahko sporočite na DOPPS ([dopps@dopps.si](mailto:dopps@dopps.si), 01 426 58 75).

Že vnaprej se vam zahvaljujem!



foto: Gregor Bernard



### DVA SAMCA NA ISTEM DREVESU

Ko sem se s Koseškega bajerja čez Rožnik vračal nazaj v Tivoli, sem na drevesu tik pred jaso opazil dva detla. »Nič posebnega,« sem si rekla, »samec in samica.« Ko pa sem doma pogledal v knjigo, sem šele ugotovil, da sta bila to dva samca – srednji (*Dendrocoptes medius*) in veliki detel (*Dendrocopos major*), ki ju sicer oba večkrat posamično vidavam v Krajinskem parku Tivoli.

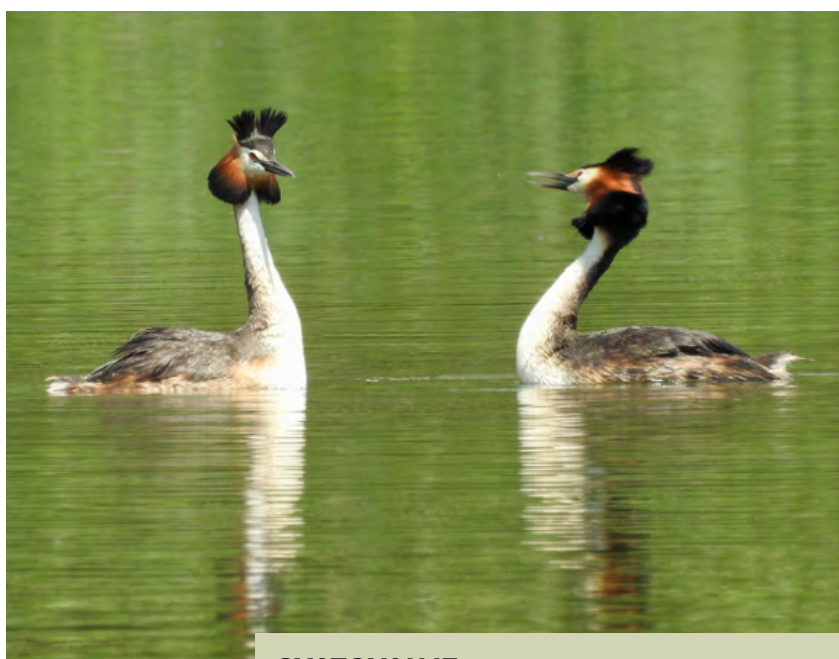
**Mirko Gaberšek,**  
foto: [www.Nalzetu.Si](http://www.Nalzetu.Si)<sup>TM</sup>,  
Ljubljana, 11. april 2018



### KLAVŽAR

Konec aprila se je na hiši v Srednjih Bitnjah zadrževal redek ptič klavžar (*Geronticus eremita*).

**Nejc Mavec,**  
Srednje Bitnje, 30. april 2018



### SVATOVANJE

Letos aprila sem na ribniku v Hrašah imel priložnost opazovati svatovanje kar dveh parov čopastih ponirkov (*Podiceps cristatus*), kar je bilo vsekakor izredno zanimivo in človek bi kar gledal in gledal.

**Ivo A. Božič,**  
Ljubljana, 11. april 2018

# The global Partnership for nature and people

																	Andorra	Argentina	Armenia	Australia	Austria	Azerbaijan	Bahamas	Bahrain	Belarus	Belgium	Belgium	Bhutan	Belize	Bolivia	Botswana	Brazil								
																	Bulgaria	Burkina Faso	Burundi	Cameroon	Canada	Canada	Canada	Cook Islands	Cote d'Ivoire	Croatia	Cuba	Cyprus	Czech Republic	Denmark	Djibouti	Dominican Republic								
																	Ecuador	Egypt	El Salvador	Estonia	Ethiopia	Ethiopia	Faroe Islands	Fiji	Finland	France	France	French Polynesia	Germany	Ghana	Gibraltar	Greece	Hong Kong							
																	Hungary	Iceland	India	Indonesia	Iraq	Ireland	Israel	Italy	Japan	Jordan	Japan	Kazakhstan	Kenya	Kuwait	Kyrgyzstan	Latvia								
																	Lebanon	Liberia	Liechtenstein	Lithuania	Luxembourg	Macedonia	Madagascar	Malawi	Malaysia	Malta	Malta	Mauritania	Mauritania	Mauritius	Mexico									
																	Montenegro	Morocco	Myanmar	Nepal	Netherlands	New Caledonia	New Zealand	Nigeria	Norway	Palau	Palau	Panama	Paraguay	Paraguay	Philippines	Poland								
																	Sri Lanka	Sweden	Switzerland	Syria	Taiwan	Thailand	Tunisia	Turkey	Uganda	Ukraine	Ukraine	Uruguay	USA	Zambia	Zimbabwe	Zimbabwe								
																	BirdLife International	Rwanda	Saudi Arabia	Serbia	Sierra Leone	Singapore	Slovakia	Slovenia	South Africa	Spain	Switzerland	Sweden	Switzerland	Syria	Taiwan	Thailand	Tunisia	Turkey	Uganda	Ukraine	Uruguay	USA	Zambia	Zimbabwe